

BIBLIOTHECA
SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM
TEUBNERIANA.

M. TULLII CICERONIS

ACTIONIS IN C. VERREM SECUNDAE

SIVE

ACCUSATIONIS LIBRI IV. V.

RECOGNOVIT

C. F. W. MÜLLER.

LIPSIAE
IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCLXXXVI.

BIBLIOTHECA

SCRIPTORUM GRAECORUM ET ROMANORUM TEUBNERIANA.

Aelianus ed. Hercher. 2 voll.	M. 3. 9.—	Censorinus ed. Hultsch.	M. 3. 1.20
— varia historia	—90	Cicero ed. Müller. Pars I. Opera	
Aeneas comment. ed. Hug.	1.35	— rhetorica ed. Friedrich. Vol I	1.35
Aeschines ed. Franke	—90	— Pars II. Vol. I. II, Pars IV.	
Aeschylus ed. Dindorf	1.20	— Vol. I. II. III, jeder	2.10
— einzelne Stücke	—30	— ed. Klotz. 5 part. 11 voll., kplt.	22.35
— tragoediae ed. Weil	1.50	— orat. selectae ed. Klotz. 2 part.	1.50
— Einzelne Stücke	—30	— orationes sel. edd. Eberhard	
Alberti Trollus ed. Merzdorf.	3.—	— et Hirschfelder	2.—
Ammianus M. ed. Gardthausen. 2 voll.	7.20	— epistolae selectae ed. Dietsch.	
Anacreon ed. Rose. Ed. II.	1.—	— 2 partes	2.50
Andocides ed. Blafs. Ed. II.	1.20	— epistolae ed. Wesenberg. 2 voll.	6.—
Annae commenae porphyrogenitae		Commodianus ed. Ludwig. I & II	2.70
— Alexias ed. Reifferscheid. 2 voll.	7.50	Cornelius Nepos ed. Fleckeisen . . .	—30
Anthimus ed. Rose	1.—	Cornutus ed. Lang	1.50
Anthologia latina ed. Riese. I. 1.2.	7.50	Corpusculum poes. epic. ludib.	
— lyrica ed. Bergk. Ed. III.	3.—	— ed. Wachsmuth. II.	
Antiphon ed. Blafs. Ed. II.	2.10	Curtius Rufus ed. Vogel	1.20
Antoninus ed. Stich	1.80	Dares Phrygius ed. Meister.	1.20
Apollodorus ed. Bekker	1.—	Demosthenes ed. Dindorf. 3 voll.	4.50
Appollon. Rhodius ed. Merkel	1.—	— Auch in 6 Partes, à pars	—75
Appian ed. Mendelssohn. 2 voll. . . .	9.—	— Editio maior. Vol. I.	2.40
Archimedis opera omnia. Ed.		Dictys Cretensis ed. Meister	1.50
— Heiberg. 3 voll.	18.—	Dinarchus ed. Blafs	1.—
Aristophanes ed. Bergk. 2 voll. . . .	3.—	Dio Cassius ed. Dindorf. 5 voll. . .	13.50
— einzelne Stücke	—45	Dio Chrysost. ed. Dindorf. 2 voll. .	5.40
Aristoteles de partibus animal.		Diod. Siculus ed. Dindorf. 5 voll. .	15.75
— ed. Langkavel.	1.80	Dionysi halicarn. antiqu. roman.	
— de arte poetica ed. Christ.	—60	— ed. Jacoby. Vol. I.	
— physica ed. Prantl.	1.50	Dracontius ed. de Duhn	1.20
Ethica Nicomachea ed. Susemihl	1.80	Eclogae poet. latin. ed. Brandt . . .	1.—
Ethica Eudemia ed. Susemihl	1.80	— poet. graec. ed. Stadtmüller. . .	2.70
— de coelo etc. ed. Prantl.	1.20	Epicorum Graecorum fragm. ed.	
— de coloribus, audibilibus,		— Kinkel. Vol. I.	3.—
— physiognomonica ed. Prantl.	—60	Erotici script. ed. Hercher. 2 voll.	7.50
— politica ed. Susemihl	2.40	Euclidis elem. ed. Heiberg. I, II u. IV	12.60
— magna moralia ed. Susemihl	1.20	Eudociae violarium ed. Flach	7.50
— de anima libri III ed. Biehl	1.20	Euripides ed. Nauck. Ed. III. Vol. I & II	1.50
— ars rhetorica ed. Römer	2.10	— Vol. III. Fragmenta	2.70
— metaphysica ed. Christ	2.40	— Einzelne Stücke	—30
Arriani expeditio ed. Abicht	1.20	Eusebius ed. Dindorf. 4 voll.	15.—
— scripta min. ed. Eberhard	1.80	Eutropius ed. Dietsch	—30
Athenaeus ed. Meineke. 4 voll.	12.—	Fabulae Aesopicae ed. Halm	—90
Augustinus iter. ed. Dombart. 2 voll.	6.—	Fabulae Roman. ed. Eberhard. Vol. I	3.75
Aulularia ed. Peiper	1.50	Florus ed. Halm	1.—
Ausonius ed. Peiper	3.60	Frontinus ed. Dederich	1.50
Autolycus ed. Hultsch	3.60	Galus ed. Huschke	2.70
Avienus ed. Breysig	1.—	Galenus scripta minora. Vol. I.	
Babrius ed. Schneidewin	—60	— ed. Marguardt	2.10
Boetius de inst. math. ed. Friedlein . .	5.10	Gellius ed. Hertz. Ed. II. 2 voll.	
— de consolatione ed. Peiper	2.70	— ed. Hertz.	2.40
— comm. in libr. Aristotelis <i>ἡθικῶν</i>		Heliodor ed. Bekker	1.20
— <i>ἡθικῶν</i> rec. Meiser. 2 voll.	8.70	Herodian ed. Bekker	1.20
Buccolici Graeci ed. Ahrens	—60	Herodotus ed. Dietsch. 2 voll. . . .	1.35
Caesar ed. Dinter. kplt.	1.50	— Auch in 5 einz. Fasc.:	
— ed. Dinter. 3 voll.	1.—	— Vol. I. fasc. I. lib. I. II.	—75
— de bello Gallico. Ed. min.	—75	— " " " II. lib. III. IV.	—75
— civil. Ed. min.	—60	— " " " I. lib. V. VI.	—60
Cassius Felix ed. Rose	3.—	— " " " II. lib. VII.	—45
Catullus ed. Müller	—45	— " " " III. lib. VIII. IX.	—60
Catullus, Tibullus, Propertius	2.70	Hesiodus ed. Flach	—45
Cebetis tabula ed. Drosihn	—60	Hesychius Milesius ed. Flach.	—75
Celsus ed. Darenberg.	3.—	Hieronimus ed. Herding	2.40
		Historia Apollonii ed. Riese	1.—

M. TULLII CICERONIS

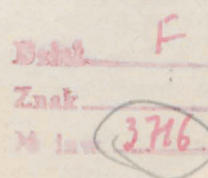
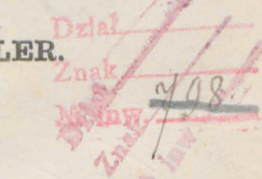
ACTIONIS IN C. VERREM SECUNDAE

SIVE

ACCUSATIONIS LIBRI IV. V.

RECOGNOVIT

C. F. W. MÜLLER.

LIPSIAE

IN AEDIBUS B. G. TEUBNERI.

MDCCCLXXXVI.

Znak

30 inw. 728

M. TULLI CICERONIS

ACTIONIS IN C. VERREM SECUNDAE

LIBER QUARTUS,

QUI INSCRIBITUR DE SIGNIS.

ARGUMENTUM.

Hoc libro accusationis quarto accusator persequitur furti et maleficia a C. Verre in auferendis signis, tabulis pictis ceterisque ornamentis tota Sicilia commissis. In quibus rebus exequendis orator hoc ordine utitur, ut primum hominum privatorum, deinde oppidorum et fanorum expoliationes atque direptiones ostendat.

1 Venio nunc ad istius, quem ad modum ipse ap-
 1 pellat, studium, ut amici eius, morbum et insaniam,
 ut Siculi, latrocinium; ego quo nomine appellem,
 nescio; rem vobis proponam; vos eam suo, non no-
 minis pondere penditote. Genus ipsum prius cogno- 5
 scite, iudices; deinde fortasse non magno opere quae-
 retis, quo id nomine appellandum putetis. Nego in
 Sicilia tota, tam locupleti, tam vetere provincia, tot
 oppidis, tot familiis tam copiosis, ullum argenteum
 vas, ullum Corinthium aut Deliacum fuisse, ullam 10
 gemmam aut margaritam, quicquam ex auro aut ebore
 factum, signum ullum aëneum, marmoreum, eburneum,
 nego ullam picturam neque in tabula neque in textili,
 quin conquisierit, inspexerit, quod placitum sit, abs-
 2 tulerit. Magnum videor dicere; attendite etiam, quem 15
 ad modum dicam. Non enim verbi neque criminis
 augendi causa complector omnia; quom dico nihil
 istum eius modi rerum in tota provincia reliquisse,
 Latine me scitote, non accusatorie loqui. Etiam
 planius: nihil in aedibus cuiusquam, ne in hospitis 20
 quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem,
 nihil apud Siculum, nihil apud civem Romanum, deni-
 que nihil istum, quod ad oculos animumque acciderit,
 neque privati neque publici neque profani neque sacri
 tota in Sicilia reliquisse. 25

3 Unde igitur potius incipiam quam ab ea civitate,
 quae tibi una in amore atque in deliciis fuit, aut ex
 quo potius numero quam ex ipsis laudatoribus tuis?
 Facilius enim perspicietur, qualis apud eos fueris, qui
 te oderunt, qui accusant, qui persequuntur, quom 30
 apud tuos Mamertinos invenire improbissima ratione
 2 esse praedatus. C. Heius est Mamertinus (omnes hoc
 mihi, qui Messanam accesserunt, facile concedunt)
 omnibus rebus illa in civitate ornatissimus. Huius
 domus est vel optima Messanae, notissima quidem 35
 certe et nostris hominibus apertissima maximeque
 hospitalis. Ea domus ante istius adventum ornata

sic fuit, ut urbi quoque esset ornamento; nam ipsa
 Messana, quae situ, moenibus portuque ornata sit, ab
 his rebus, quibus iste delectatur, sane vacua atque
 nuda est. Erat apud Heium sacrarium magna cum 4
 5 dignitate in aedibus a maioribus traditum peranti-
 quom, in quo signa pulcherrima IIII summo arti-
 ficio, summa nobilitate, quae non modo istum homi-
 nem ingeniosum et intellegendem, verum etiam
 quemvis nostrum, quos iste idiotas appellat, delectare
 10 possent, unum Cupidinis marmoreum Praxiteli; nimi-
 rum didici etiam, dum in istum inquiri, artificum
 nomina. Idem, opinor, artifex eiusdem modi Cupi-
 dinem fecit illum, qui est Thespiis, propter quem
 Thespieae visuntur; nam alia visendi causa nulla est.
 15 Atque ille L. Mummius, cum Thespiadas, quae ad
 aedem Felicitatis sunt, ceteraque profana ex illo op-
 pido signa tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quod
 erat consecratus, non attigit.

Verum ut ad illud sacrarium redeam, signum erat 3
 5 hoc, quod dico, Cupidinis e marmore; ex altera parte
 20 Hercules egregie factus ex aere. Is dicebatur esse
 Myronis, ut opinor, et certe item... Ante hos deos
 erant arulae, quae cuivis religionem sacrarii signi-
 ficare possent; erant aënea duo praeterea signa non
 25 maxuma, verum eximia venustate, virginali habitu
 atque vestitu, quae manibus sublatis sacra quaedam
 more Atheniensium virginum reposita in capitibus
 sustinebant; Canephoroe ipsae vocabantur; sed earum
 artificem quem? quemnam? Recte admones, Polyclitum
 30 esse dicebant. Messanam ut quisque nostrum venerat,
 haec visere solebat; omnibus haec ad visendum pate-
 bant cotidie; domus erat non domino magis ornamento
 quam civitati. C. Claudius, cuius aedilitatem magni-
 6 ficientissimam scimus fuisse, usus est hoc Cupidine
 35 tam diu, dum forum dis immortalibus populoque Ro-
 mano habuit ornatum, et, quom esset hospes Heiorum,
 Mamertini autem populi patronus, ut illis benignis

usus est ad commodandum, sic ipse diligens fuit ad reportandum. Nuper homines nobiles eius modi, iudices — sed quid dico 'nuper'? immo vero modo ac plane paulo ante vidimus, qui forum et basilicas non spoliis provinciarum, sed ornamentis amicorum, com-
7 modis hospitum, non furtis nocentium ornarent; qui tamen signa atque ornamenta sua cuique reddebant, non ablata ex urbibus sociorum [atque amicorum] quadridui causa per simulationem aedilitatis domum
7 deinde atque ad suas villas auferebant. Haec omnia, 10 quae dixi, signa, iudices, ab Heio e sacrario Verres abstulit; nullum, inquam, horum reliquit neque aliud ullum tamen praeter unum pervetus ligneum, Bonam Fortunam, ut opinor; eam iste habere domi suae noluit.

4 Pro deum hominumque fidem! quid hoc est? quae 15 haec causa est, quae ista inpudentia? Quae dico signa, ante quam abs te sublata sunt, Messanam cum imperio nemo venit quin viserit. Tot praetores, tot consules in Sicilia cum in pace, tum etiam in bello fuerunt, tot homines cuiusque modi (non loquor de 20 integris, innocentibus, religiosis), tot cupidi, tot improbi, tot audaces, quorum nemo sibi tam vehemens, tam potens, tam nobilis visus est, qui ex illo sacrario quicquam poscere aut tollere aut attingere auderet; Verres, quod ubique erit pulcherrimum, auferet? nihil
25 habere cuiquam praeterea licebit? tot domus locupletissimas domus istius una capiet? Idcirco nemo superiorum attigit, ut hic tolleretur? ideo C. Claudius Pulcher rettulit, ut C. Verres posset auferre? At non requirebat ille Cupido lenonis domum ac meretriciam
30 disciplinam, facile illo sacrario patrio continebatur; Heio se a maioribus relictum esse sciebat in hereditate sacrorum, non quaerebat meretricis heredem.

8 Sed quid ego tam vehementer invehor? verbo uno repellar. 'Emi', inquit. O, di immortales, praeclaram
35 defensionem! Mercatorem in provinciam cum imperio ac securibus misimus, omnia qui signa, tabulas pictas,

omne argentum, aurum, ebur, gemmas coëmeret, nihil cuiquam relinqueret! Haec enim mihi ad omnia defensio pateferi videtur, emisse. Primum, si id, quod vis, tibi ego concedam, ut emeris, quoniam in toto
5 hoc genere hac una defensione usus es, quaero, cuius modi tu iudicia Romae putaris esse, si tibi hoc quemquam concessurum putasti, te in praetura atque imperio tot res tam pretiosas, omnes denique res, quae alicuius pretii fuerint, tota ex provincia coëmisse.

10 Videte maiorum diligentiam, qui nihildum etiam 5 istius modi suspicabantur, verum tamen ea, quae parvis in rebus accidere poterant, providebant. Neminem, qui cum potestate aut legatione in provinciam esset profectus, tam amentem fore putaverunt, ut
15 emeret argentum (dabatur enim de publico), ut vestem (praebebatur enim legibus), mancipium putarunt, quo et omnes utimur et non praebetur a populo; sanxerunt, ne quis emeret nisi in demortui locum. Si qui Romae esset demortuus? Immo, si quis ibidem. Non
20 enim te instruere domum tuam voluerunt in provincia, sed illum usum provinciae supplere. Quae fuit causa, 10 cur tam diligenter nos in provinciis ab emptionibus removerent? Haec, iudices, quod putabant ereptionem esse, non emptionem, cum venditori suo arbitrato
25 vendere non liceret. In provinciis, intellegebant, si is, qui esset cum imperio ac potestate, quod apud quemque esset, emere vellet idque ei liceret, fore uti, quod quisque vellet, sive esset venale sive non esset, quanti vellet, auferret.

30 Dicet aliquis: 'Noli isto modo agere cum Verre, noli eius facta ad antiquae religionis rationem exquirere; concede, ut impune emerit, modo ut bona ratione emerit, nihil pro potestate, nihil ab invito, nihil per iniuriam.' Sic agam; si quid venale habuit Heius, si
35 id, quanti aestimabat, tanti vendidit, desino quaerere, cur emeris. Quid igitur nobis faciendum est? num
6 argumentis utendum in re eius modi? Quaerendum, 11

credo, est, Heius iste num aes alienum habuerit, num auctionem fecerit; si fecit, num tanta difficultas eum rei nummariae tenuerit, tanta egestas, tanta vis presserit, ut sacrarium suum spoliaret, ut deos patrios venderet. At hominem video auctionem fecisse nullam, 5 vendidisse praeter fructus suos nihil umquam, non modo in aere alieno nullo, sed in suis nummis multis esse et semper fuisse; si haec contra, ac dico, essent omnia, tamen illum haec, quae tot annos in familia sacrarioque maiorum fuissent, venditum non fuisse. 10 Quid, si magnitudine pecuniae persuasum est? Veri simile non est, ut ille homo tam locuples, tam honestus religioni suae monumentisque maiorum pecuniam anteponeret. Sunt ista; verum tamen abducuntur homines non numquam etiam ab institutis suis magni- 15 tudine pecuniae. Videamus, quanta ista pecunia fuerit, quae potuerit Heium, hominem maxime locupletem, minime avarum, ab humanitate, a pietate, ab religione deducere. Ita iussisti, opinor, ipsum in tabulas referre: 'Haec omnia signa Praxiteli, Myronis, 20 Polycliti HS sex milibus d Verri vendita.' Sic rettulit. Recita. Ex TABULIS. Iuvat me haec praeclara nomina artificum, quae isti ad caelum ferunt, Verris aestimatione sic concidis. Cupidinem Praxiteli HS MDC! Profecto hinc natum est: 'Malo emere 25 quam rogare.'

7 Dicet aliquis: 'Quid? tu ista permagno aestimas?'
13 Ego vero ad meam rationem usumque meum non aestimo; verum tamen a vobis ita arbitror spectari oportere, quanti haec eorum iudicio, qui studiosi sunt 30 harum rerum, aestimentur, quanti venire soleant, quanti haec ipsa, si palam libereque venirent, venire possent, denique ipse Verres quanti aestimet. Numquam, si denariis cccc Cupidinem illum putasset, commisisset, ut propter eum in sermonem hominum 35 atque in tantam vituperationem veniret. Quis vestrum igitur nescit, quanti haec aestimentur? In auctione

signum aëneum non maximum HS XL venire non vidimus? Quid? si velim nominare homines, qui aut non minoris aut etiam pluris emerint, nonne possum? Etenim qui modus est in his rebus cupiditatis, idem 5 est aestimationis; difficile est [enim] finem facere pretio, nisi libidini feceris. Video igitur Heium neque voluntate neque difficultate aliqua temporis nec magnitudine pecuniae adductum esse, ut haec signa venderet, teque ista simulatione emptionis vi, metu, imperio, fascibus 10 ab homine eo, quem una cum ceteris sociis non solum potestati tuae, sed etiam fidei populus Romanus commiserat, eripuisse atque abstulisse.

Quid mihi tam optandum, iudices, potest esse in 15 hoc crimine, quam ut haec eadem dicat ipse Heius? Nihil profecto; sed ne difficilia optemus. Heius est Mamertinus; Mamertina civitas istum publice communi consilio sola laudat; omnibus iste ceteris Siculis odio est, ab his solis amatur; eius autem legationis, quae ad istum laudandum missa est, princeps est Heius 20 (etenim est primus civitatis), ne forte, dum publicis mandatis serviat, de privatis iniuriis reticeat. Haec 16 cum scirem et cogitarem, commisi tamen, iudices, Heio, produxi [eum] prima actione, neque id tamen ullo periculo feci. Quid enim poterat Heius respon- 25 dere, si esset improbus, si sui dissimilis? esse illa signa domi suae, non esse apud Verrem? Qui poterat quicquam eius modi dicere? Ut homo turpissimus esset inpudentissimeque mentiretur, hoc diceret, illa se habuisse venalia, eaque sese, quanti voluerit, ven- 30 didisse. Homo domi suae nobilissimus, qui vos de religione sua ac dignitate vere existumare maxime vellet, primo dixit se istum publice laudare, quod sibi ita mandatum esset; deinde neque se illa habuisse venalia neque ulla condicione, si, utrum vellet, liceret, 35 adduci umquam potuisse, ut venderet illa, quae in sacrario fuissent a maioribus suis relictas et traditas.

Quid sedes, Verres? quid expectas? quid te a Cen- 17

turipina civitate, a Catinensi, ab Halaesina, Tyndaritan, Hennensi, Agyrinensi ceterisque Siciliae civitatibus circumveniri atque opprimi dicis? Tua te altera patria, quem ad modum dicere solebas, Messana circumvenit, tua, inquam, Messana, tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, praedarum ac furtorum receptrix. Adest enim vir amplissimus eius civitatis legatus huius iudicii causa domo missus, princeps laudationis tuae, qui te publice laudat; ita enim mandatum atque imperatum est; tametsi rogatus de cybaea, tenetis memoria, quid responderit: aedificatam publicis operis publice coactis, eique aedificandae publice Mamertinum senatorem praefuisse. Idem ad vos privatim, iudices, confugit; utitur hac lege, qua iudicium est, communi arce sociorum. Tametsi lex est de pecuniis repetundis, ille se negat pecuniam repetere, quam ereptam non tanto opere desiderat; sacra se maiorum suorum repetere abs te dicit; deos penatis te patrios reposcit.

18 Ecqui pudor est, ecquae religio, Verres, ecqui metus? Habitasti apud Heium Messanae, res illum divinas apud eos deos in suo sacrario prope cotidiano facere vidisti; non movetur pecunia, denique, quae ornamenti causa fuerunt, non requirit; tibi habe Canephoros, deorum simulacra restitue. Quae quia dixit, quia tempore dato modeste apud vos socius amicusque populi Romani questus est, quia religioni suae non modo in dis patriis repetendis, sed etiam in ipso testimonio ac iure iurando proximus fuit, hominem missum ab isto scitote esse Messanam de legatis unum, illum ipsum, qui navi istius aedificandae publice praefuit, qui a senatu peteret, ut Heius adficeretur ignominia.

9
19 Homo amentissime, quid putasti? impetraturum te? quanti is a civibus suis fieret, quanti auctoritas eius haberetur, ignorabas? Verum fac te inpetravisse, fac aliquid gravius in Heium statuisset Mamertinos; quam putas auctoritatem laudationis eorum futuram,

si in eum, quem constet verum pro testimonio dixisse, poenam constituerint? Tametsi quae est ista laudatio, cum laudator interrogatus laedat necesse est? Quid? isti laudatores tui nonne testes mei sunt? Heius est laudator; laesit gravissime. Producam ceteros; retinebunt, quae poterunt, libenter, dicent, quae necesse erit, ingratiis. Negent isti onerariam navem maximam aedificatam esse Messanae? Negent, si possunt. Negent ei navi [faciundae] senatorem Mamertinum publice praefuisse? Utinam negent! Sunt etiam cetera; quae malo integra reservare, ut quam minimum dem illis temporis ad meditandum confirmandumque periurium. Haec tibi laudatio procedat in numerum? hi te homines auctoritate sua sublevent? qui te neque debent adiuvere, si possint, neque possunt, si velint; quibus tu privatim iniurias plurimas contumeliasque inposuisti, quo in oppido multas familias totas in perpetuum infamis tuis stupris flagitiisque fecisti. At publice commodasti. Non sine magno quidem rei publicae provinciaeque Siciliae detrimento. Tritici modium LX empti populo Romano dare debebant et solebant; abs te solo remissum est. Res publica detrimentum fecit, quod per te imperii ius in una civitate imminutum est; Siculi, quod ipsum non de summa frumenti detractum est, sed translatum in Centuripinos et Halaesinos, immunis populos, et hoc plus inpositum, quam ferre possent. Navem imperare ex foedere debuisti; remisisti in triennium; militem nullum umquam poposcisti per tot annos. Fecisti item, ut praedones solent; qui quom hostes communes sint omnium, tamen aliquos sibi instituunt amicos, quibus non modo parcant, verum etiam praeda quos augeant, et eos maxime, qui habent oppidum opportuno loco, quo saepe adeundum sit navibus, non numquam etiam necessario.

Phaselis illa, quam cepit P. Servilius, non fuerat urbs antea Cilicum atque praedonum; Lycii illam,

Graeci homines, incolebant. Sed quod erat eius modi loco atque ita proiecta in altum, ut et exeuntes e Sicilia praedones saepe ad eam necessario devenirent, et, quom se ex hisce locis reciperent, eodem deferrentur, adsciverunt sibi illud oppidum piratae primo⁵ 22 commercio, deinde etiam societate. Mamertina civitas improba antea non erat; etiam erat inimica improborum, quae C. Catonis, illius qui consul fuit, impedimenta retinuit. At cuius hominis! Clarissimi ac potentissimi; qui tamen cum consul fuisset, condemnatus est. Ita C. Cato, duorum hominum clarissimorum nepos, L. Pauli et M. Catonis, et P. Africani sororis filius . . . quo damnato tum, cum iudicia fiebant, HS IIII lis aestimata est. Huic Mamertini irati fuerunt, qui maiorem sumptum, quam quanti¹⁰ Catonis lis aestimata est, in Timarchidi prandium 23 saepe fecerunt. Verum haec civitas isti praedoni ac piratae Siciliensi Phaselis fuit; huc omnia undique deferebantur, apud istos relinquebantur; quod celari opus erat, habebant sepositum et reconditum; per²⁰ istos, quae volebat, clam inponenda, occulte exportanda curabat; navem denique maximam, quam onustam furtis in Italiam mitteret, apud istos faciundam aedificandamque curavit; pro hisce rebus vacatio data est ab isto sumptus, laboris, militiae, rerum denique²⁵ omnium; per triennium soli non modo in Sicilia, verum, ut opinio mea fert, his quidem temporibus in omni orbe terrarum vacui, expertes, soluti ac liberi fuerunt 24 ab omni sumptu, molestia, munere. Hinc illa Verria nata sunt, quod in convivium Sex. Cominium protrahi³⁰ iussit, in quem scyphum de manu iacere conatus est, quem obtorta gula de convivio in vincla atque in tenebras abripi iussit; hinc illa crux, in quam iste civem Romanum multis inspectantibus sustulit, quam non ausus est usquam defigere nisi apud eos, quibus³⁵ cum omnia scelera sua ac latrocinia communicavit. 11 Laudatum etiam vos quemquam venit? qua auctori-

tate? utrum quam apud senatum an quam apud populum Romanum habere debetis?

Ecqua civitas est non [modo] in provinciis nostris, 25 verum in ultimis nationibus aut tam potens aut tam libera aut etiam tam immanis ac barbara, rex denique ecquis est, qui senatorem populi Romani tecto ac domo non invitet? qui honos non homini solum habetur, sed primum populo Romano, cuius beneficio nos in hunc ordinem venimus, deinde ordinis auctoritati, quae nisi¹⁰ gravis erit apud socios et exterarum nationes, ubi erit imperii nomen et dignitas? Mamertini me publice non invitarunt. Me cum dico, leve est; senatorem populi Romani si non invitarunt, honorem debitum detraxerunt non homini, sed ordini. Nam ipsi Tullio¹⁵ patebat domus locupletissima et amplissima Cn. Pompei Basilisci, quo, etiamsi esset invitatus a vobis, tamen devertisset; erat etiam Percenniorum, qui nunc item Pompeii sunt, domus honestissima, quo L. frater meus summa illorum voluntate devertit. Senator populi²⁰ Romani, quod in vobis fuit, in vestro oppido iacuit et pernoctavit in publico. Nulla hoc civitas umquam alia commisit. 'Amicum enim nostrum in iudicium vocabas.' Tu, quid ego privatim negotii geram, interpretabere imminuendo honore senatorio? Verum²⁶ 25 haec tum queremur, si quid de vobis per eum ordinem agetur, qui ordo a vobis adhuc solis contemptus est. In populi Romani quidem conspectum quo ore vos commisistis? nec prius illam crucem, quae etiam nunc civis Romani sanguine redundat, quae fixa est ad³⁰ portum urbemque vestram, revellistis neque in profundum abiecastis locumque illum omnem expiastis, quam Romam atque in horum conventum adiretis? In Mamertinorum solo foederato atque pacato monumentum istius crudelitatis constitutum est. Vestrae³⁵ urbs electa est, ad quam quicumque adirent ex Italia, crucem civis Romani prius quam quemquam amicum populi Romani viderent? quam vos Reginis, quorum

civitati invidetis, itemque incolis vestris, civibus Romanis, ostendere soletis, quo minus sibi adrogent minusque vos despiciant, cum videant ius civitatis illo supplicio esse mactatum.

12 Verum haec emisse te dicis. Quid? illa Attalica 5
27 tota Sicilia nominata ab eodem Heio peripetasmata emere oblitus es? Licuit eodem modo, ut signa. Quid enim actum est? an litteris pepercisti? Verum hominem amentem hoc fugit; minus clarum putavit fore, quod de armario, quam quod de sacrario esset 10 ablatum. At quo modo abstulit? Non possum dicere planius, quam ipse apud vos dixit Heius. Cum quaesissem, num quid aliud de bonis eius pervenisset ad Verrem, respondit istum ad se misisse, ut sibi mitteret Agrigentum peripetasmata. Quaesivi, misissetne; re- 15 spondit, id quod necesse erat, se dicto audientem fuisse praetori, misisse. Rogavi, pervenissentne Agrigentum; dixit pervenisse. Quaesivi, quem ad modum revertissent; negavit adhuc revertisse. Risus populi 28 atque admiratio omnium vestrum facta est. Hic tibi 20 in mentem non venit iubere, ut haec quoque referret HS $\bar{v}$ id se tibi vendidisse? Metuisti, ne aes alienum tibi cresceret, si HS $\bar{v}$ id tibi constarent ea, quae tu facile posses vendere HS ducentis milibus? Fuit tanti, mihi crede; haberes, quod defenderes; nemo quaereret, 25 quanti illa res esset; si modo te posses dicere emisse, facile, cui velles, tuam causam et factum probares; nunc de peripetasmatis quem ad modum te expedias, non habes.

29 Quid? a Phylarcho Centuripino, homine locuplete 30 ac nobili, phaleras pulcherrime factas, quae regis Hieronis fuisse dicuntur, utrum tandem abstulisti an emisti? In Sicilia quidem cum essem, sic a Centuripinis, sic a ceteris audiebam (non enim parum res erat clara); tam te has phaleras a Phylarcho Centuripino abstulisse dicebant, quam alias item nobiles ab 35 Aristo Panhormitano, quam tertias a Cratippo Tyn-

daritano. Etenim si Phylarchus vendidisset, non ei, posteaquam reus factus es, redditurum te promisisses. Quod quia vidisti plures scire, cogitasti, si ei reddidisses, te minus habiturum, rem nihilo minus testatam 5 futuram; non reddidisti. Dixit Phylarchus pro testimonio se, quod nosset tuum istum morbum, ut amici tui appellant, cupisse te celare de phaleris; cum abs te appellatus esset, negasse habere sese; apud alium quoque eas habuisse depositas, ne qua invenirentur; 10 istius tantam fuisse sagacitatem, ut eas per illum ipsum inspiceret, ubi erant depositae; tum se deprensum negare non potuisse; ita ab se invito phaleras ablatas gratis.

Iam, ut haec omnia reperire ac perscrutari solitus 13
15 sit, iudices, est operae pretium cognoscere. Cibyratae 30 sunt fratres quidam, Tlepolemus et Hiero, quorum alterum fingere opinor e cera solitum esse, alterum esse pictorem. Hosce opinor, Cibyrae cum in suspicionem venissent suis civibus fanum expilasse Apollinis, veritos poenam iudicii ac legis domo profugisse 20 Quod Verrem artificii sui cupidum cognoverant tum, cum iste, id quod ex testibus didicistis, Cibyrā cum inanibus syngraphis venerat, domo fugientes ad eum se exules, cum iste esset in Asia, contulerunt. 25 Habuit eos secum illo tempore et in legationis praedis atque furtis multum illorum opera consilioque usus est. Hi sunt illi, quibus in tabulis refert sese Q. 31 Tadius 'dedisse iussu istius Graecis pictoribus'. Eos iam bene cognitos et re probatos secum in Siciliam 30 duxit. Quo posteaquam venerunt, mirandum in modum (canes venaticos dices) ita odorabantur omnia et pervestigabant, ut, ubi quidque esset, aliqua ratione invenirent. Aliud minando, aliud pollicendo, aliud per servos, aliud per liberos, per amicum aliud, aliud 35 per inimicum inveniebant; quicquid illis placuerat, perdendum erat. Nihil aliud optabant, quorum poscebatur argentum, nisi ut id Hieroni et Tlepolemo displiceret.

14 Verum mehercule hoc, iudices, dicam. Memini
32 Pamphilum Lilybaetanum, amicum et hospitem meum,
nobilem hominem, mihi narrare, cum iste ab sese
hydriam Boëthi manu factam praeclaro opere et grandi
pondere per potestatem abstulisset, se sane tristem
et conturbatum domum revertisse, quod vas eius modi,
quod sibi a patre et a maioribus esset relictum, quo
solitus esset uti ad festos dies, ad hospitum adventus,
a se esset ablatum. 'Cum sederem', inquit, 'domi
tristis, accurrit Venerius; iubet me scyphos 10
sigillatos ad praetorem statim adferre. Per-
motus sum', inquit, 'binos habebam; iubeo promi
utrosque, ne quid plus mali nasceretur, et
mecum ad praetoris domum ferri. Eo cum
venio, praetor quiescebat; fratres illi Ciby- 15
ratae inambulabant. Qui me ubi viderunt:
'Ubi sunt, Pamphile', inquirunt, 'scyphi?'
Ostendo tristis; laudant. Incipio queri me
nihil habiturum, quod alicuius esset pretii, si
etiam scyphi essent ablati. Tum illi, ubi me 20
conturbatum vident: 'Quid vis nobis dare, ut
isti abs te ne auferantur?' Ne multa, HS ∞
me', inquit, 'poposcerunt; dixi me daturum.
Vocat interea praetor, poscit scyphos.' Tum
illos coepisse praetori dicere putasse se, id quod 25
audissent, alicuius pretii scyphos esse Pamphili; luteum
negotium esse, non dignum, quod in suo argento Verres
haberet. Ait ille idem sibi videri. Ita Pamphilus
scyphos optimos aufert.

33 Et mehercule ego antea, tametsi hoc nescio quid 30
nugatorium sciebam esse, ista intellegere, tamen mi-
rari solebam istum in his ipsis rebus aliquem sensum
habere, quem scirem nulla in re quicquam simile ho-
15 minis habere. Tum primum intellexi ad eam rem
istos fratres Cibyratas fuisse, ut iste in furando mani-
bus suis, oculis illorum uteretur. At ita studiosus
est huius praeclaræ existimationis, ut putetur in hisce

rebus intellegens esse, ut nuper (videte hominis amen-
tiam), posteaquam est conperendinatus, cum iam
pro damnato mortuoque esset, ludis circensibus mane
apud L. Sisennam, virum primum, cum essent
5 triclinia strata argentumque expositum in aedibus,
cum pro dignitate L. Sisennae domus esset plena ho-
minum honestissimorum, accessit ad argentum, con-
templari unum quidque otiose et considerare coepit.
Mirari stultitiam alii, quod in ipso iudicio eius ipsius
10 cupiditatis, cuius insimularetur, suspicionem auget,
alii amentiam, cui conperendinato, cum tam multi
testes dixissent, quicquam illorum veniret in mentem.
Pueri autem Sisennae, credo, qui audissent, quae in
istum testimonia essent dicta, oculos de isto nusquam
15 deicere neque ab argento digitum discedere. Est boni 34
iudicis parvis ex rebus coniecturam facere unius cuius-
que et cupiditatis et continentiae. Qui reus, et reus
lege conperendinatus, re et opinione hominum paene
damnatus, temperare non potuerit, maximo conventu
20 quin L. Sisennae argentum tractaret et consideraret,
hunc praetorem in provincia quisquam putabit a Sici-
lorum argento cupiditatem aut manus abstinere po-
tuisse?

Verum uti Lilybaeum, unde digressa est oratio, 16
25 revertatur, Diocles est, Pamphili gener, illius a quo
hydria ablata est, Popilius cognomine. Ab hoc abaci
vasa omnia, ut exposita fuerunt, abstulit. Dicat se
licet emissee; etenim hic propter magnitudinem furti
sunt, ut opinor, litterae factae. Iussit Timarchidem
30 aestimare argentum, quo modo qui umquam tenuissime
in donationem histrionum aestimavit. Tametsi iam
dudum ego erro, qui tam multa de tuis emptionibus
verba faciam et quaeram, utrum emeris necne et quo
modo et quanti emeris, quod verbo transigere possum.
35 Ede mihi scriptum, quid argenti in provincia Sicilia
pararis, unde quidque aut quanti emeris. Quid fit? 36
Quamquam non debebam ego abs te has litteras po-

scere; me enim tabulas tuas habere et proferre oportebat. Verum negas te horum annorum aliquot confecisse. Conpone hoc, quod postulo, de argento, de reliquo videro. 'Nec scriptum habeo nec possum edere.' Quid futurum igitur est? quid existimas hosce iudices facere posse? Domus plena signorum pulcherrimorum iam ante praeturam, multa ad villas tuas posita, multa deposita apud amicos, multa aliis data atque donata; tabulae nullum indicant emptum. Omne argentum ablatum ex Sicilia est, nihil cuiquam, quod suum dici vellet, relictum. Fingitur improba defensio, praetorem omne id argentum coëmissee; tamen id ipsum tabulis demonstrari non potest. Si, quas tabulas profers, in his, quae habes, quo modo habeas, scriptum non est, horum autem temporum, cum te plurimas res emisse dicis, tabulas omnino nullas profers, nonne te et prolatis et non prolatis tabulis condemnari necesse est?

17
37 Tu a M. Coelio, equite Romano, lectissimo adulescente, quae voluisti, Lilybaei abstulisti, tu C. Cacuri, prompti hominis et experientis et in primis gratiosi, supellectilem omnem auferre non dubitasti, tu maximam et pulcherrimam mensam citream a Q. Lutatio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio ab L. Sulla civis Romanus factus est, omnibus scientibus Lilybaei abstulisti. Non tibi obicio, quod hominem dignissimum tuis moribus, Apollonium, Niconis filium, Drepanitanum, qui nunc A. Clodius vocatur, omni argento optime facto spoliasti ac depeculatus es; taceo. Non enim putat ille sibi iniuriam factam, propterea quod homini iam perditio et collum in laqueum inserenti subvenisti, cum pupillis Drepanitanis bona patria erepta cum illo partitus es; gaudeo etiam, si quid ab eo abstulisti, et abs te nihil rectius factum esse dico. Ab Lysonē vero Lilybaetano, primo homine, apud quem deversatus es, Apollinis signum ablatum certe non oportuit. Dices te emisse. Scio, HS ∞.

'Ita opinor.' Scio, inquam. 'Proferam litteras.' Tamen id factum non oportuit. A pupillo Heio, cui C. Marcellus tutor est, a quo pecuniam grandem eriperas, scaphia cum emblematis Lilybaei utrum empta esse dicis an confiteris erepta?

Sed quid ego istius in eius modi rebus mediocris iniurias colligo, quae tantum modo in furtis istius et damnis eorum, a quibus auferebat, versatae esse videantur? Accipite, si vultis, iudices, rem eius modi, ut amentiam singularem et furorem iam, non cupiditatem eius perspicere possitis. Melitensis Diodorus est, qui apud vos antea testimonium dixit. Is Lilybaei multos iam annos habitat, homo et domi nobilis et apud eos, quo se contulit, propter virtutem splendidus et gratiosus. De hoc Verri dicitur habere eum perbona toreumata; in his pocula quaedam, quae Thericlia nominantur, Mentoris manu summo artificio facta. Quod iste ubi audivit, sic cupiditate inflammatus est non solum inspiciendi, verum etiam auferendi, ut Diodorum ad se vocaret ac posceret. Ille, qui illa non invitatus haberet, respondit Lilybaei se non habere, Melitae apud quendam propinquum suum reliquisse. Tum iste continuo mittit homines certos Melitam, scribit ad quosdam Melitenses, ut ea vasa perquirant, rogat Diodorum, ut ad illum propinquum suum det litteras; nihil ei longius videbatur, quam dum illud videret argentum. Diodorus, homo frugi ac diligens, qui sua servare vellet, ad propinquum suum scribit, ut iis, qui a Verre venissent, responderet illud argentum se paucis illis diebus misisse Lilybaeum. Ipse interea recedit; abesse a domo paulisper maluit quam praesens illud optime factum argentum amittere. Quod ubi iste audivit, usque eo commotus est, ut sine ulla dubitatione insanire omnibus ac furere videretur. Quia non potuerat eripere argentum ipse, a Diodoro erepta sibi vasa optime facta dicebat; minitari absenti Diodoro, vociferari

palam, lacrimas interdum vix tenere. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate, ut, cum vidisset monile, ut opinor, ex auro et gemmis, pulchritudine eius incensa salutem viri proderet. Similis istius cupiditas, hoc etiam acrior atque insanior, quod illa cupiebat id, quod viderat, huius lubricines non solum oculis, sed etiam auribus excitabantur.

19 Conquiri Diodorum tota provincia iubet. Ille ex
40 Sicilia iam castra commoverat et vasa collegerat. Homo, ut aliquo modo in provinciam illum revocaret, hanc excogitat rationem, si haec ratio potius quam amentia nominanda est. Apponit de suis canibus quendam, qui dicat se Diodorum Melitensem rei capitalis reum velle facere. Primo mirum omnibus videri Diodorum reum, hominem quietissimum, ab omni non modo facinoris, verum etiam minimi errati suspicione remotissimum; deinde esse perspicuum fieri omnia illa propter argentum. Iste non dubitat iubere nomen referri, et tum primum [ut] opinor istum absentis
41 nomen recepissee. Res clara Sicilia tota propter caelati argenti cupiditatem reos fieri rerum capitalium, neque solum reos fieri, sed etiam absentis. Diodorus Romae sordidatus circum patronos atque hospites cursare, rem omnibus narrare. Litterae mittuntur isti a patre vehementes, ab amicis item, videret, quid ageret de Diodoro, quo progrediretur; rem claram esse et invidiosam; insanire hominem, perituum hoc uno crimine, nisi cavisset. Iste etiam tum patrem, si non in parentis, at in hominum numero putabat; ad iudicium nondum se satis instruxerat; primus annus erat provinciae, non, ut in Sthenio, iam refertus pecunia. Itaque furor eius paululum non pudore, sed metu ac timore repressus est. Condemnare Diodorum non audet absentem, de reis eximit. Diodorus interea praetore isto prope triennium provincia domoque caruit.
42 Ceteri non solum Siculi, sed etiam cives Romani hoc statuerant, quoniam iste tantum cupiditate pro-

grederetur, nihil esse, quod quisquam putaret se, quod isti paulo magis placeret, conservare aut domi retinere posse; postea vero quam intellexerunt isti virum fortem, quem summe provincia expectabat, Q. Arrium, non succedere, statuerunt nihil se tam clausum neque tam reconditum posse habere, quod non istius cupiditati apertissimum promptissimumque esset.

Tum iste ab equite Romano splendido et gratioso, Cn. Calidio, cuius filium sciebat senatorem populi Romani et iudicem esse, eculeos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerant, aufert. Inprudens huc incidi, iudices; emit enim, non abstulit; nollem dixisse; iactabit se et in his equitabit eculeis. 'Emi, pecuniam solvi.' Credo. 'Etiam tabulae proferentur.' Est tanti; cedo tabulas. Dilue sane crimen hoc Calidianum, dum ego tabulas aspicere possim. Verum tamen quid erat, quod Calidius Romae quereretur se, cum tot annos in Sicilia negotiaretur, a te solo ita esse contemptum, ita despectum, ut etiam una cum ceteris Siculis despoliaretur? Si emeris, quid erat, quod confirmabat se abs te argentum esse repetituum, si id tibi sua voluntate vendiderat? Tu porro posses facere, ut Cn. Calidio non redderes? praesertim cum is L. Sisenna, defensore tuo, tam familiariter uteretur, et cum ceteris familiaribus Sisennae reddidisses. Denique non opinor negaturum esse te homini honesto, sed non gratiosiori, quam Cn. Calidius est, L. Curidio, te argentum per Potamonem, amicum tuum, reddidisse. Qui quidem ceterorum causam apud te difficiliorem fecit. Nam cum te compluribus confirmasses reddituum, posteaquam Curidius pro testimonio dixit te sibi reddidisse, finem reddendi fecisti, quod intellexisti praeda te de manibus amissa testimonium tamen effugere non posse. Cn. Calidio, equiti Romano, per omnis alios praetores licuit habere argentum bene factum, licuit posse domesticis copiis, cum magistratum aut aliquem superiorem invitasset, ornare et

apparare convivium. Multi domi Cn. Calidi cum potestate atque imperio fuerunt; nemo inventus est tam amens, qui illud argentum tam praeclarum ac tam nobile eriperet, nemo tam audax, qui posceret, nemo
 45 tam impudens, qui postulare, ut venderet. Superbum
 est enim, iudices, et non ferendum dicere praetorem in provincia homini honesto, locupleti, splendido: 'Vende mihi vasa caelata'; hoc est enim dicere: 'Non es dignus tu, qui habeas, quae tam bene facta sunt, meae dignitatis ista sunt.' Tu dignior, Verres, quam
 Calidius? qui (ut non conferam vitam neque existimationem tuam cum illius; neque enim est conferenda; hoc ipsum conferam, quo tu te superiorem fingis) quod HS CCC divisoribus, ut praetor renuntiare, dedisti, trecenta accusatori, ne tibi odiosus esset, ea re
 15 contemnis equestrem ordinem et despicias? ea re tibi indignum visum est quicquam, quod tibi placeret, Calidium potius habere quam te?

21 Iactat se iam dudum de Calidio, narrat omnibus
 46 emis se. Num etiam de L. Papinio, viro primario, locupleti honestoque equite Romano, turibulum emisti? qui pro testimonio dixit te, cum inspiciendum poposcisses, evolso emblemate remisisse; ut intellegatis in homine intellegentiam esse, non avaritiam, artificii cupidum, non argenti fuisse. Nec solum in Papinio
 25 fuit hac abstinencia; tenuit hoc institutum in turibulis omnibus, quaecumque in Sicilia fuerunt. Incredibile est autem, quam multa et quam praeclara fuerint. Credo tum, cum Sicilia florebat opibus et copiis, magna artificia fuisse in ea insula. Nam domus erat
 30 ante istum praetorem nulla paulo locupletior, qua in domo haec non essent, etiamsi praeterea nihil esset argenti, patella grandis cum sigillis ac simulacris deorum, patera, qua mulieres ad res divinas uterentur, turibulum. Erant autem haec omnia antiquo opere et
 35 summo artificio facta, ut hoc liceret suspicari, fuisse aliquando apud Siculos peraeque pro portione cetera,

sed, quibus multa fortuna ademisset, tamen apud eos remansisse ea, quae religio retinuisset. Dixi, iudices, 47 multa fuisse fere apud omnes Siculos; ego idem confirmo nunc ne unum quidem esse. Quid hoc est? quod
 5 hoc monstrum, quod prodigium in provinciam misimus? Nonne vobis id egisse videtur, ut non unius libidinem, non suos oculos, sed omnium cupidissimorum insanias, cum Romam revertisset, expleret? Qui simul atque in oppidum quoppiam venerat, inmittebantur illi continuo Cibratici canes, qui investigabant et perscrutabantur omnia. Si quod erat grande vas et maius opus
 10 inventum, laeti adferebant; si minus eius modi quippiam venari potuerant, illa quidem certe pro lepisculis capiebantur, patellae, paterae, turibula. Hic
 15 quos putatis fletus mulierum, quas lamentationes fieri solitas esse in hisce rebus? quae forsitan vobis parvae esse videantur, sed magnum et acerbum dolorem commovent, mulierculis praesertim, cum eripiuntur e manibus ea, quibus ad res divinas uti consuerunt,
 20 quae a suis acceperunt, quae in familia semper fuerunt. Hic nolite expectare, dum ego haec crimina agam
 22 ostiatim, ab Aeschylo Tyndaritano istum pateram abstulisse, a Thrasone item Tyndaritano patellam, a
 48 Nymphodoro Agrigentino turibulum. Cum testes ex
 25 Sicilia dabo, quem volet ille eligat, quem ego interrogem de patellis, pateris, turibulis; non modo oppidum nullum, sed ne domus quidem ulla paulo locupletior expers huius iniuriae reperietur. Qui cum in convivium venisset, si quicquam caelati aspexerat,
 30 manus abstinere, iudices, non poterat. Cn. Pompeius est, Philo qui fuit, Tyndaritanus. Is cenam isti dabat apud villam in Tyndaritano. Fecit, quod Siculi non audebant; ille, civis Romanus quod erat, impunius id se facturum putavit; apposuit patellam, in qua sigilla
 35 erant egregia. Iste continuo ut vidit, non dubitavit illud insigne penatium hospitaliumque deorum ex hospitali mensa tollere, sed tamen, quod ante de istius

abstinentia dixeram, sigillis avulsis reliquum argentum
 49 sine ulla avaritia reddidit. Quid? Eupolemo Calactino,
 homini nobili, Lucullorum hospiti ac perfamiliari, qui
 nunc apud exercitum cum L. Lucullo est, non idem
 fecit? Cenabat apud eum; argentum ille ceterum pu- 5
 rum adposuerat, ne purus ipse relinqueretur, duo
 pocula non magna, verum tamen cum emblemate.
 Hic tamquam festivum acroama, ne sine corollario de
 convivio discederet, ibidem convivis spectantibus emble-
 mata evellenda curavit.

Neque ego nunc istius facta omnia enumerare conor, 10
 neque opus est nec fieri ullo modo potest; tantum
 unius cuiusque de varia improbitate generis indicia
 apud vos et exempla profero. Neque enim ita se
 gessit in his rebus, tamquam rationem aliquando esset 15
 redditurus, sed prorsus ita, quasi aut reus numquam
 esset futurus aut, quo plura abstulisset, eo minore
 periculo in iudicium venturus esset; qui haec, quae
 dico, iam non occulte, non per amicos atque inter-
 pretes, sed palam de loco superiore ageret pro im- 20
 perio et potestate.

23 Catinam cum venisset, oppidum locuples, honestum,
 50 copiosum, Dionysiarchum ad se proagorum, hoc est
 summum magistratum, vocari iubet; ei palam imperat,
 ut omne argentum, quod apud quemque esset Catinae, 25
 conquirendum curaret et ad se adferendum. Phy-
 larchum Centuripinum, primum hominem genere, vir-
 tute, pecunia, non hoc idem iuratum dicere audistis,
 sibi istum negotium dedisse atque imperasse, ut Cen-
 turipinis, in civitate totius Siciliae multo maxima et 30
 locupletissima, omne argentum conquireret et ad se
 comportari iuberet? Agyrio similiter istius imperio
 vasa Corinthia per Apollodorum, quem testem audistis,
 51 Syracusas deportata sunt. Illa vero optuma [est],
 quod, cum Haluntium venisset praetor laboriosus et 35
 diligens, ipse in oppidum noluit accedere, quod erat
 difficili ascensu atque arduo, Archagathum Haluntinum,

hominem non solum domi, sed tota Sicilia in primis
 nobilem, vocari iussit. Ei negotium dedit, ut, quic-
 quid Halunti esset argenti caelati aut si quid etiam
 Corinthiorum, id omne statim ad mare ex oppido de-
 5 portaretur. Escendit in oppidum Archagathus. Homo
 nobilis, qui a suis amari et diligi vellet, ferebat
 graviter illam sibi ab isto provinciam datam nec, quid
 faceret, habebat; pronuntiat, quid sibi imperatum
 esset, iubet omnis proferre, quod haberent. Metus
 10 erat summus; ipse enim tyrannus non discedebat lon-
 gius; Archagathum et argentum in lectica cubans ad
 mare infra oppidum expectabat. Quem concursus in 52
 oppido factum putatis, quem clamorem, quem porro
 fletum mulierum? qui videret, equum Troianum intro-
 15 ductum, urbem captam diceret. Efferri sine thecis
 vasa, extorqueri alia e manibus mulierum, efringi
 multorum fores, revelli claustra. Quid enim putatis?
 Scuta si quando conquiruntur a privatis in bello ac
 tumultu, tamen homines inviti dant, etsi ad salutem
 20 communem dari sentiunt, ne quem putetis sine maximo
 dolore argentum caelatum domo, quod alter eriperet,
 protulisse. Omnia deferuntur. Cibyrratae fratres vo-
 cantur; pauca inprobant; quae probant, in crustae
 aut emblemata detrahebantur. Sic Haluntium excussis
 25 deliciis cum argento puro domum revertantur.

Quod umquam, iudices, huiusce modi everriculum 24
 53 ulla in provincia fuit? Avertere aliquid de publico
 quam obscurissime per magistratum solebant; etiam
 cum aliquid a privato nonnumquam, occulte aufere-
 30 bant, et ii tamen condemnabantur. Et, si quaeritis,
 ut ipse de me detraham, illos ego accusatores puto
 fuisse, qui eius modi hominum furta odore aut aliquo
 leviter presso vestigio persequabantur. Nam nos
 quidem quid facimus in Verre, quem in luto volu-
 35 tatum totius corporis vestigiis invenimus? Permagnum
 est in eum dicere aliquid, qui praeteriens lectica pau-
 lisper deposita non per praestigias, sed palam per

potestatem uno imperio ostiatim totum oppidum con-
pilaverit. Ac tamen, ut posset dicere se emissee, Archagatho imperat, ut illis aliquid, quorum argentum fuerat, nummulum dicis causa daret. Invenit Archagathus paucos, qui vellent accipere; iis dedit. Eos⁵ nummos tamen iste Archagatho non reddidit. Voluit Romae repetere Archagathus; Cn. Lentulus Marcellinus dissuasit, sicut ipsum dicere audistis. Recita. ARCHAGATHI ET LENTULI TESTIMONIUM.

⁵⁴ Et ne forte hominem existimetis hanc tantam vim¹⁰ emblematum sine causa coacervare voluisse, videte, quanti vos, quanti existimationem populi Romani, quanti leges et iudicia, quanti testis Siculos negotiatoresque fecerit. Posteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne unum quidem cuiquam reli-¹⁵ quisset, instituit officinam Syracusis in regia maximam. Palam artifices omnes caelatores ac vasculares convocari iubet, et ipse suos compluris habebat. Eos concludit, magnam hominum multitudinem. Menses octo continuos his opus non defuit, cum vas nullum²⁰ fieret nisi aureum. Tum illa, ex patellis et turibulis quae evellerat, ita scite in aureis poculis inligabat, ita apte in scaphiis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata esse diceret; ipse tamen praetor, qui sua vigilantia pacem in Sicilia dicit fuisse, in hac officina²⁵ maiorem partem diei cum tunica pulla sedere solebat et pallio.

²⁵ Haec ego, iudices, non auderem proferre, ni vererem, ne forte plura de isto ab aliis in sermone quam a me in iudicio vos audisse diceretis. Quis enim est, qui³⁰ de hac officina, qui de vasis aureis, qui de istius pallio [pullo] non audierit? Quem voles e conventu Syracusano virum bonum nominato; producam; nemo⁵⁶ erit, quin hoc se audisse aut vidisse dicat. O tempora, o mores! nihil nimium vetus proferam. Sunt³⁵ vestrum aliquam multi, qui L. Pisonem cognorint, huius L. Pisonis, qui praetor fuit, patrem. Ei, cum

esset in Hispania praetor, qua in provincia occisus est, nescio quo pacto, dum armis exercetur, anulus aureus, quem habebat, fractus et comminutus est. Cum vellet sibi anulum facere, aurificem iussit vocari in⁵ forum ad sellam Cordubae et [ei] palam appendit aurum; hominem in foro iubet sellam ponere et facere anulum omnibus praesentibus. Nimium fortasse dicet aliquis hunc diligentem; hactenus reprehendet, si qui volet, nihil amplius. Verum fuit ei concedendum; filius enim¹⁰ L. Pisonis erat, eius qui primus de pecuniis repetundis legem tulit. Ridiculum est me nunc de Verre dicere,⁵⁷ cum de Pisonem Frugi dixerim; verum tamen, quantum intersit, videte. Iste cum aliquot abacorum faceret vasa aurea, non laboravit, quid non modo in Sicilia,¹⁵ verum etiam Romae in iudicio audiret; ille in auri semuncia totam Hispaniam scire voluit, unde praetori anulus fieret. Nimirum ut hic nomen suum conprobavit, sic ille cognomen.

Nulla modo possum omnia istius facta aut me²⁶ moria consequi aut oratione complecti; genera ipsa cupio breviter attingere, ut hic modo me commonuit Pisonis anulus, quod totum effluerat. Quam multis istum putatis hominibus honestis de digitis anulos abstulisse? Numquam dubitavit, quotienscumque ali-²⁵ cuius aut gemma aut anulo delectatus est. Incredibile dicam, sed ita clarum, ut ipsum negaturum non arbitrer. Cum Valentio, eius interpreti, epistula Agrigento allata⁵⁸ esset, casu signum iste animum advertit in cretula. Placuit ei; quaesivit, unde esset epistula; respondit³⁰ Agrigento. Iste litteras, ad quos solebat, misit, ut is anulus ad se primo quoque tempore adferretur. Ita litteris istius patri familias, L. Titio, civi Romano, anulus de digito detractus est. Illa vero eius cupiditas incredibilis est. Nam ut in singula conclavia,³⁵ quae iste non modo Romae, sed in omnibus villis habet, trigeminos lectos optime stratos cum ceteris ornamentis convivii quaereret, nimium multa compa-

rare videretur. Nulla domus in Sicilia locuples fuit,
 59 ubi iste non textrinum instituerit. Mulier est Sege-
 stana perdives et nobilis, Lamia nomine; per triennium
 isti plena domo telarum stragulam vestem confecit,
 nihil nisi conchylio tinctum, Attalus, homo pecuniosus, 5
 Neti, Lyso Lilybaei, Critolaus Aetnae, Syracusis
 Aeschrio, Cleomenes, Theomnastus, Helori Archonidas.
 Dies me citius defecerit quam nomina. — Ipse dabat
 purpuram, tantum operam amici. — Credo; iam enim
 non libet omnia criminari; quasi vero hoc mihi non 10
 satis sit ad crimen, habuisse tam multum, quod daret,
 voluisse deportare tam multa, hoc denique, quod con-
 cedit, amicorum operis esse in huiusce modi rebus
 60 usum. Iam vero lectos aeratos et candelabra aënea
 num cui praeter istum Syracusis per triennium facta 15
 esse existimatis? — Emebat. — Credo; sed tantum
 vos certiores, iudices, facio, quid iste in provincia
 praetor egerit, ne cui forte neglegens nimium fuisse
 videatur neque se satis, cum potestatem habuerit,
 instruxisse et ornassee. 20

27 Venio nunc non iam ad furtum, non ad avaritiam,
 non ad cupiditatem, sed ad eius modi facinus, in quo
 omnia nefaria contineri mihi atque inesse videantur,
 in quo di immortales violati, existimatio atque auc-
 toritas nominis populi Romani imminuta, hospitium 25
 spoliatum ac proditum, abalienati scelere istius a nobis
 omnes reges amicissimi nationesque, quae in eorum
 61 regno ac ditione sunt. Nam reges Syriae, regis
 Antiochi filios pueros, scitis Romae nuper fuisse; qui
 venerant non propter Syriae regnum (nam id sine 30
 controversia obtinebant, ut a patre et a maioribus
 acceperant); sed regnum Aegypti ad se et ad Selenen,
 matrem suam, pertinere arbitrabantur. Ii posteaquam
 temporibus rei publicae exclusi per senatum agere,
 quae voluerant, non potuerunt, in Syriam in regnum 35
 patrium profecti sunt. Eorum alter, qui Antiochus
 vocatur, iter per Siciliam facere voluit itaque isto

praetore venit Syracusas. Hic Verres hereditatem sibi 62
 venisse arbitratus est, quod in eius regnum ac manus
 venerat is, quem iste et audierat multa secum prae-
 clara habere et suspicabatur. Mittit homini munera
 5 satis large haec ad usum domesticum: olei, vini quod
 visum est, etiam tritici quod satis esset, de suis de-
 cumis. Deinde ipsum regem ad cenam vocavit. Ex-
 ornat ample magnificeque triclinium; exponit ea, quibus
 abundabat, plurima et pulcherrima vasa argentea;
 10 nam haec aurea nondum fecerat; omnibus curat rebus
 instructum et paratum ut sit convivium. Quid multa?
 rex ita discessit, ut et istum copiose ornatum et se
 honorifice acceptum arbitraretur. Vocat ad cenam
 deinde ipse praetorem; exponit suas copias omnis,
 15 multum argentum, non pauca etiam pocula ex auro,
 quae, ut mos est regius et maxime in Syria, gemmis
 erant distincta clarissimis. Erat etiam vas vinarium,
 ex una gemma pergrandi trulla excavata manubrio
 aureo, de qua, credo, satis idoneum, satis gravem
 20 testem, Q. Minucium, dicere audistis. Iste unum quod- 63
 que vas in manus sumere, laudare, mirari. Rex gaudere
 praetori populi Romani satis iucundum et gratum
 illud esse convivium. Posteaquam inde discessum est,
 cogitare nihil iste aliud, quod ipsa res declaravit, nisi
 25 quem ad modum regem ex provincia spoliatum ex-
 pilatumque dimitteret. Mittit rogatum vasa ea, quae
 pulcherrima apud eum viderat; ait se suis caelatoribus
 velle ostendere. Rex, qui illum non nosset, sine ulla
 suspitione libentissime dedit. Mittit etiam trullam
 30 gemmeam rogatum; velle se eam diligentius con-
 siderare. Ea quoque ei mittitur.

Nunc reliquum, iudices, attendite, de quo et vos 28
 audistis et populus Romanus non nunc primum audiet 64
 et in exteris nationibus usque ad ultimas terras per-
 vagatum est. Candelabrum e gemmis clarissimis opere
 mirabili perfectum reges ii, quos dico, Romam cum
 attulissent, ut in Capitolio ponerent, quod nondum

perfectum templum offenderant, neque ponere potuerunt neque vulgo ostendere ac proferre voluerunt, ut et magnificentius videretur, cum suo tempore in cella Iovis optimi maximi poneretur, et clarius, cum pulchritudo eius recens ad oculos hominum atque integra perveniret; statuerunt id secum in Syriam reportare, ut, cum audissent simulacrum Iovis optimi maximi dedicatum, legatos mitterent, qui cum ceteris rebus illud quoque eximium ac pulcherrimum donum in Capitolium adferrent. Pervenit res ad istius auris 10 nescio quo modo; nam rex id celatum voluerat, non quo quicquam metueret aut suspicaretur, sed ut ne multi illud ante praeciperent oculis quam populus Romanus. Iste petit a rege et eum pluribus verbis rogat, ut id ad se mittat; cupere se dicit inspicere 15 neque se aliis videndi potestatem esse facturum. Antiochus, qui animo et puerili esset et regio, nihil de istius improbitate suspicatus est; imperat suis, ut id in praetorium involutum quam occultissime deferrent. Quo posteaquam attulerunt involucrisque reiectis constituerunt, clamare iste coepit dignam rem esse regno Syriae, dignam regio munere, dignam Capitolio. (Etenim erat eo splendore, qui ex clarissimis et pulcherrimis gemmis esse debebat, ea varietate operum, ut ars 25 certare videretur cum copia, ea magnitudine, ut intellegi posset non ad hominum adparatum, sed ad amplissimi templi ornatum esse factum. Cum satis iam perspexisse videretur, tollere incipiunt, ut referrent. Iste ait se velle illud etiam atque etiam considerare; nequaquam se esse satiatum; iubet illos discedere et candelabrum relinquere. Sic illi tum inanes ad Antiochum revertuntur.

29 Rex primo nihil metuere, nihil suspicari; dies unus, 66 alter, plures; non referri. Tum mittit, si videatur, ut reddat. Iubet iste posterius ad se reverti. Mirum illi videri; mittit iterum; non redditur. Ipse hominem appellat, rogat, ut reddat. Os hominis insignemque

inpudentiam cognoscite. Quod sciret, quod ex ipso rege audisset in Capitolio esse ponendum, quod Iovi optimo maximo, quod populo Romano servari videret, id sibi ut donaret, rogare et vehementissime petere 5 coepit. Cum ille se et religione Iovis Capitolini et hominum existimatione impediri diceret, quod multae nationes testes essent illius operis ac muneris, iste homini minari acerrime coepit. Ubi videt eum nihilo magis minis quam precibus permoveri, repente hominem de provincia iubet ante noctem decedere; ait 10 se comperisse ex eius regno piratas ad Siciliam esse venturos. Rex maximo conventu Syracusis in foro (ne quis forte me in crimine obscuro versari atque adfingere aliquid suspicione hominum arbitretur), in 15 foro, inquam, Syracusis flens ac deos hominesque contestans clamare coepit candelabrum factum e gemmis, quod in Capitolium missurus esset, quod in templo clarissimo populo Romano monumentum suae societatis amicitiaeque esse voluisset, id ab se C. Verrem 20 abstulisse; de ceteris operibus ex auro et gemmis, quae sua penes illum essent, se non laborare, hoc sibi eripi miserum esse et indignum. Id etsi antea iam mente et cogitatione sua fratrisque sui consecratum esset, tamen tum se in illo conventu civium 25 Romanorum dare, donare, dicare, consecrare Iovi optimo maximo testemque ipsum Iovem suae voluntatis ac religionis adhibere.

Quae vox, quae latera, quae vires huius unius 30 criminis querimoniam possunt sustinere? Rex Antiochus, qui Romae ante oculos omnium nostrum biennium fere comitatu regio atque ornatu fuisset, is cum amicus et socius populi Romani esset, amicissimo patre, avo, maioribus, antiquissimis et clarissimis regibus, opulentissimo et maximo regno, princeps 35 provincia populi Romani exturbatus est. Quem ad modum hoc accepturas nationes exteras, quem ad modum huius tui facti famam in regna aliorum atque

in ultimas terras perventuram putasti, cum audirent a praetore populi Romani in provincia violatum regem, spoliatum hospitem, eiectum socium populi Romani atque amicum? Nomen vestrum populi Romani odio atque acerbitati scitote nationibus exteris, iudices, 5 futurum, si istius haec tanta iniuria impunita discesserit. Sic omnes arbitrabuntur, praesertim cum haec fama de nostrorum hominum avaritia et cupiditate percrebruerit, non istius solius hoc esse facinus, sed eorum etiam, qui adprobarint. Multi reges, multae 10 liberae civitates, multi privati opulenti ac potentes habent profecto in animo Capitolium sic ornare, ut templi dignitas imperique nostri nomen desiderat; qui si intellexerint interverso hoc regali dono graviter vos tulisse, grata fore vobis populoque Romano sua 15 studia ac dona arbitrabuntur; sin hoc vos in rege tam nobili, re tam eximia, iniuria tam acerba neglexisse audient, non erunt tam amentes, ut operam, curam, pecuniam impendant in eas res, quas vobis gratas fore non arbitrentur.

31
69 Hoc loco, Q. Catule, te appello; loquor enim de tuo clarissimo pulcherrimoque monumento. Non iudicis solum severitatem in hoc crimine, sed prope inimici atque accusatoris vim suscipere debes. Tuus enim honos illo templo senatus populi Romani beneficio, 25 tui nominis aeterna memoria simul cum templo illo consecratur; tibi haec cura suscipienda, tibi haec opera sumenda est, ut Capitolium, quem ad modum magnificentius est restitutum, sic copiosius ornatum sit quam fuit, ut illa flamma divinitus extitisse videatur, non 30 quae deleret Iovis optimi maximi templum, sed quae praeclarius magnificentiusque deposceret. Audisti Q. Minucium dicere domi suae deversatum esse Antiochum regem Syracusis; se illud scire ad istum esse delatum, se scire non redditum; audisti et audies homines e 35 conventu Syracusano, qui ita dicant, sese audientibus illud Iovi optimo maximo dicatum esse ab rege An-

tiocho et consecratum. Si iudex non esses et haec ad te delata res esset, te potissimum hoc persequi, te petere, te agere oporteret. Quare non dubito, quo animo iudex huius criminis esse debeas, qui apud 5 alium iudicem multo acrior, quam ego sum, actor accusatorque esse deberes.

Vobis autem, iudices, quid hoc indignius aut quid 32
71 minus ferendum videri potest? Verresne habebit domi suae candelabrum Iovis e gemmis auroque perfectum? 10 cuius fulgore conlucere atque inlustrari Iovis optimi maximi templum oportebat, id apud istum in eius modi conviviis constituetur, quae domesticis stupris flagitiisque flagrabunt? in istius lenonis turpissimi domo simul cum ceteris Chelidonis hereditariis ornamentis Capitoli ornamenta ponentur? Quid huic sacri 15 umquam fore aut quid religiosi fuisse putatis, qui nunc tanto scelere se obstrictum esse non sentiat, qui in iudicium veniat, ubi ne precari quidem Iovem optimum maximum atque ab eo auxilium petere more 20 omnium possit? a quo etiam di immortales sua repetunt in eo iudicio, quod hominibus ad suas res repetendas est constitutum. Miramur Athenis Minervam, Deli Apollinem, Iunonem Sami, Pergae Dianam, multos praeterea ab isto deos tota Asia Graeciaque violatos, 25 qui a Capitolio manus abstinere non potuerit? Quod privati homines de suis pecuniis ornant ornaturique sunt, id C. Verres ab regibus ornari non passus est.

Itaque hoc nefario scelere concepto nihil postea 72
tota in Sicilia neque sacri neque religiosi duxit esse; 30 ita sese in ea provincia per triennium gessit, ut ab isto non solum hominibus, verum etiam dis immortalibus bellum indictum putaretur. Segesta est oppi- 33
dum pervetus in Sicilia, iudices, quod ab Aenea fugiente a Troia atque in haec loca veniente conditum 35 esse demonstrant. Itaque Segestani non solum perpetua societate atque amicitia, verum etiam cognatione se cum populo Romano coniunctos esse arbitrantur.

Hoc quondam oppidum, cum illa civitas cum Poenis suo nomine ac sua sponte bellaret, a Karthaginiensibus vi captum atque deletum est, omniaque, quae ornamento urbi esse possent, Karthaginem sunt ex illo loco deportata. Fuit apud Segestanos ex aere 5 Dianae simulacrum cum summa atque antiquissima praeditum religione, tum singulari opere artificioque perfectum. Hoc translatum Karthaginem locum tantum hominesque mutarat, religionem quidem pristinam conservabat; nam propter eximiam pulchritudinem 10 etiam hostibus digna, quam sanctissime colerent, videbatur. Aliquot saeculis post P. Scipio [bello Punico tertio] Karthaginem cepit; qua in victoria (videte hominis virtutem et diligentiam, ut et domesticis praeclarissimae virtutis exemplis gaudeatis et eo maiore 15 odio dignam istius incredibilem audaciam iudicetis) convocatis Siculis omnibus, quod diutissime saepissimeque Siciliam vexatam a Karthaginiensibus esse cognorat, iubet omnia conquiri; pollicetur sibi magnae curae fore, ut omnia civitatibus, quae cuiusque fuissent, 20 restituerentur. Tum illa, quae quondam erant Himera sublata, de quibus antea dixi, Thermitanis sunt reddita, tum alia Gelensibus, alia Agrigentinis, in quibus etiam ille nobilis taurus, quem crudelissimus omnium tyrannorum Phalaris habuisse dicitur, quo vivos supplicii causa demittere homines et subicere flammam solebat. Quem taurum cum Scipio redderet Agrigentinis, dixisse dicitur aequum esse illos cogitare, utrum esset [Agrigentinis] utilius, suisne servire an 25 populo Romano obtemperare, cum idem monumentum 30 et domesticae crudelitatis et nostrae mansuetudinis haberent.

34 Illo tempore Segestanis maxima cum cura haec
74 ipsa Diana, de qua dicimus, redditur; reportatur Segestam, in suis antiquis sedibus summa cum gratulatione civium et laetitia reponitur. Haec erat posita Segestae sane excelsa in basi, in qua grandibus litteris

P. Africani nomen erat incisum eumque Carthagine capta restituisse perscriptum. Colebatur a civibus, ab omnibus advenis visebatur; cum quaestor essem, nihil mihi ab illis est demonstratum prius. Erat admodum amplum et excelsum signum cum stola; verum tamen inerat in illa magnitudine aetas atque habitus virginalis; sagittae pendebant ab umero, sinistra manu retinebat arcum, dextra ardentem facem praeferebat. Hanc cum iste sacrorum omnium et religionum hostis 75 praedoque vidisset, quasi illa ipsa face percussus esset, ita flagrare cupiditate atque amentia coepit; imperat magistratibus, ut eam demoliantur et sibi dent; nihil sibi gratius ostendit futurum. Illi vero dicere sibi id nefas esse, seseque cum summa religione, tum summo metu legum et iudiciorum teneri. Iste tum petere ab illis, tum minari, tum spem, tum metum ostendere. Opponebant illi nomen interdum P. Africani; populi Romani illud esse dicebant; nihil se in eo potestatis habere, quod imperator clarissimus urbe hostium capta 20 monumentum victoriae populi Romani esse voluisset. Cum iste nihilo remissius atque etiam multo vehementius instaret cotidie, res agitur in senatu. Vehementer ab omnibus reclamatur. Itaque illo tempore ac primo istius adventu pernegatur. Postea, quicquid 25 erat oneris in nautis remigibusque exigendis, in frumento imperando, Segestanis praeter ceteros imponebat, aliquanto amplius, quam ferre possent. Praeterea magistratus eorum evocabat, optimum quemque et nobilissimum ad se arcessebat, circum omnia provinciae fora rapiebat, singillatim uni cuique calamitati fore se denuntiabat, universis se funditus eversurum [esse] illam civitatem minabatur. Itaque aliquando multis malis magnoque metu victi Segestani praetoris imperio parendum esse decreverunt. Magno cum luctu 30 et gemitu totius civitatis, multis cum lacrimis et lamentationibus virorum mulierumque omnium simulacrum Dianae tollendum locatur.

35 Videte, quanta religio fuerit. Apud Segestanos
77 repertum esse, iudices, scitote neminem neque liberum
neque servum neque civem neque peregrinum, qui
illud signum auderet attingere; barbaros quosdam
Lilybaeo scitote adductos esse operarios; ii denique 5
illud ignari totius negotii ac religionis mercede ac-
cepta sustulerunt. Quod cum ex oppido exporta-
batur, quem conventum mulierum factum esse arbitra-
mini, quem fletum maiorum natu? quorum non nulli
etiam illum diem memoria tenebant, cum illa eadem 10
Diana Segestam Karthagine revecta victoriam populi
Romani reditu suo nuntiasset. Quam dissimilis hic
dies illi tempori videbatur! Tum imperator populi
Romani, vir clarissimus, deos patrios reportabat Sege-
stanis ex urbe hostium recuperatos, nunc ex urbe 15
sociorum praetor eiusdem populi turpissimus atque
impurissimus eosdem illos deos nefario scelere aufere-
bat. Quid hoc tota Sicilia est clarius, quam omnes
Segestae matronas et virgines convenisse, cum Diana
exportaretur ex oppido, unxisse unguentis, complisse 20
coronis et floribus, ture, odoribus incensis usque ad
78 agri fines prosecutas esse? Hanc tu tantam religionem
si tum in imperio propter cupiditatem atque audaciam
non pertimescebas, ne nunc quidem in tanto tuo libe-
rorumque tuorum periculo perhorrescis? Quem tibi 25
aut hominem invitis dis immortalibus aut vero deum
tantis eorum religionibus violatis auxilio futurum pu-
tas? Tibi illa Diana in pace atque in otio religionem
nullam attulit? quae cum duas urbes, in quibus
locata fuerat, captas incensasque vidisset, bis ex duo- 30
rum bellorum flamma ferroque servata est; quae
Karthaginiensium victoria loco mutato religionem
tamen non amisit, P. Africani virtute religionem simul
cum loco recuperavit. Quo quidem scelere suscepto
cum inanis esset basis et in ea P. Africani nomen 35
incisum, res indigna atque intoleranda videbatur omni-
bus, non solum religiones esse violatas, verum etiam

P. Africani, viri fortissimi, rerum gestarum gloriam,
memoriam virtutis, monumenta victoriae C. Verrem
sustulisse. Quod cum isti renuntiaretur de basi ac 79
litteris, existimavit homines in oblivionem totius ne-
gotii esse venturos, si etiam basim tamquam indicem
sui sceleris sustulisset. Itaque tollendam istius im-
perio locaverunt; quae vobis locatio ex publicis litteris
Segestanorum priore actione recitata est.

Te nunc, P. Scipio, te, inquam, lectissimum orna- 36
tissimumque adulescentem, appello, abs te officium
tuum debitum generi et nomini requiro et flagito.
Cur pro isto, qui laudem honoremque familiae vestrae
depeculatus est, pugnas, cur eum defensum esse vis,
cur ego tuas partis suscipio, cur tuum munus sustineo,
15 cur M. Tullius P. Africani monumenta requirit, P.
Scipio eum, qui illa sustulit, defendit? Cum mos
a maioribus traditus sit, ut monumenta maiorum ita
suorum quisque defendat, ut ea ne ornari quidem
nomine aliorum sinat, tu isti aderis, qui non obstruxit
20 aliqua ex parte monumento P. Scipionis, sed id fun-
ditus delevit ac sustulit? Quisnam igitur, per deos 80
immortales! tuebitur P. Scipionis memoriam mortui,
quis monumenta atque indicia virtutis, si tu ea re-
linquis ac deseris nec solum spoliata illa pateris,
25 sed eorum [etiam] spoliatores vexatoresque defendis?
Adsunt Segestani, clientes tui, socii populi Romani
atque amici; certiores te faciunt P. Africanum Kartha-
gine deleta simulacrum Dianae maioribus suis resti-
tuisse, idque apud Segestanos eius imperatoris nomine
30 positum ac dedicatum fuisse; hoc Verrem demoliendum
et asportandum nomenque omnino P. Scipionis de-
lendum tollendumque curasse; orant te atque obsecrant,
ut sibi religionem, generi tuo laudem gloriamque re-
stituas, ut, quod per P. Africanum ex urbe hostium
35 recuperarint, id per te ex praedonis domo conservare
possint. Quid aut tu his respondere honeste potes 37
aut illi facere, nisi ut te ac fidem tuam implorent?

Adsunt et implorant. Potes domesticae laudis amplitudinem, Scipio, tueri, potes; omnia sunt in te, quae aut fortuna hominibus aut natura largitur; non praecерpo fructum officii tui, non alienam mihi laudem adpeto, non est pudoris mei P. Scipione, florentissimo adolescente, vivo et incolumi me propugnatorem [monumentorum] 5
 81 P. Scipionis defensoremque profiteri. Quam ob rem si suscipis domesticae laudis patrocinium, me non solum silere de vestris monumentis oportebit, sed etiam laetari P. Africani eius modi fortunam esse mortui, 10 ut eius honos ab iis, qui ex eadem familia sint, defendatur neque ullum adventicium auxilium requiratur. Sin istius amicitia te impedit, si hoc, quod ego abs te postulo, minus ad officium tuum pertinere arbitrare, succedam ego vicarius tuo muneri, suscipiam 15 partes, quas alienas esse arbitrabar. Deinde ista praeclara nobilitas desinat queri populum Romanum hominibus novis industriis lubenter honores mandare semperque mandasse. Non est querendum in hac civitate, quae propter virtutem omnibus nationibus im- 20 perat, virtutem plurimum posse. Sit apud alios imago P. Africani, ornentur alii mortui virtute ac nomine; talis ille vir fuit, ita de populo Romano meritis est, ut non uni familiae, sed universae civitati commendatus esse debeat. Est aliqua mea pars virilis, quod 25 eius civitatis sum, quam ille amplam, inlustrem clarumque reddidit, praecipue quod in his rebus pro mea parte versor, quarum ille princeps fuit, aequitate, industria, temperantia, defensione miserorum, odio improborum; quae cognatio studiorum et artium prope 30 modum non minus est coniuncta, quam ista, qua vos delectamini, generis et nominis.

38 Repeto abs te, Verres, monumentum P. Africani; 82 causam Siculorum, quam suscepi, relinquo, iudicium de pecuniis repetundis ne sit hoc tempore, Segestae 35 norum iniuriae neglegantur; basis P. Scipionis restituatur, nomen invicti imperatoris incidatur, signum

pulcherrimum Karthagine captum reponatur. Haec abs te non Siculorum defensor, non tuus accusator, non Segestani postulant, sed is, qui laudem gloriamque P. Africani tuendam conservandamque suscepit. 5 Non vereor, ne hoc officium meum P. Servilio iudici non probem, qui cum res maximas gesserit monumentaque suarum rerum gestarum cum maxime constituat atque in iis elaboret, profecto volet haec non solum suis posteris, verum etiam omnibus viris fortibus et bonis civibus defendenda, non spolianda improbis tradere. Non vereor, ne tibi, Q. Catule, displiceat, cuius amplissimum orbi terrarum clarissimumque monumentum est, quam plurimos esse custodes monumentorum et putare omnes bonos alienae 10 gloriae defensionem ad officium suum pertinere. Equidem ceteris istius furtis atque flagitiis ita moveor, 39 ut ea reprehendenda tantum putem; hic vero tanto dolore adficio, ut nihil mihi indignius, nihil minus ferendum esse videatur. Verres Africani monumentis 20 domum suam plenam stupri, plenam flagitii, plenam dedecoris ornabit? Verres temperantissimi sanctissimique viri monumentum, Dianae simulacrum virginis, in ea domo conlocabit, in qua semper meretricum lenonumque flagitia versantur? 25 At hoc solum Africani monumentum violasti. 39 Quid? a Tyndaritanis non eiusdem Scipionis beneficio positum simulacrum Mercuri pulcherrime factum sustulisti? At quem ad modum, di immortales! quam audacter, quam libidinoze, quam impudenter! Audistis 30 nuper dicere legatos Tyndaritanos, homines honestissimos ac principes civitatis, Mercurium, qui sacris anniversariis apud eos ac summa religione coleretur, quem P. Africanus Karthagine capta Tyndaritanis non solum suae victoriae, sed etiam illorum fidei societatisque monumentum atque indicium dedisset, huius 35 vi, scelere imperioque esse sublatum. Qui ut primum in illud oppidum venit, statim, tamquam ita fieri non

Adsunt et implorant. Potes domesticae laudis amplitudinem, Scipio, tueri, potes; omnia sunt in te, quae aut fortuna hominibus aut natura largitur; non praecерpo fructum officii tui, non alienam mihi laudem adpeto, non est pudoris mei P. Scipione, florentissimo adolescente, 5 vivo et incolumi me propugnatorem [monumentorum] P. Scipionis defensoremque profiteri. Quam ob rem si suscipis domesticae laudis patrocinium, me non solum silere de vestris monumentis oportebit, sed etiam laetari P. Africani eius modi fortunam esse mortui, 10 ut eius honos ab iis, qui ex eadem familia sint, defendatur neque ullum adventicium auxilium requiratur. Sin istius amicitia te impedit, si hoc, quod ego abs te postulo, minus ad officium tuum pertinere arbitrabere, succedam ego vicarius tuo muneri, suscipiam 15 partes, quas alienas esse arbitrabar. Deinde ista praeclara nobilitas desinat queri populum Romanum hominibus novis industriis lubenter honores mandare semperque mandasse. Non est querendum in hac civitate, quae propter virtutem omnibus nationibus imperat, virtutem plurimum posse. Sit apud alios imago P. Africani, ornentur alii mortui virtute ac nomine; talis ille vir fuit, ita de populo Romano meritis est, ut non uni familiae, sed universae civitati commendatus esse debeat. Est aliqua mea pars virilis, quod 25 eius civitatis sum, quam ille amplam, illustrem clarumque reddidit, praecipue quod in his rebus pro mea parte versor, quarum ille princeps fuit, aequitate, industria, temperantia, defensione miserorum, odio improborum; quae cognatio studiorum et artium prope 30 modum non minus est coniuncta, quam ista, qua vos delectamini, generis et nominis.

38 Repeto abs te, Verres, monumentum P. Africani; 82 causam Siculorum, quam suscepi, relinquo, iudicium de pecuniis repetundis ne sit hoc tempore, Segestanorum iniuriae neglegantur; basis P. Scipionis restitatur, nomen invicti imperatoris incidatur, signum

pulcherrimum Karthagine captum reponatur. Haec abs te non Siculorum defensor, non tuus accusator, non Segestani postulant, sed is, qui laudem gloriamque P. Africani tuendam conservandamque suscepit. 5 Non vereor, ne hoc officium meum P. Servilio iudici non probem, qui cum res maximas gesserit monumentaque suarum rerum gestarum cum maxime constituat atque in iis elaboret, profecto volet haec non solum suis posteris, verum etiam omnibus viris fortibus et bonis civibus defendenda, non spolianda improbis tradere. Non vereor, ne tibi, Q. Catule, displiceat, cuius amplissimum orbi terrarum clarissimumque monumentum est, quam plurimos esse custodes monumentorum et putare omnes bonos alienae 15 gloriae defensionem ad officium suum pertinere. Equidem ceteris istius furtis atque flagitiis ita moveor, 83 ut ea reprehendenda tantum putem; hic vero tanto dolore adficio, ut nihil mihi indignius, nihil minus ferendum esse videatur. Verres Africani monumentis 20 domum suam plenam stupri, plenam flagitii, plenam dedecoris ornabit? Verres temperantissimi sanctissimique viri monumentum, Dianae simulacrum virginis, in ea domo collocabit, in qua semper meretricum lenonumque flagitia versantur? 25 At hoc solum Africani monumentum violasti. 39 Quid? a Tyndaritanis non eiusdem Scipionis beneficio 84 positum simulacrum Mercuri pulcherrime factum sustulisti? At quem ad modum, di immortales! quam audacter, quam libidinese, quam impudenter! Audistis 30 nuper dicere legatos Tyndaritanos, homines honestissimos ac principes civitatis, Mercurium, qui sacris anniversariis apud eos ac summa religione coleretur, quem P. Africanus Karthagine capta Tyndaritanis non solum suae victoriae, sed etiam illorum fidei societatisque monumentum atque indicium dedisset, huius 35 vi, scelere imperioque esse sublatum. Qui ut primum in illud oppidum venit, statim, tamquam ita fieri non

solum oporteret, sed etiam necesse esset, tamquam hoc senatus mandasset populusque Romanus iussisset, ita continuo, signum ut demolirentur et Messanam
 85 deportarent, imperavit. Quod cum illis, qui aderant, indignum, qui audiebant, incredibile videretur, non est ab isto primo illo adventu perseveratum. Discedens mandat proagoro Sopatro, cuius verba audistis, ut demoliat; cum recusaret, vehementer minatur et statim ex illo oppido proficiscitur. Refert rem ille ad senatum; vehementer undique reclamatur. Ne multa, 10 iterum iste ad illos aliquanto post venit, quaerit continuo de signo. Respondetur ei senatum non permittere; poenam capitis constitutam, si iniussu senatus quisquam attigisset; simul religio commemoratur. Tum iste: 'Quam mihi religionem narras, quam 15 poenam, quem senatum? vivum te non relinquam; moriere virgis, nisi mihi signum traditur.' Sopater iterum flens ad senatum rem defert, istius cupiditatem minasque demonstrat. Senatus Sopatro responsum nullum dat, sed commotus perturbatusque discedit. Ille praetoris arcessitus nuntio rem
 40 demonstrat, negat ullo modo fieri posse. Atque haec 86 (nihil enim praetermittendum de istius impudentia videtur) agebantur in conventu palam de sella ac de
 (86) loco superiore. Erat hiems summa, tempestas, ut 25 ipsum Sopatrum dicere audistis, perfrigida, imber maximus, cum iste imperat lictoribus, ut Sopatrum de porticu, in qua ipse sedebat, praecipitem in forum deiciant nudumque constituent. Vix erat hoc plane [etiam] imperatum, cum illum spoliatum stipatumque lictoribus 30 videres. Omnes id fore putabant, ut miser atque innocens virgis caederetur; fefellit hic homines opinio. Virgis iste caederet sine causa socium populi Romani atque amicum? Non usque eo est improbus; non omnia sunt in uno vitia; numquam fuit crudelis. 35 Leniter hominem clementerque accepit. Equestres sunt medio in foro Marcellorum statuae, sicut fere ceteris

in oppidis Siciliae; ex quibus iste C. Marcelli statuum delegit, cuius officia in illam civitatem totamque provinciam recentissima erant et maxima. In ea Sopatrum, hominem cum domi nobilem, tum summo magistratu
 5 praeditum, divaricari ac deligari iubet. Quo cruciatu 87 sit adfectus, venire in mentem necesse est omnibus, cum esset vinctus nudus in aëre, in imbri, in frigore. Neque tamen finis huic iniuriae crudelitatisque fiebat, donec populus atque universa multitudo atrocitate rei
 10 misericordiaeque commota senatum clamore coëgit, ut isti simulacrum illud Mercuri polliceretur. Clamabant fore, ut ipsi sese di immortales ulciscerentur; hominem interea perire innocentem non oportere. Tum frequens senatus ad istum venit, pollicetur signum. Ita Sopater
 15 de statua C. Marcelli, cum iam paene obriguisset, vix vivus aufertur.

Non possum disposite istum accusare, si cupiam; opus est non solum ingenio, verum etiam artificio quodam singulari. Unum hoc crimen videtur esse et
 20 a me pro uno ponitur de Mercurio Tyndaritano; plura 88 sunt, sed ea quo pacto distinguere ac separare possim, nescio. Est pecuniarum captarum, quod signum ab sociis pecuniae magnae sustulit, est peculatus, quod publicum populi Romani signum de praeda hostium
 25 captum, positum imperatoris nostri nomine non dubitavit auferre, est maiestatis, quod imperii nostri, gloriae, rerum gestarum monumenta evertere atque asportare ausus est, est sceleris, quod religiones maximas violavit, est crudelitatis, quod in innocentem
 30 hominem, in socium vestrum atque amicum novum et singulare supplicii genus excogitavit; illud vero 89 quid sit, iam non queo dicere, quo nomine appellem, nescio, quod in C. Marcelli statua. Quid est hoc? patronusne quod erat? Quid tum? quo id spectat?
 35 utrum ea res ad opem an ad calamitatem clientium atque hospitum valere debebat? an ut hoc ostenderes, contra vim tuam in patronis praesidii nihil esse? Quis

solum oporteret, sed etiam necesse esset, tamquam hoc senatus mandasset populusque Romanus iussisset, ita continuo, signum ut demolirentur et Messanam
 85 deportarent, imperavit. Quod cum illis, qui aderant, indignum, qui audiebant, incredibile videretur, non
 5 est ab isto primo illo adventu perseveratum. Discedens mandat proagoro Sopatro, cuius verba audistis, ut demoliat; cum recusaret, vehementer minatur et statim ex illo oppido proficiscitur. Refert rem ille ad senatum; vehementer undique reclamatur. Ne multa, 10 iterum iste ad illos aliquanto post venit, quaerit continuo de signo. Respondetur ei senatum non permittere; poenam capitis constitutam, si iniussu senatus quisquam attigisset; simul religio commemoratur. Tum iste: 'Quam mihi religionem narras, quam 15 poenam, quem senatum? vivum te non relinquam; mori virgis, nisi mihi signum traditur.' Sopater iterum flens ad senatum rem defert, istius cupiditatem minasque demonstrat. Senatus Sopatro responsum nullum dat, sed commotus perturbatusque discedit. Ille praetoris arcessitus nuntio rem
 40 demonstrat, negat ullo modo fieri posse. Atque haec 86 (nihil enim praetermittendum de istius inpudentia videtur) agebantur in conventu palam de sella ac de
 (86) loco superiore. Erat hiems summa, tempestas, ut 25 ipsum Sopatrum dicere audistis, perfrigida, imber maximus, cum iste imperat lictoribus, ut Sopatrum de porticu, in qua ipse sedebat, praecipitem in forum deiciant nudumque constituent. Vix erat hoc plane [etiam] imperatum, cum illum spoliatum stipatumque lictoribus videres. Omnes id fore putabant, ut miser atque innocens virgis caederetur; fefellit hic homines opinio. Virgis iste caederet sine causa socium populi Romani atque amicum? Non usque eo est improbus; non omnia sunt in uno vitia; numquam fuit crudelis. 35 Leniter hominem clementerque accepit. Equestres sunt medio in foro Marcellorum statuae, sicut fere ceteris

in oppidis Siciliae; ex quibus iste C. Marcelli statuem delegit, cuius officia in illam civitatem totamque provinciam recentissima erant et maxima. In ea Sopatrum, hominem cum domi nobilem, tum summo magistratu
 5 praeditum, divaricari ac deligari iubet. Quo cruciatu 87 sit adfectus, venire in mentem necesse est omnibus, cum esset vinctus nudus in aëre, in imbri, in frigore. Neque tamen finis huic iniuriae crudelitatisque fiebat, donec populus atque universa multitudo atrocitate rei
 10 misericordiaeque commota senatum clamore coëgit, ut isti simulacrum illud Mercuri polliceretur. Clamabant fore, ut ipsi sese di immortales ulciscerentur; hominem interea perire innocentem non oportere. Tum frequens senatus ad istum venit, pollicetur signum. Ita Sopater
 15 de statua C. Marcelli, cum iam paene obriguisset, vix vivus aufertur.

Non possum disposite istum accusare, si cupiam; opus est non solum ingenio, verum etiam artificio quodam singulari. Unum hoc crimen videtur esse et
 41 88 a me pro uno ponitur de Mercurio Tyndaritano; plura sunt, sed ea quo pacto distinguere ac separare possim, nescio. Est pecuniarum captarum, quod signum ab sociis pecuniae magnae sustulit, est peculatus, quod publicum populi Romani signum de praeda hostium
 25 captum, positum imperatoris nostri nomine non dubitavit auferre, est maiestatis, quod imperii nostri, gloriae, rerum gestarum monumenta evertere atque asportare ausus est, est sceleris, quod religiones maximas violavit, est crudelitatis, quod in innocentem
 30 hominem, in socium vestrum atque amicum novum et singulare supplicii genus excogitavit; illud vero 89 quid sit, iam non quo dicere, quo nomine appellem, nescio, quod in C. Marcelli statua. Quid est hoc? patronusne quod erat? Quid tum? quo id spectat?
 35 utrum ea res ad opem an ad calamitatem clientium atque hospitem valere debebat? an ut hoc ostenderes, contra vim tuam in patronis praesidii nihil esse? Quis

non hoc intellexeret, in improbi praesentis imperio maiorem esse vim quam in bonorum absentium patrocinio? An vero ex hoc illa tua singularis significatur insolentia, superbia, contumacia? Detrahere videlicet aliquid te de amplitudine Marcellorum putasti. Ita-
 90 que nunc Siculorum Marcelli non sunt patroni, Verres in eorum locum substitutus est. Quam in te tantam virtutem esse aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tam splendidae, tam illustis provinciae traducere ad te, auferre a certissimis antiquissimisque patronis? Tu ista nequitia, stultitia,
 10 inertia non modo totius Siciliae, sed unius tenuissimi Siculi clientelam tueri potes? tibi Marcelli statua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipsos, qui honorem illi habuerant, supplicia quaerebas? Quid postea? quid tandem tuis statu-
 15 fore arbitrabare? an vero id, quod accidit? Nam Tyndaritani statuam istius, quam sibi propter Marcellos altiore etiam basi poni iusserat, deturbarunt, simul ac successum isti audierunt.

42 Dedit igitur tibi nunc fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, ut, cuius ad statuam Siculi te praetore alligabantur, eius religione te † isti devinctum
 91 adstrictumque dedamus. Ac primo, iudices, hoc signum Mercuri dicebat iste Tyndaritanos M. Marcello huic
 25 Aesernino vendidisse, atque hoc sua causa etiam M. Marcellum ipsum sperabat esse dicturum; quod mihi numquam veri simile visum est, adolescentem illo loco natum, patronum Siciliae, nomen suum isti ad translationem criminis commodaturum. Verum tamen
 30 ita mihi res tota provisa atque praecautum est, ut, si maxime esset inventus, qui in se suscipere istius culpam crimenque cuperet, tamen is proficere nihil posset. Eos enim deduxi testes et eas litteras deportavi, ut
 92 de istius facto dubium esse nemini possit. Publicae litterae sunt deportatum Mercurium esse Messanam sumptu publico; dicent, quanti; praefuisse huic negotio

publice legatum Poleam. Quid? is ubi est? Praesto est, testis est. Proagori Sopatri iussu. Quis est hic? Qui ad statuam adstrictus est. Quid? is ubi est? Vidistis hominem et verba eius audistis. Demolien-
 5 dum curavit Demetrius gymnasiarchus, quod is ei loco praeerat. Quid? hoc nos dicimus? Immo vero ipse praesens. Romae nuper ipsum istum esse pollicitum sese id signum legatis redditurum, si eius rei testificatio tolleretur cautumque esset eos testimonium
 10 non esse dicturos — dixit hoc apud vos Zosippus et Ismenias, homines nobilissimi et principes Tyndaritanae civitatis.

Quid? Agrigento nonne eiusdem P. Scipionis monu-
 93 mentum, signum Apollinis pulcherrimum, cuius in femore litteris minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum, ex Aesculapi religiosissimo fano sustulisti? Quod quidem, iudices, cum iste clam fecisset, cum ad suum scelus illud furtumque nefarium quosdam homines improbos duces atque adiutores adhibuisset,
 20 vehementer commota civitas est. Uno enim tempore Agrigentini beneficium Africani, religionem domesticam, ornamentum urbis, indicium victoriae, testimonium societatis requirebant. Itaque ab iis, qui principes in ea civitate erant, praecipitur et negotium
 25 datur quaestoribus et aedilibus, ut noctu vigilias agerent ad aedis sacras. Etenim iste Agrigenti (credo propter multitudinem illorum hominum atque virtutem, et quod cives Romani, viri fortes atque honesti, permulti in illo oppido coniunctissimo animo cum ipsis
 30 Agrigentinis vivunt ac negotiantur) non audebat palam poscere aut tollere, quae placebant. Herculis templum
 94 est apud Agrigentinos non longe a foro sane sanctum apud illos et religiosum. Ibi est ex aere simulacrum ipsius Herculis, quo non facile dixerim quicquam me
 35 vidisse pulchrius (tametsi non tam multum in istis rebus intellego, quam multa vidi), usque eo, iudices, ut rictum eius ac mentum paulo sit attritius, quod

in precibus et gratulationibus non solum id venerari, verum etiam osculari solent. Ad hoc templum, cum esset iste Agrigenti, duce Timarchide repente nocte intempesta servorum armatorum fit concursus atque impetus. Clamor a vigilibus fanique custodibus tollitur; qui primo cum obsistere ac defendere conarentur, male mulcati clavis ac fustibus repelluntur. Postea convolsis repagulis efractisque valvis demoliri signum ac vectibus labefactare conantur. Interea ex clamore fama tota urbe percerebuit expugnari deos patrios non hostium adventu necopinato neque repentino praedonum impetu, sed ex domo atque ex cohorte praetoria manum fugitivorum instructam armatamque venisse. Nemo Agrigenti neque aetate tam adfecta neque viribus tam infirmis fuit, qui non illa nocte eo nuntio excitatus surrexerit telumque, quod cuique fors offerebat, arripuerit. Itaque brevi tempore ad fanum ex urbe tota concurritur. Horam amplius iam in demoliendo signo permulti homines moliebantur; illud interea nulla lababat ex parte, cum alii vectibus subiectis conarentur commovere, alii deligatum omnibus membris rapere ad se funibus: ac repente Agrigentini concurrunt; fit magna lapidatio; dant sese in fugam istius praeclari imperatoris nocturni milites. Duo tamen sigilla perparvola tollunt, ne omnino inanes ad istum praedonem religionum revertantur. Numquam tam male est Siculis, quin aliquid facete et commode dicant, velut in hac re aiebant in labores Herculis non minus hunc immanissimum verrem quam illum aprum Erymanthium referri oportere.

Hanc virtutem Agrigentinorum imitati sunt Assorini postea, viri fortes et fideles, sed nequaquam ex tam ampla neque tam ex nobili civitate. Chrysas est amnis, qui per Assorinorum agros fluit. Is apud illos habetur deus et religione maxima colitur. Fanum eius est in agro propter ipsam viam, qua Assoritur Hennam. In eo Chrysae simulacrum est prae-

clare factum e marmore. Id iste poscere Assorinos propter singularem eius fani religionem non ausus est; Tlepolemo dat et Hieroni negotium. Illi noctu facta manu armataque veniunt, fores aedis effringunt; aeditumi custodesque mature sentiunt; signum, quod erat notum vicinitati, bucina datur; homines ex agris concurrunt; eicitur fugaturque Tlepolemus; neque quicquam ex fano Chrysae praeter unum perparvulum signum ex aere desideratum est.

Matris Magnae fanum apud Enguinos est. Iam enim mihi non modo breviter de uno quoque dicendum, sed etiam praetereunda videntur esse permulta, ut ad maiora istius et inlustriora in hoc genere furta et scelera veniamus. In hoc fano loricas galeasque aeneas caelatas opere Corinthio hydriasque grandes simili in genere atque eadem arte perfectas idem ille Scipio, vir omnibus rebus praecellentissimus, posuerat et suum nomen inscripserat. Quid iam de isto plura dicam aut querar? Omnia illa, iudices, abstulit, nihil in religiosissimo fano praeter vestigia violatae religionis nomenque P. Scipionis reliquit; hostium spolia, monumenta imperatorum, decora atque ornamenta fanorum posthac his praeclaris nominibus amissis in instrumento atque in supellectile C. Verris nominantur. Tu videlicet solus vasis Corinthiis delectaris, tu illius aeris temperationem, tu operum liniamenta sollertissime perspicis; haec Scipio ille non intellegebat, homo doctissimus atque humanissimus, tu sine ulla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine litteris, intellegis et iudicas! Vide, ne ille non solum temperantia, sed etiam intellegentia te atque istos, qui se elegantis dici volunt, vicerit. Nam quia, quam pulchra essent, intellegebat, idcirco existimabat ea non ad hominum luxuriam, sed ad ornatum fanorum atque oppidorum esse facta, ut posteris nostris monumenta religiosa esse videantur.

Audite etiam singularem eius, iudices, cupiditatem,

audaciam, amentiam, in iis praesertim sacris polluentibus, quae non modo manibus attingi, sed ne cogitatione quidem violari fas fuit. Sacrarium Cereris est apud Catinenses eadem religione, qua Romae, qua in ceteris locis, qua prope in toto orbe terrarum. 5 In eo sacrario intimo signum fuit Cereris perantiquum, quod viri non modo cuius modi esset, sed ne esse quidem sciebant; aditus enim in id sacrarium non est viris; sacra per mulieres ac virgines confici solent. Hoc signum noctu clam istius servi ex illo 10 religiosissimo atque antiquissimo loco sustulerunt. Postridie sacerdotes Cereris atque illius fani antistitae, maiores natu, probatae ac nobiles mulieres, rem ad magistratus suos deferunt. Omnibus acerbum, indignum, luctuosum denique videbatur. Tum iste per- 15 motus illa atrocitate negotii, ut ab se sceleris illius suspicio demoveretur, dat hospiti suo cuidam negotium, ut aliquem reperiret, quem illud fecisse insimularet, daretque operam, ut is eo crimine damneretur, ne ipse esset in crimine. Res non procrastinatur. Nam 20 cum iste Catina profectus esset, servi cuiusdam nomen defertur; is accusatur, ficti testes in eum dantur. Rem cunctus senatus Catinensium legibus iudicabat. Sacerdotes vocantur; ex iis quaeritur secreto in curia, quid esse factum arbitrarentur, quem ad modum 25 signum esset ablatum. Respondent illae praetoris in eo loco servos esse visos. Res, quae esset iam antea non obscura, sacerdotum testimonio perspicua esse coepit. Itur in consilium; servus ille innocens omnibus sentiis absolvitur, quo facilius vos hunc omnibus 30 101 sentiis condemnare possitis. Quid enim postulas, Verres? quid speras, quid expectas, quem tibi aut deum aut hominem auxilio futurum putas? Eone tu servos ad spoliandum fanum inmittere ausus es, quo liberos adire ne orandi quidem causa fas erat? iisne 35 rebus manus adferre non dubitasti, a quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cgebant? Tametsi

ne oculis quidem captus in hanc fraudem tam sceleratam ac tam nefariam decidisti; nam id concupisti, quod numquam videras, id, inquam, adamasti, quod antea non aspexeras; auribus tu tantam cupiditatem 5 concepisti, ut eam non metus, non religio, non deorum vis, non hominum existimatio contineret. At ex bono 102 viro, credo, audieras et bono auctore. Qui id potes, qui ne ex viro quidem audire potueris? Audisti igitur ex muliere, quoniam id viri nec vidisse neque nosse 10 poterant. Qualem porro illam feminam fuisse putatis, iudices, quam pudicam, quae cum Verre loqueretur, quam religiosam, quae sacrarii spoliandi rationem ostenderet? An [minime] mirum, quae sacra per summam castimoniam virorum ac mulierum fiant, 15 eadem per istius stuprum ac flagitium esse violata? Quid ergo? hoc solum auditione expetere coepit, 46 cum id ipse non vidisset? Immo vero alia conplura; ex quibus eligam spoliationem nobilissimi atque antiquissimi fani, de qua priore actione testes dicere 20 audistis. Nunc eadem illa, quaeso, audite et diligenter, sicut adhuc fecistis, attendite. Insula est Melita, iudices, satis lato a Sicilia mari periculosoque diiuncta; 103 in qua est eodem nomine oppidum, quo iste numquam accessit, quod tamen isti textrinum per triennium ad muliebrem vestem conficiendam fuit. Ab eo oppido non longe in promunturio fanum est Iunonis antiquum, quod tanta religione semper fuit, ut non modo illis Punicis bellis, quae in his fere locis navali copia gesta atque versata sunt, sed etiam hac prae- 30 donum multitudine semper inviolatum sanctumque fuerit. Quin etiam hoc memoriae proditum est, classe quondam Masinissae regis ad eum locum adpulsa praefectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine e fano sustulisse et eos in Africam portasse Masinissaeque donasse. Regem primo delectatum esse munere; post, ubi audisset, unde essent, statim certos homines in quinquere mi misisse, qui eos dentes reponerent.

Itaque in iis scriptum litteris Punicis fuit regem Masinissam imprudentem accepisse, re cognita reportandos reponendosque curasse. Erat praeterea magna vis eboris, multa ornamenta, in quibus eburneae Victoriae 5 antiquo opere ac summa arte perfectae. Haec iste omnia, ne multis morer, uno impetu atque uno nuntio per servos Venerios, quos eius rei causa miserat, tollenda atque asportanda curavit.

47 Pro di immortales! quem ego hominem accuso? quem legibus atque sociali iure persequor? de quo 10 vos sententiam per tabellam feretis? Dicunt legati Melitenses publice spoliatum templum esse Iunonis, nihil istum in religiosissimo fano reliquisse; quem in locum classes hostium saepe accesserint, ubi piratae fere quotannis hiemare soleant, quod neque praedo 15 violarit antea neque umquam hostis attigerit, id ab uno isto sic spoliatum esse, ut nihil omnino sit relictum. Hic nunc iste reus aut ego accusator aut hoc iudicium appellabitur? Criminibus enim coarguitur aut suspicionibus in iudicium vocatur. Di ablati, fana 20 vexata, nudatae urbes reperiuntur; earum autem rerum nullam sibi iste neque infitiandi rationem neque defendendi facultatem reliquit; omnibus in rebus coarguitur a me, convincitur a testibus, urgetur confessione sua, manifestis in maleficiis tenetur et manet etiam 25 ac tacitus facta mecum sua recognoscit.

105 Nimium mihi diu videor in uno genere versari criminum; sentio, iudices, occurrendum esse satietati aurium animorumque vestrorum. Quam ob rem multa praetermittam; ad ea autem, quae dicturus sum, reficite vos, quaesio, iudices, per deos immortalis, eos ipsos, de quorum religione iam diu dicimus, dum id eius facinus commemoro et profero, quo provincia tota commota est. De quo si paulo altius ordiri ac repetere memoriam religionis videbor, ignoscite; rei magnitudo 35 me breviter perstringere atrocitatem criminis non sinit.

48 Vetus est haec opinio, iudices, quae constat ex 106

antiquissimis Graecorum litteris ac monumentis, insulam Siciliam totam esse Cereri et Liberae consecratam. Hoc cum ceterae gentes sic arbitrantur, tum ipsis Siculis ita persuasum est, ut in animis 5 eorum insitum atque innatum esse videatur. Nam et natas esse has in iis locis deas et fruges in ea terra primum repertas esse arbitrantur et raptam esse Liberam, quam eandem Proserpinam vocant, ex Hennensium nemore, qui locus, quod in media est insula 10 situs, umbilicus Siciliae nominatur. Quam cum investigare et conquirere Ceres vellet, dicitur inflammasse taedas [ex] iis ignibus, qui ex Aetnae vertice erumpunt; quas sibi cum ipsa praeferret, orbem omnem peragrasse terrarum. Henna autem, ubi ea, 107 quae dico, gesta esse memorantur, est loco perexcelso atque edito, quo in summo est aequata agri planities et aquae peremnes, tota vero ab omni aditu circumcisa atque directa est; quam circa lacus lucique sunt plurimi atque laetissimi flores omni tempore anni, 20 locus ut ipse raptum illum virginis, quem iam a pueris accepimus, declarare videatur. Etenim prope est spelunca quaedam conversa ad aquilonem infinita altitudine, qua Ditem patrem ferunt repente cum curru extitisse abreptamque ex eo loco virginem secum asportasse et subito non longe a Syracusis penetrasse sub terras, lacumque in eo loco repente extitisse, ubi 25 usque ad hoc tempus Syracusani festos dies anniversarios agunt celeberrimo virorum mulierumque conventu. Propter huius opinionis vetustatem, quod 49 horum in iis locis vestigia ac prope incunabula reperiuntur deorum, mira quaedam tota Sicilia privatim ac publice religio est Cereris Hennensis. Etenim multa saepe prodigia vim eius numenque declararunt; multis saepe in difficillimis rebus praesens auxilium 35 eius oblatum est, ut haec insula ab ea non solum diligi, sed etiam incolae custodiri videatur. Nec 108 solum Siculi, verum etiam ceterae gentes nationesque

Hennensem Cererem maxime colunt. Etenim si Atheniensium sacra summa cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore venisse dicitur frugesque attulisse, quantam esse religionem convenit eorum, apud quos eam natam esse et fruges invenisse constat? Itaque 5 apud patres nostros atroci ac difficili rei publicae tempore, cum Ti. Graccho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur, P. Mucio L. Calpurnio consulibus aditum est ad libros Sibyllinos; ex quibus inventum est Cererem antiquissimam placari oportere. Tum ex amplissimo collegio decem- 10 virali sacerdotes populi Romani, cum esset in urbe nostra Cereris pulcherrimum et magnificentissimum templum, tamen usque Hennam profecti sunt. Tanta erat enim auctoritas et vetustas illius religionis, ut, 15 cum illuc irent, non ad aedem Cereris, sed ad ipsam Cererem proficisci viderentur. Non optundam diutius; etenim iam dudum vereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione et a cotidiana dicendi consuetudine esse videatur. Hoc dico, hanc ipsam Cererem anti- 20 quissimam, religiosissimam, principem omnium sacerdotum, quae apud omnes gentes nationesque fiunt, a C. Verre ex suis templis ac sedibus esse sublatam. Qui accessistis Hennam, vidistis simulacrum Cereris e marmore et in altero templo Liberae. Sunt ea 25 perampla atque praeclara, sed non ita antiqua. Ex aere fuit quoddam modica amplitudine ac singulari opere cum facibus perantiquum, omnium illorum, quae sunt in eo fano, multo antiquissimum. Id sustulit 110 ac tamen eo contentus non fuit. Ante aedem Cereris in aperto ac propatulo loco signa duo sunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, pulcherrima ac perampla. Pulchritudo periculo, amplitudo saluti fuit, quod eorum demolitio atque asportatio perdifficilis videbatur. In- 30 sistebat in manu Cereris dextra grande simulacrum pulcherrime factum Victoriae; hoc iste e signo Cereris avellendum asportandumque curavit.

Qui tandem istius animus est nunc in recordatione 50 scelerum suorum, cum ego ipse in commemoratione eorum non solum animo commovear, verum etiam corpore perhorrescam? Venit enim mihi fani, loci, 5 religionis illius in mentem; versantur ante oculos omnia, dies ille, quo cum ego Hennam venissem, praesto mihi sacerdotes Cereris cum infulis ac verbenis fuerunt, contio conventusque civium, in quo ego cum loquerer, tanti gemitus fletusque fiebant, ut 10 acerbissimus tota urbe luctus versari videretur. Non illi decumarum imperia, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non inportunas istius libidines, non vim, non contumelias, quibus vexati oppressique erant, conquerebantur; Cereris numen, sacrorum vetustatem, 15 fani religionem istius sceleratissimi atque audacissimi supplicio expiari volebant; omnia se cetera pati ac negligere dicebant. Hic dolor erat tantus, ut [Verres] alter Orcus venisse Hennam et non Proserpinam asportasse, sed ipsam abripuisse Cererem videretur. 20 Etenim urbs illa non urbs videtur, sed fanum Cereris esse; habitare apud sese Cererem Hennenses arbitrantur, ut mihi non cives illius civitatis, sed omnes sacerdotes, omnes accolae atque antistites Cereris esse videantur. Henna tu simulacrum Cereris tollere 112 25 audebas, Henna tu de manu Cereris Victoriam eripere et deam deae detrudere conatus es? quorum nihil violare, nihil attingere ausi sunt, in quibus erant omnia, quae sceleri propiora sunt quam religioni. Tenuerunt enim P. Popilio P. Rupilio consulibus illum 30 locum servi, fugitivi, barbari, hostes; sed neque tam servi illi dominorum quam tu libidinum, neque tam fugitivi illi ab dominis quam tu ab iure et ab legibus, neque tam barbari lingua et natione illi quam tu natura et moribus, neque tam illi hostes hominibus 35 quam tu dis immortalibus. Quae deprecatio est igitur ei reliqua, qui indignitate servos, temeritate fugitivos, scelere barbaros, crudelitate hostes vicerit?

51 Audistis Theodorum et Numenium et Nicasionem,
 113 legatos Hennenses, publice dicere sese a suis civibus
 haec habere mandata, ut ad Verrem adirent et eum
 simulacrum Cereris et Victoriae reposcerent; id si in-
 petrassent, tum ut morem veterem Hennensium con- 5
 servarent, publice in eum, tametsi vexasset Siciliam,
 tamen, quoniam haec a maioribus instituta acceperant,
 testimonium ne quod dicerent; sin autem ea non red-
 didisset, tum ut in iudicio adessent, tum ut de eius
 iniuriis iudices docerent, sed maxime de religione 10
 quererentur. Quas illorum querimonias nolite, per
 deos immortales, aspernari, nolite contemnere ac negle-
 gere, iudices! Aguntur iniuriae sociorum, agitur vis
 legum, agitur existimatio veritasque iudiciorum. Quae
 sunt omnia permagna, verum illud maximum: tanta 15
 religione obstricta tota provincia est, tanta superstitio
 ex istius facto mentes omnium Siculorum occupavit,
 ut, quaecumque accidant publice privatimque incom-
 moda, propter eam causam sceleris istius evenire
 114 videantur. Audistis Centuripinos, Agrinenses, Cati- 20
 nenses, Aetnenses, Herbitenses compluresque alios
 publice dicere, quae solitudo esset in agris, quae va-
 stitas, quae fuga aratorum, quam deserta, quam in-
 culta, quam relicta omnia. Ea tametsi multis istius
 et variis iniuriis acciderunt, tamen haec una causa in 25
 opinione Siculorum plurimum valet, quod Cerere vio-
 lata omnis cultus fructusque Cereris in iis locis in-
 terisse arbitrantur. Medemini religioni sociorum, iudi-
 ces, conservate vestram. Neque enim haec externa
 vobis est religio neque aliena. Quodsi esset, si sus- 30
 cipere eam nolletis, tamen in eo, qui violasset, sancire
 115 vos velle oporteret. Nunc vero in communi omnium
 gentium religione inque iis sacris, quae maiores nostri
 ab exteris nationibus adscita atque arcessita coluerunt,
 quae sacra, ut erant re vera, sic appellari Graeca 35
 voluerunt, negligentes ac dissoluti si cupiamus esse,
 qui possumus?

Unius etiam urbis omnium pulcherrimae atque 52
 ornatissimae, Syracusarum, direptionem commemorabo
 et in medium proferam, iudices, ut aliquando totam
 huius generis orationem concludam atque definiam.
 5 Nemo fere vestrum est, quin, quem ad modum captae
 sint a M. Marcello Syracusae, saepe audierit, non
 numquam etiam in annalibus legerit. Conferte hanc
 pacem cum illo bello, huius praetoris adventum cum
 illius imperatoris victoria, huius cohortem impuram
 10 cum illius exercitu invicto, huius libidines cum illius
 continentia; ab illo, qui cepit, conditas, ab hoc, qui
 constitutas accepit, captas dicetis Syracusas. Ac iam 116
 illa omitto, quae disperse a me multis in locis di-
 centur ac dicta sunt, forum Syracusanorum, quod
 15 introitu Marcelli purum a caede servatum est, id ad-
 ventu Verris Siculorum innocentium sanguine redun-
 dasse, portum Syracusanorum, qui tum et nostris
 classibus et Karthaginiensium clausus fuisset, eum
 isto praetore Cilicum myoparoni praedonibusque pa-
 20 tuisse; mitto adhibitam vim ingenuis, matres familias
 violatas, quae tum in urbe capta commissa non sunt
 neque odio hostili neque licentia militari neque more
 belli neque iure victoriae; mitto, inquam, haec omnia,
 quae ab isto per triennium perfecta sunt; ea, quae
 25 coniuncta cum illis rebus sunt, de quibus antea dixi,
 cognoscite.
 Urbem Syracusas maximam esse Graecarum, pul- 117
 cherrimam omnium saepe audistis. Est, iudices, ita,
 ut dicitur. Nam et situ est cum munito, tum ex
 30 omni aditu vel terra vel mari praeclaro ad aspectum,
 et portus habet prope in aedificatione amplexuque urbis
 inclusos; qui cum diversos inter se aditus habeant,
 in exitu coniunguntur et confluent. Eorum coniunctione
 pars oppidi, quae appellatur Insula, mari disiuncta
 35 angusto ponte rursus adiungitur et continetur. Ea 53
 tanta est urbs, ut ex quattuor urbibus maximis con- 118
 stare dicatur; quarum una est ea, quam dixi, Insula,

quae duobus portibus cineta in utriusque portus ostium aditumque proiecta est; in qua domus est, quae Hieronis regis fuit, qua praetores uti solent. In ea sunt aedes sacrae complures, sed duae, quae longe ceteris antecellant, Dianae [una] et altera, quae fuit ante istius adventum ornatissima, Minervae. In hac insula extrema est fons aquae dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili magnitudine, plenissimus piscium, qui fluctu totus operiretur, nisi munitione ac mole lapidum di-
 119 iunctus esset a mari. Altera autem est urbs Syracusis, cui nomen Achradina est; in qua forum maximum, pulcherrimae porticus, ornatissimum prytanium, amplissima est curia templumque egregium Iovis Olympii ceteraeque urbis partes, quae una via lata perpetua multisque transversis divisae privatis aedificiis continentur. Tertia est urbs, quae, quod in ea parte Fortunae fanum antiquum fuit, Tycha nominata est; in qua gymnasium amplissimum est et complures aedes sacrae, coliturque ea pars et habitatur frequentissime. Quarta autem est, quae quia postrema coaeficata est, Neapolis nominatur; quam ad summam theatrum maximum, praeterea duo templa sunt egregia, Cereris unum, alterum Liberae, signumque Apollinis, qui Temenites vocatur, pulcherrimum et maximum; quod iste si portare potuisset, non dubitasset auferre.
 54 120 Nunc ad Marcellum revertar, ne haec a me sine causa commemorata esse videantur. Qui cum tam praeclaram urbem vi copiisque cepisset, non putavit ad laudem populi Romani hoc pertinere, hanc pulchritudinem, ex qua praesertim periculi nihil ostenderetur, delere et extinguere. Itaque aedificiis omnibus, publicis privatis, sacris profanis, sic pepercit, quasi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda venisset. In ornatu urbis habuit victoriae rationem, habuit humanitatis; victoriae putabat esse multa Romam deportare, quae ornamento urbi esse possent, humanitatis non plane expoliare urbem, praesertim quam

conservare voluisset. In hac partitione ornatus non plus victoria Marcelli populo Romano adpetivit, quam humanitas Syracusanis reservavit. Romam quae asportata sunt, ad aedem Honoris et Virtutis itemque aliis in locis videmus. Nihil in aedibus, nihil in hortis posuit, nihil in suburbano; putavit, si urbis ornamenta domum suam non contulisset, domum suam ornamento urbi futuram. Syracusis autem permulta atque egregia reliquit; deum vero nullum violavit, nullum attigit. Conferte Verrem, non ut hominem cum homine comparetis, ne qua tali viro mortuo fiat iniuria, sed ut pacem cum bello, leges cum vi, forum et iuris dictionem cum ferro et armis, adventum et comitatum cum exercitu et victoria conferatis.
 15 Aedis Minervae est in Insula, de qua ante dixi; quam Marcellus non attigit, quam plenam atque ornatam reliquit; quae ab isto sic spoliata atque direpta est, non ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionem et consuetudinis iura retineret, sed ut a barbaris praedonibus vexata esse videatur. Pugna erat equestris Agathocli regis in tabulis picta; iis autem tabulis interiores templi parietes vestiebantur. Nihil erat ea pictura nobilius, nihil Syracusis, quod magis visendum putaretur. Has tabulas M. Marcellus, cum omnia victoria illa sua profana fecisset, tamen religione ineditus non attigit; iste, cum illa iam propter diuturnam pacem fidelitatemque populi Syracusani sacra religiosaque accepisset, omnis eas tabulas abstulit, parietes, quorum ornatus tot saecula manserant, tot bella effugerant, nudos ac deformatos reliquit. Et Marcellus, qui, si Syracusas cepisset, duo templa se Romae dedicaturum voverat, is id, quod erat aedificaturus, iis rebus ornare, quas ceperat, noluit; Verres, qui non Honori neque Virtuti, quem ad modum ille, sed Veneri et Cupidini vota deberet, is Minervae templum spoliare conatus est. Ille deos deorum spoliis ornari noluit, hic ornamenta Minervae virginis in

meretriciam domum transtulit. Viginti et septem praeterea tabulas pulcherrime pictas ex eadem aede sustulit, in quibus erant imagines Siciliae regum ac tyrannorum, quae non solum pictorum artificio delectabant, sed etiam commemoratione hominum et cognitione formarum. Ac videte, quanto taetrior hic tyrannus Syracusanis fuerit quam quisquam superiorum umquam; illi tamen ornarunt templa deorum immortalium, hic etiam illorum monumenta atque ornamenta sustulit.

⁵⁶¹²⁴ Iam vero quid ego de valvis illius templi commorem? Vereor, ne, haec qui non viderunt, omnia me nimis augere atque ornare arbitrentur; quod tamen nemo suspicari debet, tam esse me cupidum, ut tot viros primarios velim, praesertim ex iudicum numero, qui Syracusis fuerint, qui haec viderint, esse temeritati et mendacio meo conscios. Confirmare hoc liquido, iudices, possum, valvas magnificentiores, ex auro atque ebore perfectiores, nullas umquam ullo in templo fuisse. Incredibile dictu est, quam multi Graeci de harum valvarum pulchritudine scriptum reliquerint. Nimium forsitan haec illi mirentur atque efferant; esto; verum tamen honestius est rei publicae nostrae, iudices, ea, quae illis pulchra esse videantur, imperatorem nostrum in bello reliquisse quam praetorem in pace abstulisse. Ex ebore diligentissime perfecta argumenta erant in valvis; ea detrahenda curavit omnia. Gorgonis os pulcherrimum cinctum anguibus revellit atque abstulit, et tamen indicavit se non solum artificio, sed etiam pretio quaestuique duci; nam bullas aureas omnes ex iis valvis, quae erant multae et graves, non dubitavit auferre; quarum iste non opere delectabatur, sed pondere. Itaque eius modi valvas reliquit, ut, quae olim ad ornandum templum erant maxime, nunc tantum ad claudendum factae esse videantur. Etiamne gramineas hastas (vidi enim vos in hoc nomine, cum testis diceret, commoveri [quod

erant eius modi, ut semel vidisse satis esset]), in quibus neque manu factum quicquam neque pulchritudo erat ulla, sed tantum magnitudo incredibilis, de qua vel audire satis esset, nimium videre plus quam semel — etiam id concupisti?

Nam Sappho, quae sublata de prytanio est, dat tibi iustam excusationem, prope ut concedendum atque ignoscendum esse videatur. Silanionis opus tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum quisquam non modo privatus, sed populus potius haberet quam homo elegantissimus atque eruditissimus, Verres? Nimirum contra dici nihil potest. Nostrum enim unus quisque, qui tam beati, quam iste est, non sumus, tam delicati esse non possumus, si quando aliquid istius modi videre volet, eat ad aedem Felicitatis, ad monumentum Catuli, in porticum Metelli, det operam, ut admittatur in alicuius istorum Tusculanum, spectet forum ornatum, si quid iste suorum aedilibus commodarit; Verres haec habeat domi, Verres ornamentis fanorum atque oppidorum habeat plenam domum, villas refertas. Etiamne huius operarii studia ac delicias, iudices, perferetis? qui ita natus, ita educatus est, ita factus et animo et corpore, ut multo adpositior ad ferenda quam ad auferenda signa esse videatur. Atque haec Sappho sublata quantum desiderium sui reliquerit, dici vix potest. Nam cum ipsa fuit egregie facta, tum epigramma Graecum pernobile incisum est in basi, quod iste eruditus homo et Graeculus, qui haec subtiliter indicat, qui solus intellegit, si unam litteram Graecam scisset, certe una sustulisset. Nunc enim, quod scriptum est inani in basi, declarat, quid fuerit, et id ablatum indicat.

Quid? signum Paeanis ex aede Aesculapi praeclare factum, sacrum ac religiosum, non sustulisti? quod omnes propter pulchritudinem visere, propter religionem colere solebant. Quid? ex aede Liberi simulacrum Aristaei non tuo imperio palam ablatum est?

Quid? ex aede Iovis religiosissimum simulacrum Iovis Imperatoris, quem Graeci *Οὔριον* nominant, pulcherrime factum nonne abstulisti? Quid? ex aede Liberae † parinum caput illud pulcherrimum, quod visere solebamus, num dubitasti tollere? Atque ille Paean 5 sacrificiis anniversariis simul cum Aesculapio apud illos colebatur; Aristaeus, qui [ut Graeci ferunt, Liberi filius] inventor olei esse dicitur, una cum Libero patre 58 apud illos eodem erat in templo consecratus. Iovem 129 autem Imperatorem quanto honore in suo templo 10 fuisse arbitramini? Conicere potestis, si recordari volueritis, quanta religione fuerit eadem specie ac forma signum illud, quod ex Macedonia captum in Capi- (58) tolio posuerat T. Flamininus. Etenim tria ferebantur 15 in orbe terrarum signa Iovis Imperatoris uno in genere pulcherrime facta, unum illud Macedonicum, quod in Capitolio vidimus, alterum in Ponti ore et angustiis, tertium, quod Syracusis ante Verrem praetorem fuit. Illud Flamininus ita ex aede sua sustulit, ut in Capito- 20 lio, hoc est in terrestri domicilio Iovis, poneret. 130 Quod autem est ad introitum Ponti, id, quom tam multa ex illo mari bella emergerint, tam multa porro in Pontum invecta sint, usque ad hanc diem integrum inviolatumque servatum est. Hoc tertium, quod erat Syracusis, quod M. Marcellus armatus et victor viderat, 25 quod religioni concesserat, quod cives atque incolae [Syracusani] colere, advenae non solum visere, verum etiam venerari solebant, id C. Verres ex templo Iovis 131 sustulit. Ut saepius ad Marcellum revertar, iudices, sic habetote, pluris esse a Syracusanis istius adventu 30 deos quam victoria Marcelli homines desideratos. Etenim ille requisisse etiam dicitur Archimedem illum, summo ingenio hominem ac disciplina; quem cum audisset interfectum, permolesto tulisse; iste omnia, quae requisivit, non ut conservaret, verum ut aspor- 35 taret, requisivit.

59 Iam illa, quae leviora videbuntur, ideo praeteribo,

quod mensas Delphicas e marmore, crateras ex aere pulcherrimas, vim maximam vasorum Corinthiorum ex omnibus aedibus sacris abstulit Syracusis. Itaque, 132 iudices, ii, qui hospites ad ea, quae visenda sunt, 5 solent ducere et unum quidque ostendere, quos illi mystagogos vocant, conversam iam habent demonstrationem suam. Nam, ut ante demonstrabant, quid ubique esset, item nunc, quid undique ablatum sit, ostendunt.

10 Quid tum? mediocrine tandem dolore eos adfectos esse arbitramini? Non ita est, iudices, primum quod omnes religione moventur et deos patrios, quos a maioribus acceperunt, colendos sibi diligenter et retinendos esse arbitrantur; deinde hic ornatus, haec 15 opera atque artificia, signa, tabulae pictae Graecos homines nimio opere delectant. Itaque ex illorum querimoniis intellegere possumus, haec illis acerbissima videri, quae forsitan nobis levia et contemnenda esse videantur. Mihi credite, iudices, (tametsi 20 vosmet ipsos haec eadem audire certo scio) cum multas acceperint per hosce annos socii atque exterae nationes calamitates et iniurias, nullas Graeci homines gravius ferunt ac tulerunt quam huiusce modi spoliatio- 25 nes fanorum atque oppidorum. Licet iste dicat 133 emisse se, sicuti solet dicere, credite hoc mihi, iudices: nulla umquam civitas tota Asia et Graecia signum ullum, tabulam pictam *ullam*, ullum denique ornamentum urbis sua voluntate cuiquam vendidit; nisi forte existimatis, posteaquam iudicia severa Romae 30 fieri desierunt, Graecos homines haec venditare coepisse, quae tum non modo non venditabant, cum iudicia fiebant, verum etiam coëmebant; aut nisi arbitramini L. Crasso, Q. Scaevolae, C. Claudio, potentissimis hominibus, quorum aedilitates ornatissimas 35 vidimus, commercium istarum rerum cum Graecis hominibus non fuisse, iis, qui post iudiciorum dissolutionem aediles facti sunt, fuisse.

60 Acerbiorem etiam scitote esse civitatibus falsam
 134 istam et simulatam emptionem, quam si qui clam
 subripiat aut eripiat palam atque auferat. Nam tur-
 pitudinem summam esse arbitrantur referri in tabulas
 publicas pretio adductam civitatem, et pretio parvo, 5
 ea, quae accepisset a maioribus, vendidisse atque
 abalienasse. Etenim mirandum in modum Graeci rebus
 istis, quas nos contemnimus, delectantur. Itaque
 maiores nostri facile patiebantur haec esse apud illos
 quam plurima, apud socios, ut imperio nostro quam 10
 ornatissimi florentissimique essent; apud eos autem,
 quos vectigalis aut stipendiarios fecerant, tamen haec
 relinquebant, ut illi, quibus haec iucunda sunt, quae
 nobis levia videntur, haberent haec oblectamenta et
 135 solacia servitutis. Quid arbitramini Reginos, qui iam 15
 cives Romani sunt, merere velle, ut ab iis marmorea
 Venus illa auferatur? quid Tarentinos, ut Europam
 in tauro amittant, ut Satyrum, qui apud illos in aede
 Vestae est, ut cetera? quid Thespienses, ut Cupidinis
 signum [propter quod unum visuntur Thespieae], quid 20
 Cnidios, ut Venerem marmoream, quid, ut pictam,
 Coos, quid Ephesios, ut Alexandrum, quid Cyzicenos,
 ut Aiace[m] aut Medeam, quid Rhodios, ut Ialysum,
 quid Athenienses, ut ex marmore Iacchum aut Paralum
 pictum aut ex aere Myronis buculam? Longum est 25
 et non necessarium commemorare, quae apud quos-
 que visenda sint tota Asia et Graecia; verum illud
 est, quam ob rem haec commemorem, quod existimare
 hoc vos volo, mirum quendam dolorem accipere eos,
 ex quorum urbibus haec auferantur. 30

61 Atque ut ceteros omittamus, de ipsis Syracusanis
 136 cognoscite. Ad quos ego cum venissem, sic primo
 existimabam, ut Romae ex istius amicis acceperam,
 civitatem Syracusanam propter Heraclii hereditatem
 non minus esse isti amicam, quam Mamertinum propter 35
 praedarum ac furtorum omnium societatem; simul et
 verebar, ne mulierum nobilium et formosarum gratia,

quarum iste arbitrio praeturam per triennium gesserat,
 virorumque, quibuscum illae nuptae erant, nimia in
 istum non modo lenitudine, sed etiam liberalitate
 oppugnarer, si quid ex litteris Syracusanorum con-
 5 quirerem. Itaque Syracusis cum civibus Romanis 137
 eram, eorum tabulas exquirebam, iniurias cognoscebam.
 Cum diutius in negotio cura[m]que fueram, ut requie-
 scerem curamque animi remitterem, ad Carpinati prae-
 claras tabulas revertabar, ubi cum equitibus Romanis,
 10 hominibus ex illo conventu honestissimis, illius Ver-
 rucios, de quibus ante dixi, explicabam; a Syracu-
 sanis prorsus nihil adiumenti neque publice neque
 privatim expectabam neque erat in animo postulare.

Cum haec agerem, repente ad me venit Heraclius,
 15 is qui tum magistratum Syracusis habebat, homo
 nobilis, qui sacerdos Iovis fuisset, qui honos est apud
 Syracusanos amplissimus. Agit mecum et cum fratre
 meo, ut, si nobis videretur, adiremus ad eorum sena-
 tum; frequentes esse in curia; se iussu senatus a nobis (62)
 20 petere, ut veniremus. Primo nobis fuit dubium, quid 138
 ageremus; deinde cito venit in mentem non esse vi-
 tandum illum nobis conventum et locum, itaque in 62
 curiam venimus. Honorifice sane consurgitur; nos
 rogatu magistratus adsedimus. Incipit is loqui, qui
 25 et auctoritate et aetate et, ut mihi visum est, usu
 rerum antecede[n]s, Diodorus Timarchidi, cuius omnis
 oratio hanc habuit primo sententiam: senatum et po-
 pulum Syracusanum moleste graviterque ferre, quod
 ego, cum in ceteris Siciliae civitatibus senatum
 30 populumque docuisssem, quid iis utilitatis, quid salutis
 adferrem, et cum ab omnibus mandata, legatos,
 litteras testimoniaque sumpsissem, in illa civitate nihil
 eius modi facerem. Respondi neque Romae in con-
 ventu Siculorum, cum a me auxilium communi
 35 omnium legationum consilio petebatur causaque totius
 provinciae ad me deferrebatur, legatos Syracusanorum
 adfuisse, neque me postulare, ut quicquam contra C.

Verrem decerneretur in ea curia, in qua inauratam
 139 C. Verris statuam viderem. Quod posteaquam dixi,
 tantus est gemitus factus adspectu statuæ et comme-
 moratione, ut illud in curia positum monumentum
 scelerum, non beneficiorum videretur. Tum pro se 5
 quisque, quantum dicendo adsequi poterat, docere me
 coepit ea, quæ paulo ante commemoravi, spoliata
 urbem, fana direpta, de Heraclii hereditate, quam
 palaestritis concessisset, multo maximam partem ipsum
 abstulisse; neque postulandum fuisse, ut ille palae- 10
 stritas diligeret, qui etiam inventorem olei deum sus-
 tulisset; neque illam statuam esse ex pecunia publica
 neque publice datam, sed eos, qui hereditatis diripi-
 endae participes fuissent, faciendam statuendamque
 curasse; eosdem Romæ fuisse legatos, illius adiutores 15
 improbitatis, socios furtorum, conscios flagitiorum;
 eo minus mirari me oportere, si illi communi lega-
 torum voluntati et saluti Siciliae defuissent.

63 Ubi eorum dolorem ex illius iniuriis non modo
 140 non minorem, sed prope maiorem quam Siculorum 20
 ceterorum esse cognovi, tum meum animum in illos,
 tum mei consilii negotiique totius suscepti causam
 rationemque proposui, tum eos hortatus sum, ut causae
 communi salutique ne deessent, ut illam laudationem,
 quam se vi ac metu coactos paucis illis diebus de- 25
 cresce dicebant, tollerent. Itaque, iudices, Syracusani
 haec faciunt, istius clientes atque amici. Primum
 mihi litteras publicas, quas in aerario sanctiore con-
 ditas habebant, proferunt; in quibus ostendunt omnia,
 quæ dixi ablata esse, perscripta et plura etiam, quam 30
 ego potui dicere; perscripta autem hoc modo: 'Quod
 ex aede Minervæ hoc et illud abesset, quod
 ex aede Iovis, quod ex aede Liberi' — ut quisque
 iis rebus tuendis conservandisque praefuerat, ita per-
 scriptum erat — 'cum rationem e lege redderent 35
 et, quæ acceperant, tradere deberent, petisse,
 ut sibi, quod eae res abessent, ignosceretur;

itaque omnis liberatos discessisse, et esse
 ignotum omnibus.' Quas ego litteras obsignandas
 publico signo deportandasque curavi.

De laudatione autem ratio sic mihi reddita est. 141

5 Primum cum a C. Verre litterae aliquanto ante ad-
 ventum meum de laudatione venissent, nihil esse de-
 cretum; deinde cum quidam ex illius amicis com-
 monerent oportere decerni, maximo clamore esse et
 convicio repudiatos; postea, quom meus adventus ad-
 10 propinquaret, imperasse eum, qui summam potestatem
 haberet, ut decernerent; decretum ita esse, ut multo
 plus illi laudatio mali quam boni posset adferre. Id
 adeo, iudices, ut mihi ab illis demonstratum est, sic
 vos ex me cognoscite.

15 Mos est Syracusis, ut, si qua de re ad senatum 64
 referatur, dicat sententiam, qui velit; nominatim nemo 142
 rogatur, et tamen, ut quisque aetate et honore ante-
 cedit, ita primus solet sua sponte dicere, itaque a
 ceteris ei conceditur; sin aliquando tacent omnes, tum
 20 sortito coguntur dicere. Cum hic mos esset, refertur
 ad senatum de laudatione Verris. In quo primum, ut
 aliquid esset morae, multi interpellant; de Sex. Pedu-
 caeo, qui de illa civitate totaque provincia optime
 meritus esset, sese antea, cum audissent ei negotium
 25 facessitum, cumque eum publice pro plurimis eius
 et maximis meritis laudare cuperent, a C. Verre pro-
 hibitos esse; iniquum esse, tametsi Peducaeus eorum
 laudatione iam non uteretur, tamen non id prius de-
 cernere, quod aliquando voluissent, quam quod tum
 30 cogerentur. Conclamant omnes et adprobant ita fieri 143
 oportere. Refertur de Peducaeo. Ut quisque aetate
 et honore antecederet, ita sententiam dixit ex ordine.
 Id adeo ex ipso senatus consulto cognoscite; nam
 principum sententiae perscribi solent. Recita. QUOD
 35 VERBA FACTA SUNT DE SEX. PEDUCAEO. † Dicit,
 qui primi suaserint. Decernitur. Refertur deinde de
 Verre. Dic, quaeso, quo modo? QUOD VERBA FACTA

SUNT DE C. VERRE. Quid postea scriptum est? CUM SURGERET NEMO NEQUE SENTENTIAM DICERET. Quid est hoc? SORS DUCITUR. Quam ob rem? nemo erat voluntarius laudator praeturae tuae, defensor periculorum, praesertim cum inire a praetore gratiam posset? Nemo. Illi ipsi tui convivae, consiliarii, conscii, socii verbum facere non audent. In qua curia statua tua stabat et nuda filii, in ea nemo fuit, ne quem nudus quidem filius nudata provincia commoveret. Atque etiam hoc me docent, eius modi sese fecisse laudationem, ut omnes intellegere possent non laudationem, sed potius inrisionem esse illam, quae commonefaceret istius turpem calamitosamque praeturam. Etenim scriptum esse ita: QUOD IS VIRGIS NEMINEM CECIDISSET — a quo cognostis nobilissimos homines atque innocentissimos securi esse percussos; QUOD VIGILANTER PROVINCIAM ADMINISTRASSET — cuius omnes vigilias in stupris constat [adulteriisque] esse consumptas; [cuius modi constat, hoc vero scriptum esse, quod proferre non auderet reus, accusator recitare non desineret] QUOD PRAEDONES PROCUL AB INSULA SICILIA PROHIBUISSET [VERRES] — quos etiam intra Syracusanam insulam recepit.

(65) Haec posteaquam ex illis cognovi, discessi cum fratre e curia, ut nobis absentibus, si quid vellent, decernerent. Decernunt statim primum, ut cum L. fratre hospitium publice fieret, quod is eandem voluntatem erga Syracusanos suscepisset, quam ego semper habuissem. Id non modo tum scripserunt, verum etiam in aere incisum nobis tradiderunt. Valde hercule te Syracusani tui, quos crebro commemorare soles, diligunt, qui cum accusatore tuo satis iustam causam coniungendae necessitudinis putant, quod te accusaturus sit et quod inquisitum in te venerit. Postea decernitur, ac non varie, sed prope cunctis sententiis, ut laudatio, quae C. Verri decreta esset, tolleretur. In eo cum iam non solum discessio

facta esset, sed etiam perscriptum atque in tabulas relatum, praetor appellatur. At quis appellat? magistratus aliqui? Nemo. Senator? Ne id quidem. Syracusanorum aliqui? Minime. Quis igitur praetorem appellat? Qui quaestor istius fuerat, P. Caesetius. O rem ridiculam! o desertum hominem, desperatum, relictum! A magistratu Siculo, ne senatus consultum Siculi homines facere possent, ne suum ius suis moribus, suis legibus obtinere possent, non amicus istius, non hospes, non denique aliquis Siculo, sed quaestor populi Romani praetorem appellat! Quis hoc vidit, quis audivit? Praetor aequus et sapiens dimitti iubet senatum. Concurrit ad me maxima multitudo. Primum senatores clamare sibi eripi ius, eripi libertatem, populus senatum laudare, gratias agere, cives Romani a me nusquam discedere. Quo quidem die nihil aegrius factum est multo labore meo, quam ut manus ab illo appellatore abstinerentur.

Cum ad praetorem in ius adissemus, excogitat sane acute, quid decernat. Nam ante quam verbum facerem, de sella surrexit atque abiit. Itaque tum de foro, cum iam advesperasceret, discessimus. Postridie mane ab eo postulo, ut Syracusanis liceret senatus consultum, quod pridie fecissent, mihi reddere. Ille enim vero negat et ait indignum facinus esse, quod ego in senatu Graeco verba fecissem; quod quidem apud Graecos Graece locutus essem, id ferri nullo modo posse. Respondi homini, ut potui, ut debui, ut volui. Cum multa, tum etiam hoc me memini dicere, facile esse perspicuum, quantum inter hunc et illum Numidicum, verum et germanum Metellum, interesset; illum noluisse sua laudatione iuvare L. Lucillum, sororis virum, quicum optime convenisset, hunc homini alienissimo a civitatibus laudationes per vim et metum comparare. Quod ubi intellexi, multum apud illum recentis nuntios, multum tabellas non commendaticias, sed tributarias valuisse, admonitu

ipsorum Syracusanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus senatus consultum perscripserant. Ecce autem nova turba atque rixa, ne tamen istum omnino Syracusis sine amicis, sine hospitibus, plane nudum esse ac desertum putetis. Retinere incipit tabulas Theomnastus quidam, homo ridicule insanus, quem Syracusani Theoractum vocant; qui illic eius modi est, ut eum pueri sectentur, ut omnes, cum loqui coepit, inrideant. Huius tamen insania, quae ridicula est aliis, mihi tum molesta sane fuit; nam cum spumas ageret in ore, oculis arderet, voce maxima vim me sibi adferre clamaret, copulati in ius pervenimus. Hic ego postulare coepi, ut mihi tabulas ob-signare ac deportare liceret; ille contra dicere, negare esse illud senatus consultum, in quo praetor appellatus esset, negare id mihi tradi oportere. Ego legem recitare, omnium mihi tabularum et litterarum fieri potestatem oportere; ille furiosus urgere nihil ad se nostras leges pertinere. Praetor intellegens negare sibi placere, quod senatus consultum ratum esse non deberet, id me Romam deportare. Quid multa? nisi vehementius homini minatus essem, nisi legis sanctionem poenamque recitassem, tabularum mihi potestas facta non esset. Ille autem insanus, qui pro isto vehementissime contra me declamasset, postquam non inpetravit, credo, ut in gratiam mecum rediret, libellum mihi dat, in quo istius furta Syracusana perscripta erant, quae ego antea iam ab aliis cognoram et acceperam.

67
150 Laudent te iam sane Mamertini, quoniam ex tota provincia soli sunt, qui te salvum velint, ita tamen laudent, ut Heius, qui princeps legationis est, adsit, ita laudent, ut ad ea, quae rogati erunt, mihi parati sint respondere. Ac ne subito a me obprimantur, haec sum rogaturus: navem populo Romano debeantne. Fatebuntur. Praebuerintne praetore C. Verre. Negabunt. Aedificarintne navem onerariam maximam pu-

blice, quam Verri dederunt. Negare non poterunt. Frumentum ab iis sumpseritne C. Verres, quod populo Romano mitteret, sicuti superiores. Negabunt. Quid militum aut nautarum per triennium dederint. Nullum datum dicent. Fuisse Messanam omnium istius furtorum ac praedarum receptricem negare non poterunt; permulta multis navibus illinc exportata, hanc navem denique maximam a Mamertinis datam onustam cum isto profectam fatebuntur. Quam ob rem tibi habere sane istam laudationem Mamertinorum; Syracusanam quidem civitatem, ut abs te adfecta est, ita in te esse animatam videmus, apud quos etiam Verria illa flagitiosa sublata sunt. Etenim minime conveniebat ei deorum honores haberi, qui simulacra deorum abstulisset. Etiam hercule illud in Syracusanis merito reprehenderetur, si, cum diem festum ludorum de fastis suis sustulissent celeberrimum et sanctissimum, quod eo ipso die Syracusae a Marcello captae esse dicuntur, idem diem festum Verris nomine agerent, cum iste a Syracusanis, quae ille calamitosus dies reliquerat, ademisset. Ac videte hominis impudentiam atque arrogantiam, iudices, qui non solum Verria haec turpia ac ridicula ex Heraclii pecunia constituerit, verum etiam Marcellia tolli imperarit, ut ei sacra facerent quotannis, cuius opera omnium annorum sacra deosque patrios amiserant, eius autem familiae dies festos tollerent, per quam ceteros quoque festos dies recuperarant.

M. TULLI CICERONIS
ACTIONIS IN C. VERREM SECUNDAE
LIBER QUINTUS,
QUI INSCRIBITUR DE SUPPLICIIS.

ARGUMENTUM.

Quinto hoc accusationis libro M. Cicero, quod reum opinionione rei militaris strenue administratae defendi et commendari iudicibus videbat, quae ad eam rem spectant, ea ita persequitur, ut non modo laudationem omnem tollere conetur, verum ex hoc ipso loco gravissima in Verrem crimina colligere studeat. Dein totam causam perorat.

¹ Nemini video dubium esse, iudices, quin aper-
¹ tissime C. Verres in Sicilia sacra profanaque omnia
et privatim et publice spoliavit versatusque sit sine
ulla non modo religione, verum etiam dissimulatione
in omni genere furandi atque praedandi. Sed quaedam ⁵
mihi magnifica et praeclara eius defensio ostenditur;
cui quem ad modum resistam, multo mihi ante est,
iudices, providendum. Ita enim causa constituitur,
provinciam Siciliam virtute istius et vigilantia singu-
lari dubiis formidolosisque temporibus a fugitivis ¹⁰
² atque a belli periculis tutam esse servatam. Quid
agam, iudices? quo accusationis meae rationem con-
feram, quo me vertam? ad omnis enim meos impetus
quasi murus quidam boni nomen imperatoris opponitur.

Novi locum; video, ubi se iactaturus sit Hortensius.
Belli pericula, tempora rei publicae, imperatorum
penuriam commemorabit; tum deprecabitur a vobis,
tum etiam pro suo iure contendet, ne patiamini talem
⁵ imperatorem populo Romano Siculorum testimoniis
eripi, ne obteri laudem imperatoriam criminibus ava-
ritiae velitis. Non possum dissimulare, iudices; timeo, ³
ne C. Verres propter hanc eximiam virtutem in re
militari omnia, quae fecit, impune fecerit. Venit enim
¹⁰ mihi in mentem, in iudicio M. Aquili quantum auc-
toritatis, quantum momenti oratio M. Antoni habuisse
existimata sit; qui, ut erat in dicendo non solum
sapiens, sed etiam fortis, causa prope perorata ipse
arripuit M. Aquilium constituitque in conspectu
¹⁵ omnium tunicamque eius a pectore absceidit, ut cic-
trices populus Romanus iudicesque aspicerent adverso
corpore exceptas; simul et de illo vulnere, quod ille
in capite ab hostium duce acceperat, multa dixit
eoque adduxit eos, qui erant iudicaturi, vehementer
²⁰ ut vererentur, ne, quem virum fortuna ex hostium
telis eripuisset, cum sibi ipse non pepercisset, hic
non ad populi Romani laudem, sed ad iudicum cru-
delitatem videretur esse servatus. Eadem nunc ab ⁴
illis defensionis ratio viaque temptatur, idem quaeri-
²⁵ tur. Sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omnium
vitiatorumque princeps; at est bonus imperator, at felix
et ad dubia rei publicae tempora reservandus. Non ²
agam summo iure tecum; non dicam id, quod debeam
forsitan obtinere, cum iudicium certa lege sit, non
³⁰ quid in re militari fortiter feceris, sed quem ad modum
manus ab alienis pecuniis abstinueris, abs te doceri
oportere; non, inquam, sic agam, sed ita quaeram,
quem ad modum te velle intellego, quae tua opera
et quanta fuerit in bello.
³⁵ Quid dicis? an bello fugitivorum Siciliam virtute ⁵
tua liberatam? Magna laus et honesta oratio; sed
tamen quo bello? Nos enim post illud bellum, quod

M'. Aquilius confecit, sic accepimus, nullum in Sicilia fugitivorum bellum fuisse. At in Italia fuit. Fateor, et magnum quidem ac vehemens. Num igitur ex eo bello partem aliquam laudis adpetere conaris? num tibi illius victoriae gloriam cum M. Crasso aut Cn. 5 Pompeio communicatam putas? Non arbitror hoc etiam tuae deesse impudentiae, ut quicquam eius modi dicere audeas. Obstitisti videlicet, ne ex Italia transire in Siciliam fugitivorum copiae possent. Ubi, quando, qua ex parte? cum aut ratibus aut navibus cona- 10 rentur accedere? Nos enim nihil umquam prorsus audivimus, sed illud audivimus, M. Crassi, fortissimi viri, virtute consilioque factum, ne ratibus coniunctis freto fugitivi ad Messanam transire possent, a quo illi conatu non tanto opere prohibendi fuissent, si 15 ulla in Sicilia praesidia ad illorum adventum opposita putarentur. At cum esset in Italia bellum tam prope a Sicilia, tamen in Sicilia non fuit. Quid mirum? ne cum in Sicilia quidem fuit eodem inter- 3 vallo, pars eius belli in Italiam ulla pervasit. Etenim propinquitas locorum ad utram partem hoc loco pro- fertur? utrum aditum facilem hostibus an contagionem imitandi belli periculosam fuisse? Aditus omnis ho- minibus sine ulla facultate navium non modo disiunc- tus, sed etiam clausus est, ut illis, quibus Siciliam 25 propinquam fuisse dicis, facilius fuerit ad Oceanum pervenire quam ad Peloridem accedere. Contagio autem ista servilis belli cur abs te potius quam ab iis omnibus, qui ceteras provincias obtinuerunt, prae- dicatur? an quod in Sicilia iam antea bella fugitivorum 30 fuerunt? At ea ipsa causa est, cur ista provincia minimo in periculo sit et fuerit. Nam posteaquam illinc M'. Aquilius decessit, omnium instituta atque edicta praetorum fuerunt eius modi, ut ne quis cum telo servus esset. Vetus est, quod dicam, et propter 35 severitatem exempli nemini fortasse vestrum inauditum, L. Domitium praetorem in Sicilia, cum aper-

ingens ad eum allatus esset, admiratum requisisse, quis eum percussisset; cum audisset pastorem cuius- dam fuisse, eum vocari ad se iussisse; illum cupide ad praetorem quasi ad laudem atque ad praemium 5 accurrisset; quaesisse Domitium, qui tantam bestiam percussisset; illum respondisse, venabulo; statim deinde iussu praetoris in crucem esse sublatum. Durum hoc fortasse videatur; neque ego ullam in partem disputo, tantum intellego, maluisse Domitium crudelem in 10 animadvertendo quam in praetermittendo dissolutum videri. Ergo his institutis provinciae iam tum, cum 4 bello sociorum tota Italia arderet, homo non acerimus nec fortissimus, C. Norbanus, in summo otio fuit; perfacile enim sese Sicilia iam tuebatur, ut ne 15 quod ex ipsa bellum posset existere. Etenim cum nihil tam coniunctum sit quam negotiatores nostri cum Siculis usu, re, ratione, concordia, et cum ipsi Siculi res suas ita constitutas habeant, ut iis pacem expediat esse, imperium autem populi Romani sic 20 diligant, ut id imminui aut commutari minime velint, cumque haec a servorum bello pericula et praetorum institutis et dominorum disciplina provisae sint, nullum est malum domesticum, quod ex ipsa provincia nasci possit.

25 Quid igitur? nulline motus in Sicilia servorum 9 Verre praetore, nullaene consensiones factae esse dicuntur? Nihil sane, quod ad senatum populumque Romanum pervenerit, nihil, quod iste publice Romam scripserit; et tamen coeptum esse in Sicilia moveri 30 aliquot locis servitium suspicor. Id adeo non tam ex re quam ex istius factis decretisque cognosco. Ac videte, quam non inimico animo sim acturus; ego ipse haec, quae ille quaerit, quae adhuc numquam audistis, commemorabo et proferam.

35 In Triocalino, quem locum fugitivi iam ante tenuerunt, Leonidae cuiusdam Siculi familia in suspicionem est vocata coniurationis. Res delata ad istum. Statim,

ut par fuit, iussu eius homines, qui [fu]erant nominati, comprehensi sunt adductique Lilybaeum; domino de-
 5 nuntiatum est, causa dicta, damnati. Quid deinde? quid censetis? furtum fortasse aut praedam expectatis aliquam. Nolite usque quaque idem quaerere. 5
 In metu belli: furandi locus qui potest esse? etiamsi qua fuit in hac re occasio, praetermissa est. Tum potuit a Leonida nummorum aliquid auferre, cum denuntiavit, ut adesset; fuit nundinatio aliqua, et isti non nova, ne causam dicerent; etiam alter locus, ut 10
 absolverentur; damnatis quidem servis quae praedandi potest esse ratio? produci ad supplicium necesse est. Testes enim sunt, qui in consilio fuerunt, testes publicae tabulae, testis splendidissima civitas Lilybae-
 tana, testis honestissimus maximusque conventus 15
 civium Romanorum; fieri nihil potest, producendi sunt. Itaque producuntur et ad palum alligantur.
 11 Etiam nunc mihi expectare videmini, iudices, quid deinde factum sit, quod iste nihil umquam fecit sine aliquo quaestu atque praeda. Quid in eius modi re 20
 fieri potuit? Quod commodum est, expectate facinus quam voltis improbum; vincam tamen expectationem omnium. Homines sceleris coniurationisque damnati, ad supplicium traditi, ad palum alligati repente multis milibus hominum inspectantibus soluti sunt et Trio- 25
 calino illi domino redditi.

Quid hoc loco potes dicere, homo amentissime, nisi id, quod ego non quaero, quod denique in re tam nefaria, tametsi dubitari non potest, tamen, ne si dubitetur quidem, quaeri oporteat, quid aut quan- 30
 tum aut quo modo acceperis? Remitto tibi hoc totum atque ista te cura libero; neque enim metuo, ne hoc cuiquam persuadeatur, ut, ad quod facinus nemo praeter te ulla pecunia adduci potuerit, id tu gratis suscipere conatus sis. Verum de ista furandi prae- 35
 dandique ratione nihil dico, de hac imperatoria iam
 6 tua laude disputo. Quid ais, bone custos defensorque
 12

provinciae? Tu quos servos arma capere et bellum facere in Sicilia voluisse cognoras et de consilii sententia iudicaras, hos ad supplicium iam more maiorum traditos ex media morte eripere ac liberare ausus es?
 5 ut, quam damnatis crucem servis fixeras, hanc indemnatis videlicet civibus Romanis reservares. Perditae civitates desperatis iam omnibus rebus hos solent exitus exitialis habere, ut damnati in integrum restituantur, vincti solvantur, exules reducantur, res
 10 iudicatae rescindantur. Quae cum accidunt, nemo est, quin intellegat ruere illam rem publicam; haec ubi eveniant, nemo est, qui ullam spem salutis reliquam esse arbitretur. Atque haec sicubi *facta sunt*, 13
 ita facta sunt, ut homines populares aut nobiles
 15 supplicio aut exilio levarentur, at non ab iis ipsis, qui iudicassent, at non statim, at non eorum facinorum damnati, quae ad vitam et ad fortunas omnium pertinerent. Hoc vero novum et eius modi est, ut
 20 magis propter reum quam propter rem ipsam credibile videatur, ut homines servos, ut ipse, qui iudicaret, ut statim e medio supplicio dimiserit, ut eius facinoris damnatos servos, quod ad omnium liberorum caput et sanguinem pertineret. O praeclarum impera- 14
 25 torem nec iam cum M'. Aquilio, fortissimo viro, sed vero cum Paulis, Scipionibus, Mariis conferendum! tantumne vidisse in metu periculoque provinciae! Cum servitiorum animos in Sicilia suspensos propter bellum Italiae fugitivorum videret, ne quis se commovere auderet, quantum terroris iniecit! Compendi
 30 iussit; quis non pertimescat? causam dicere dominos; quid servo tam formidolosum? FECISSE VIDERI pronuntiat; exortam videtur flammam paucorum dolore ac morte restinxisse. Quid deinde sequitur? Verbera atque ignes et illa extrema ad supplicium damnatorum,
 35 metum ceterorum, cruciatus et crux. Hisce omnibus suppliciis sunt liberati. Quis dubitet, quin servorum animos summa formidine oppresserit, cum viderent

ea facilitate praetorem, ut ab eo servorum sceleris coniurationisque damnatorum vita vel ipso carnifice internuntio redimeretur?

7 Quid? hoc in Apolloniensi Aristodamo, quid? in
15 Leonte Imacharensi non idem fecisti? Quid? iste 5
motus servitorum bellicue subita suspicio utrum tibi tandem diligentiam custodiendae provinciae an novam rationem improbissumi quaestus attulit? Halicyensis Eumenidae, nobilis hominis et honesti, magnae pecuniae vilicus cum impulsu tuo insimulatus esset, 10
HS LX a domino accepisti, quod nuper ipse iuratus docuit quem ad modum gestum esset. Ab equite Romano C. Matrinio absente, cum is esset Romae, quod eius vilicos pastoresque tibi in suspicionem venisse dixeras, HS DC abstulisti. Dixit hoc L. Flavius, 15
qui tibi eam pecuniam numeravit, procurator C. Matrini, dixit ipse Matrinus, dicit vir clarissimus, Cn. Lentulus censor, qui Matrini honoris causa recenti negotio ad te litteras misit mittendasque curavit.

16 Quid? de Apollonio, Diocli filio, Panhormitano, 20
cui Geminio cognomen est, praeteriri potest? Ecquid hoc tota Sicilia clarius, ecquid indignius, ecquid manifestius proferri potest? Quem, ut Panhormum venit, ad se vocari et de tribunali citari iussit concursu magno frequentiaque conventus. Homines statim 25
loqui: 'Mirabar, quod Apollonius, homo pecuniosus, tam diu ab isto maneret integer; excogitavit nescio quid, attulit; profecto homo dives repente a Verre non sine causa citatur.' Expectatio summa hominum, quidnam id esset, cum exanimatus subito ipse ac- 30
currit cum adolescente filio; nam pater grandis natu
17 iam diu lecto tenebatur. Nominat iste servum, quem magistrum pecoris esse diceret; eum dicit coniurasse et familias concitasse. Is omnino servus in familia non erat. Eum statim exhiberi iubet. Apollonius 35
adfirmare se omnino nomine illo servum habere neminem. Iste hominem abripi a tribunali et in car-

cerem conici iubet. Clamare ille, cum raperetur, nihil se miserum fecisse, nihil commisisse, pecuniam sibi esse in nominibus, numeratam in praesentia non habere. Haec cum maxime summa hominum frequentia testificaretur, ut quivis intellegere posset eum, 5
quod pecuniam non dedisset, idcirco illa tam acerba iniuria affici — cum maxime, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in vincla coniectus est.

Videte constantiam praetoris, et eius praetoris, 8
10 qui in his rebus non ita defendatur, ut mediocris praetor, sed ita laudetur, ut optimus imperator. Cum servorum bellum metueretur, quo supplicio dominos indemnatos adiciebat, hoc servos damnatos liberabat; Apollonium, hominem locupletissimum, qui, si fugitivi 15
bellum in Sicilia facerent, amplissimas fortunas amitteret, belli fugitivorum nomine indicta causa in vincla coniecit; servos, quos ipse de consilii sententia belli faciendi causa consensisse iudicavit, eos sine consilii sententia sua sponte omni supplicio liberavit. Quid? si aliquid 19
20 ab Apollonio commissum est, quam ob rem in eum iure animadverteretur, tamenne hanc rem sic agemus, ut crimini aut invidiae reo putemus esse oportere, si quo de homine severius iudicaverit? Non agam tam acerbe, non utar ista accusatoria consuetudine, si 25
quid est factum clementer, ut dissolute factum criminer, si quid vindicatum est severe, ut ex eo crudelitatis invidiam colligam. Non agam ista ratione, tua sequar iudicia, tuam defendam auctoritatem, quoad tu voles; simul ac tute coeperis tua iudicia rescindere, 30
mihi suscensere desinito; meo iure enim contendam eum, qui suo iudicio damnatus sit, iuratorum iudicum sententiis damnari oportere. Non defendam Apolloni 20
causam, amici atque hospitis mei, ne tuum iudicium videar rescindere; nihil de hominis frugalitate, virtute, 35
diligentia dicam; praetermittam illud etiam, de quo ante dixi, fortunas eius ita constitutas fuisse familia, pecore, villis, pecuniis creditis, ut nemini minus ex-

pediret ullum in Sicilia tumultum aut bellum commo-
 veri; non dicam ne illud quidem, si maxime in culpa
 fuerit Apollonius, tamen in hominem maximae civi-
 tatis honestissimum tam graviter animadverti causa
 21 indicta non oportuisse. Nullam in te invidiam ne ex
 illis quidem rebus concitabo, cum esset talis vir in
 carcere, in tenebris, in squalore, in sordibus, tyran-
 nicis interdictis tuis patri exacta aetate et adulescenti
 filio adeundi ad illum miserum potestatem numquam
 esse factam. Etiam illud praeteribo, quotienscumque 10
 Panhormum veneris illo anno et sex mensibus (nam tam
 diu fuit Apollonius in carcere), totiens [ad] te senatum
 Panhormitanum adisse supplicem cum magistratibus
 sacerdotibusque publicis orantem atque obsecrantem,
 ut aliquando ille miser atque innocens calamitate illa 15
 liberaretur. Relinquo haec omnia; quae si velim per-
 sequi, facile ostendam tua crudelitate in alios omnes
 tibi aditus misericordiae iudicum iam pridem esse
 9 praeclusos. Omnia tibi ista concedam et remittam;
 22 provideo enim, quid sit defensurus Hortensius; fate-
 bitur apud istum neque senectutem patris neque adu-
 lescentiam filii neque lacrimas utriusque plus valuisse
 quam utilitatem salutemque provinciae; dicet rem
 publicam administrari sine metu ac severitate non
 posse; quaeret, quam ob rem fasces praetoribus prae- 25
 ferantur, cur secures datae, cur carcer aedificatus,
 cur tot supplicia sint in improbos more maiorum
 constituta. Quae cum omnia graviter severeque dixe-
 rit, quaeram, cur hunc eundem Apollonium Verres
 idem repente nulla re nova allata, nulla defensione, 30
 sine causa de carcere emitti iusserit; tantumque in
 hoc crimine suspicionis esse adfirmabo, ut iam ipsis
 iudicibus sine mea argumentatione coniecturam facere
 permittam, quod hoc genus praedandi, quam inprobum,
 quam indignum quamque ad magnitudinem quaestus 35
 23 immensum infinitumque esse videatur. Nam quae iste
 in Apollonio fecit, ea primum breviter recognoscite

quot et quanta sint, deinde haec expendite atque
 aestimate pecunia; reperietis idcirco haec in uno ho-
 mine pecunioso tot constituta, ut ceteris formidines
 similium incommodorum atque exempla periculorum
 5 proponeret. Primum insimulatio est repentina capi-
 talis atque invidiosi criminis; statuete, quanti hoc
 putetis et quam multos redemisse; deinde crimen sine
 accusatore, sententia sine consilio, damnatio sine de-
 fensione; aestimate harum omnium rerum pretia et
 10 cogitate in his iniquitatibus unum haesisse Apollonium,
 ceteros profecto multos ex his incommodis pecunia
 se liberasse; postremo tenebrae, vincla, carcer, in-
 clusum supplicium atque a conspectu parentium ac
 liberum, denique a libero spiritu atque a communi
 15 luce seclusum; haec vero, quae vel vita redimi recte
 possunt, aestimare pecunia non queo. Haec omnia 24
 sero redemit Apollonius iam maerore ac miseriis per-
 ditus, sed tamen ceteros docuit ante istius avaritiae
 scelerique occurrere; nisi vero existimatis hominem
 20 pecuniosissimum sine causa quaestus electum ad tam
 incredibile crimen aut sine eadem causa repente e
 carcere emissum, aut hoc praedandi genus ab isto in
 illo uno adhibitum ac temptatum, et non per illum
 omnibus pecuniosis Siculis metum propositum et
 25 iniectum.

Cupio mihi ab ipso, iudices, subici, quoniam de 10
 militari eius gloria dico, si quid forte praetereo. Nam 25
 mihi videor iam de omnibus rebus eius gestis dixisse,
 quae quidem ad belli fugitivorum suspicionem per-
 tinerent; certe nihil sciens praetermisi. Habetis ho-
 30 minis consilia, diligentiam, vigilantiam, custodiam
 defensionemque provinciae. Summa illuc pertinet, ut
 sciatis, quoniam plura genera sunt imperatorum, ex
 quo genere iste sit, ne qui diutius in tanta penuria
 35 virorum fortium talem imperatorem ignorare possit.
 Non ad Q. Maximi sapientiam neque ad illius supe-
 rioris Africani in re gerunda celeritatem neque ad

huius, qui postea fuit, singulare consilium, neque ad Pauli rationem ac disciplinam neque ad C. Mari vim atque virtutem; sed aliud genus imperatoris sane diligenter retinendum et conservandum, quaeso, cognoscite.

26 Itinerum primum laborem, qui vel maximus est in re 5 militari, iudices, et in Sicilia maxime necessarius, accipite quam facilem sibi iste et iucundum ratione consilioque reddiderit. Primum temporibus hibernis ad magnitudinem frigorum et [ad] tempestatum vim ac fluminum praeclarum hoc sibi remedium compararat. 10 Urbem Syracusas elegerat, cuius hic situs atque haec natura esse loci caelique dicitur, ut nullus umquam dies tam magna ac turbulenta tempestate fuerit, quin aliquo tempore eius diei solem homines viderint. Hic ita vivebat iste bonus imperator hibernis mensibus, 15 ut eum non facile non modo extra tectum, sed ne extra lectum quidem quisquam videret; ita diei brevitatis conviviis, noctis longitudo stupris et flagitiis continebatur.

27 Cum autem ver esse coeperat (cuius initium iste 20 non a Favonio neque ab aliquo astro notabat, sed cum rosam viderat, tum incipere ver arbitrabatur), dabat se labori atque itineribus; in quibus eo usque se praebebat patientem atque impigrum, ut eum nemo 11 umquam in equo sedentem viderit. Nam, ut mos 25 fuit Bithyniae regibus, lectica octaphoro ferebatur, in qua pulvinus erat perlucidus Melitensis rosa fartus; ipse autem coronam habebat unam in capite, alteram in collo reticulumque ad naris sibi admovebat tenuissimo lino, minutis maculis, plenum rosae. Sic con- 30 fecto itinere cum ad aliquod oppidum venerat, eadem lectica usque in cubiculum deferebatur. Eo veniebant Siculorum magistratus, veniebant equites Romani, id quod ex multis iuratis audistis; controversiae secreto deferebantur, paulo post palam decreta auferebantur. 35 Deinde, ubi paulisper in cubiculo pretio, non aequitate iura discriperat, Veneri iam et Libero reliquum

tempus deberi arbitrabatur. Quo loco non mihi praeter- 28 mittenda videtur praeclari imperatoris egregia ac singularis diligentia. Nam scitote oppidum esse in Sicilia nullum ex iis oppidis, in quibus consistere 5 praetores et conventum agere soleant, quo in oppido non isti ex aliqua familia non ignobili delecta ad libidinem mulier esset. Itaque non nullae ex eo numero in convivium adhibebantur palam; si quae castiores erant, ad tempus veniebant, lucem conventumque vitabant. Erant autem convivia non illo silentio praetorum populi Romani atque imperatorum neque eo pudore, qui in magistratum conviviis versari solet, sed cum maximo clamore atque convicio; non numquam etiam res ad pugnam atque ad manus vo- 10 cabatur. Iste enim praetor severus ac diligens, qui populi Romani legibus numquam parvisset, illis legibus, quae in poculis ponebantur, diligenter obtemperabat. Itaque erant exitus eius modi, ut alius inter manus e convivio tamquam e proelio auferretur, alius 15 tamquam occisus relinqueretur, plerique ut fusi sine mente ac sine ullo sensu iacerent, ut quivis, cum aspexisset, non se praetoris convivium, sed [ut] Canensem pugnam nequitiae videre arbitraretur.

Cum vero aestas summa esse coeperat, quod 12 29 tempus omnes Siciliae semper praetores in itineribus consumere consueverunt, propterea quod tum putant obeundam esse maxime provinciam, cum in areis frumenta sunt, quod et familiae congregantur et magnitudo servitii perspicitur et labor operis maxime 30 offendit, frumenti copia commonet, tempus anni non impedit: tum, inquam, cum concursant ceteri praetores, iste novo quodam [ex] genere imperator pulcherrimo Syracusarum loco stativa sibi castra faciebat. Nam 30 in ipso aditu atque ore portus, ubi primum ex alto sinus ab litore ad urbem inflectitur, tabernacula carbaseis intenta velis conlocabat. Huc ex illa domo praetoria, quae regis Hieronis fuit, sic emigrabat, ut

eum per illos dies nemo extra illum locum videre posset. In eum autem ipsum locum aditus erat nemini, nisi qui aut socius aut minister libidinis esse posset. Huc omnes mulieres, quibuscum iste consuerat, conveniebant, quarum incredibile est quanta 5 multitudo fuerit Syracusis; huc homines digni istius amicitia, digni vita illa conviviisque veniebant. Inter eius modi viros et mulieres adulta aetate filius versabatur, ut eum, etiamsi natura a parentis similitudine abriperet, consuetudo tamen ac disciplina patris si-
 31 10 millem esse cogeret. Huc Tertia illa perducta per dolum atque insidias [ab Rhodio tibicine] maximas in istius castris effecisse dicitur turbas, cum indigne pateretur uxor Cleomenis Syracusani, nobilis mulier, itemque uxor Aeschionis, honesto loco nata, in con-
 15 ventum suum mimi Isidori filiam venisse. Iste autem Hannibal, qui in suis castris virtute putaret oportere, non genere certari, sic hanc Tertiam dilexit, ut eam
 13 secum ex provincia deportaret. Ac per eos dies cum iste cum pallio purpureo talarique tunica versaretur 20 in conviviis muliebribus, non offendeabantur homines neque moleste ferebant abesse a foro magistratum, non ius dici, non iudicia fieri; locum illum litoris percrepare totum mulierum vocibus cantuque symphoniae, in foro silentium esse summum causarum atque iuris
 25 non ferebant homines moleste; non enim ius abesse videbatur a foro neque iudicia, sed vis et crudelitas et bonorum acerba et indigna direptio.
 32 Hunc tu igitur imperatorem esse defendis, Hortensi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, 30 superbiam, scelus, audaciam rerum gestarum magnitudine atque imperatoriis laudibus tegere conaris? Hic scilicet est metuendum, ne ad exitum defensionis tuae vetus illa Antoniana dicendi ratio atque auctoritas proferatur, ne excitetur Verres, ne denudetur a pectore, 35 ne cicatrices populus Romanus aspiciat, ex mulierum
 33 morsu vestigia libidinis atque nequitiae. Di faciant,

ut rei militaris, ut belli mentionem facere audeas! Cognoscentur enim omnia istius aera illa vetera, ut non solum in imperio, verum etiam in stipendiis qualis fuerit intellegatis. Renovabitur prima illa
 5 militia, cum iste e foro abduci, non, ut ipse praedicat, perduci solebat; aleatoris Placentini castra commemorabuntur, in quibus cum frequens fuisset, tamen aere dirutus est; multa eius in stipendiis damna proferentur, quae ab isto aetatis fructu dissoluta et
 10 compensata sunt. Iam vero, cum in eius modi pa- 34 tientia turpitudinis aliena, non sua satietate obdu- ruisset, qui vir fuerit, quot praesidia, quam munita pudoris et pudicitiae vi et audacia ceperit, quid me attinet dicere aut coniungere cum istius flagitio cuius-
 15 quam praeterea dedecus? Non faciam, iudices; omnia vetera praetermittam, duo sola recentia sine cuius- quam infamia ponam, ex quibus coniecturam facere de omnibus possitis, unum illud, quod ita fuit in-
 20 lustre notumque omnibus, ut nemo tam rusticanus homo L. Lucullo [et] M. Cotta consulibus Romam ex ullo municipio vadimonii causa venerit, quin sciret iura omnia praetoris urbani nutu atque arbitrio Cheli-
 donis meretriculae gubernari, alterum, quod, cum paludatus exisset votaue pro imperio suo communi-
 25 que re publica nuncupasset, noctu stupri causa lectica in urbem introferri solitus est ad mulierem nuptam uni, propositam omnibus contra fas, contra auspicia, contra omnis divinas atque humanas religiones.

O di immortales! quid interest inter mentes ho- 14
 30 minum et cogitationes! Ita mihi meam voluntatem 35 spemque reliquae vitae vestra populiue Romani existimatio comprobet, ut ego, quos adhuc mihi magistratus populus Romanus mandavit, sic eos accepi, ut me omnium officiorum obstringi religione arbitrarer! Ita quaestor sum factus, ut mihi illum honorem tum non solum datum, sed etiam creditum et commissum putarem; sic obtinui quaesturam in Sicilia

provincia, ut omnium oculos in me unum coniectos esse arbitrarer, ut me quaesturamque meam quasi in aliquo terrarum orbis theatro versari existimarem, ut semper omnia, quae iucunda videntur esse, ea non modo his extraordinariis cupiditatibus, sed etiam ipsi 5
 36 naturae ac necessitati denegarem. Nunc sum designatus aedilis; habeo rationem, quid a populo Romano acceperim; mihi ludos sanctissimos maxima cum cura et caerimonia Cereri, Libero Liberaeque faciundos, mihi Floram matrem populo plebique Romanae ludorum 10
 celebritate placandam, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani appellati sunt, cum dignitate maxima et religione Iovi, Iunoni Minervaeque esse faciundos, mihi sacrarum aedium procurationem, mihi totam urbem tuendam esse commissam; ob earum rerum 15
 laborem et sollicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententiae dicendae locum, togam praetextam, sellam curulem, ius imaginis ad memoriam posteritatemque prodendae. Ex his ego omnibus 37
 rebus, iudices, ita mihi omnis deos propitios velim, ut, tametsi mihi iucundissimus est honos populi, tamen nequaquam capio tantum voluptatis, quantum et sollicitudinis et laboris, ut haec ipsa aedilitas, non quia necesse fuerit, alicui candidato data, sed, quia sic oportuerit, recte conlocata et iudicio populi in loco 25
 esse posita videatur.

15 38 Tu cum esses praetor renunciatus quoquo modo (mitto enim et praetereo, quid tum sit actum), sed cum esses renunciatus, ut dixi, non ipsa praeconis voce excitatus es, qui te totiens seniorum iuniorumque centuriis illo honore adfici pronuntiavit, ut hoc putares, aliquam rei publicae partem tibi creditam, annum tibi illum unum domo carendum esse meretricis? cum tibi sorte obtigisset, uti ius diceres, quantum negotii, quid oneris haberes, numquam cogitasti? neque illud rationis habuisti, si forte expegefacere te posses, eam provinciam, quam tueri singu-

lari sapientia atque integritate difficile esset, ad summam stultitiam nequitiamque venisse? Itaque non modo a domo tua Chelidonem in praetura excludere noluisti, sed in Chelidonis domum praeturam totam 5
 detulisti. Secuta provincia est; in qua numquam tibi 39
 venit in mentem non tibi idcirco fascēs ac securēs et tantam imperii vim tantamque ornamentorum omnium dignitatem datam, ut earum rerum vi et auctoritate omnia repagula pudoris officiique perfringeres, ut 10
 omnium bona praedam tuam duceres, ut nullius res tuta, nullius domus clausa, nullius vita saepta, nullius pudicitia munita contra tuam cupiditatem et audaciam posset esse; in qua tu te ita gessisti, ut, omnibus cum tenere rebus, ad bellum fugitivorum confugias; 15
 ex quo iam intellegis non modo nullam tibi defensionem, sed maximam vim criminum exortam; nisi forte Italici fugitivorum belli reliquias atque illud Tempstanum incommodum proferes, ad quod recens cum te peropportune fortuna attulisset, si quid in te 20
 virtutis aut industriae habuisses, idem, qui semper fueras, inventus es.

Cum ad te Valentini venissent et pro iis homo 16
 disertus ac nobilis, M. Marius, loqueretur, ut negotium 40
 susciperes, ut, cum penes te praetorium [imperium
 25 ac] nomen esset, ad illam parvam manum extinguendam ducem te principemque praeberes, non modo id refugisti, sed eo ipso tempore cum esses in litore, Tertia illa tua, quam tu tecum deportaras, erat in omnium conspectu; ipsis autem Valentinis ex tam in- 30
 lustris nobilique municipio tantis de rebus responsum dedisti, cum esses cum tunica pulla et pallio. Quid hunc proficiscentem, quid in ipsa provincia fecisse existimatis, qui cum iam ex provincia non ad triumphum, sed ad iudicium decederet, ne illam quidem 35
 infamiam fugerit, quam sine ulla voluptate capiebat? O divina senatus frequentis in aede Bellonae admiratio! Memoria tenetis, iudices, cum advespera-

sceret et paulo ante esset de hoc Tempsano incommodo nuntiatum, cum inveniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixissetque quidam Verrem esse non longe a Tempa, quam valde universi admurmuraverint, quam palam principes dixerint contra. 5 Et his tot criminibus testimoniisque convictus in eorum tabella spem sibi aliquam proponit, quorum omnium palam causa incognita voce damnatus est?

17 42 Esto, nihil ex fugitivorum bello aut suspicione belli laudis adeptus est, quod neque bellum eius modi neque belli periculum fuit in Sicilia neque ab isto provisum est, ne quod esset; at vero contra bellum praedonum classem habuit ornatam diligentiamque in eo singularem, itaque ab isto praeclare defensa provincia est. Sic de bello praedonum, sic de classe Si- 15 ciliensi, iudices, dicam, ut hoc iam ante confirmem, in hoc uno genere omnis inesse culpas istius maximas avaritiae, maiestatis, dementiae, libidinis, crudelitatis. Haec dum breviter expono, quaeso, ut fecistis adhuc, diligenter attendite. 20

43 Rem navalem primum ita dico esse administratam, non uti provincia defenderetur, sed uti classis nomine pecunia quaereretur. Superiorum praetorum consuetudo cum haec fuisset, ut naves civitatibus certusque numerus nautarum militumque imperaretur, maximae 25 et locupletissimae civitati Mamertinae nihil horum imperavisti. Ob hanc rem quid tibi Mamertini clam pecuniae dederint, post, si videbitur, ex ipsorum litteris 44 testibusque quaeremus. Navem vero cybaeam maximam triremis instar [pulcherrimam atque ornatissimam cybaeam] palam aedificatam sumptu publico tuo nomine publice sciente tota Sicilia per magistratum senatumque Mamertinum tibi datam donatamque esse dico: Haec navis onusta praeda Siciliensi, cum ipsa quoque esset ex praeda, simul cum ipse decederet, 35 adpulsa Veliam est cum plurimis rebus et iis, quas iste Romam mittere cum ceteris furtis noluit, quod

erant carissimae maximeque eum delectabant. Eam navem nuper egomet vidi Veliae multique alii viderunt pulcherrimam atque ornatissimam, iudices. Quae quidem omnibus, qui eam adspexerant, prospectare iam 5 exilium atque explorare fugam domini videbatur. Quid 18 mihi hoc loco respondebis? nisi forte id, quod tametsi 45 probari nullo modo potest, tamen dici quidem in iudicio de pecuniis repetundis necesse est, de tua pecunia aedificatam esse navem. Aude hoc saltem dicere, 10 quod necesse est; noli metuere, Hortensi, ne quaeram, qui licuerit aedificare navem senatori; antiquae sunt istae leges et mortuae, quem ad modum tu soles dicere, quae vetant. Fuit ista res publica quondam, fuit ista severitas in iudiciis, ut istam rem accusator 15 in magnis criminibus obiciendam putaret. Quid enim tibi navi? qui si quo publice proficisceris, praesidii et vecturae causa sumptu publico navigia praebentur; privatim autem nec proficisci quoquam potes nec arcessere res transmarinas ex iis locis, in quibus 20 te habere nihil licet. Deinde cur quicquam contra 46 leges parasti? Valeret hoc crimen in illa vetere severitate ac dignitate rei publicae; nunc non modo te hoc crimine non arguo, sed ne illa quidem communi vituperatione reprehendo: Tu tibi hoc numquam turpe, 25 numquam crinosum, numquam invidiosum fore putasti, celeberrimo loco palam tibi aedificari onerariam navem in provincia, quam tu cum imperio obtinebas? Quid eos loqui, qui videbant, quid existimare eos, qui audiebant, arbitrabare? inanem te navem esse 30 illam in Italiam adducturum? naviculariam, cum Romam venisses, esse facturum? Ne illud quidem quisquam poterat suspicari, te in Italia maritimum habere fundum et ad fructus deportandos onerariam navem comparare. Eius modi voluisti de te sermonem 35 esse omnium, palam ut loquerentur te illam navem parare, quae praedam ex Sicilia deportaret et ad ea furta, quae reliquisses, commearet. Verum haec 47

omnia, si doces navem de tua pecunia aedificatam, remitto atque concedo. Sed hoc, homo amentissime, non intellegis priore actione ab ipsis istis Mamertinis, tuis laudatoribus, esse sublatum? Nam dixit Heius, princeps istius legationis, quae ad tuam laudationem missa est, navem tibi operis publicis Mamertinorum esse factam, eique faciendae senatorem Mamertinum publice praefuisse. Reliqua est materies. Hanc Reginis, ut ipsi dicunt (tametsi tu negare non potes), publice, quod Mamertini materiem non habent, imperavi-
 19 ravisti. Si, et ex quo fit navis et qui faciunt, imperio tibi tuo, non pretio praesto fuerunt, ubi tandem istud
 48 latet, quod tu de tua pecunia dicis impensum? At Mamertini in tabulis nihil habent. Primum video potuisse fieri, ut ex aerario nihil darent; etenim vel
 15 Capitolium, sicut apud maiores nostros factum est, publice coactis fabris operisque imperatis gratis exaedificari atque effici potuit; deinde perspicio, id quod ostendam, cum ipsos produxero, ipsorum ex litteris, multas pecunias isti erogatas in operum locationes
 20 falsas atque inanes esse perscriptas. Iam illud minime mirum est, Mamertinos, a quo summum beneficium acceperant, quem sibi amiciores quam populo Romano esse cognoverant, eius capiti litteris suis pepercisse. Sed si argumento est Mamertinos tibi pecuniam non
 25 dedisse, quia scriptum non habent, sit argumento tibi gratis stare navem, quia, quid emeris aut quid locaris, scriptum proferre non potes.

49 At enim idcirco navem Mamertinis non imperasti, quod sunt foederati. Di adprobent! Habemus hominem
 30 in fetialium manibus educatum, unum praeter ceteros in publicis religionibus foederum sanctum ac diligentem; omnes, qui ante te fuerunt, praetores dedantur Mamertinis, quod iis navem contra pactionem foederis imperarint. Sed tamen tu, sancte homo ac religiose,
 35 cur Tauromenitanis item foederatis navem imperasti? An hoc probabis, in aequa causa populorum sine

pretio varium ius et disparem condicionem fuisse? Quid? si eius modi esse haec duo foedera duorum
 50 populorum, iudices, doceo, ut Tauromenitanis nominatim cautum et exceptum sit foedere, ne navem dare
 5 debeant, Mamertinis in ipso foedere sanctum atque praescriptum sit, ut navem dare necesse sit, istum autem contra foedus et Tauromenitanis imperasse et Mamertinis remisisse, numquid dubium poterit esse, quin Verre praetore plus Mamertinis cybaea quam
 10 Tauromenitanis foedus opitulatum sit? Recitentur foedera. Isto igitur tuo, quem ad modum ipse praedicas, beneficio, ut res indicat, pretio atque mercede
 20 minuisti maiestatem rei publicae, minuisti auxilia populi Romani, minuisti copias maiorum virtute ac
 15 sapientia comparatas, sustulisti ius imperii, condicionem sociorum, memoriam foederis. Qui ex foedere ipso navem vel usque ad Oceanum, si imperassemus, sumptu periculoque suo armatam atque ornatam mittere debuerunt, ei ne in freto ante sua tecta et domos
 20 navigarent, ne sua moenia portusque defenderent, pretio abs te ius foederis et imperii condicionem redemerunt. Quid censetis in hoc foedere faciendo
 51 vovisse Mamertinos impendere laboris, operae, pecuniae, ne haec biremis adscriberetur, si id ullo modo possent
 25 a nostris maioribus impetrare? Nam cum hoc munus inponebatur tam grave civitati, inerat nescio quo modo in illo foedere societatis quasi quaedam nota servitutis. Quod tum recentibus suis officiis integra
 30 re nullis populis Romani difficultatibus a maioribus nostris foedere adsequi non potuerunt, id nunc nullo
 [novo] officio suo tot annis post iure imperii nostri quotannis usurpatum ac semper retentum summa in
 35 difficultate navium a C. Verre pretio adsecuti sunt, ac non hoc solum adsecuti, ne navem darent; ecquem
 nautam, ecquem militem, qui aut in classe aut in praesidio esset, te praetore per triennium Mamertini dederunt?

21 Denique cum ex senatus consulto itemque ex lege
 52 Terentia et Cassia frumentum aequabiliter emi ab
 omnibus Siciliae civitatibus oporteret, id quoque munus
 leve atque commune Mamertinis remisisti. Dices fru-
 mentum Mamertinos non debere. Quo modo non de-
 bere? an ut ne venderent? non enim erat hoc genus
 frumenti ex eo genere, quod exigeretur, sed ex eo,
 quod emeretur. Te igitur auctore et interprete ne
 foro quidem et commeatu Mamertini iuvare populum
 53 Romanum debuerunt. Quae tandem civitas fuit, quae
 deberet? Qui publicos agros arant, certum est, quid
 e lege censoria debeant; cur his quicquam praeterea
 ex alio genere imperavisti? Quid? decumani num quid
 praeter singulas decumas ex lege Hieronica debent?
 cur his quoque statuisti, quantum ex hoc genere fru-
 menti empti darent? Quid immunes? hi certe nihil
 debent. At eis non modo imperasti, verum etiam,
 quo plus darent, quam poterant, haec sexagena milia
 modium, quae Mamertinis remiseras, addidisti. Neque
 hoc dico, ceteris non recte imperatum, sed Mamer-
 tinis, qui erant in eadem causa, et quibus superiores
 omnes [praetores] item ut ceteris imperarant pecuniam-
 que ex senatus consulto et ex lege dissolverant, his dico
 non recte remissum. Et ut hoc beneficium, quem ad
 modum dicitur, trabali clavo figeret, cum consilio
 causam Mamertinorum cognoscit et de consilii sen-
 tentia Mamertinis se frumentum non imperare pro-
 54 nuntiat. Audite decretum mercennarii praetoris ex
 ipsius commentario et cognoscite, quanta in scribendo
 gravitas, quanta in constituendo iure sit auctoritas. 30
 Recita. COMMENTARIUS. D. C. S. libenter ait se facere
 itaque perscribit. Quid, si hoc verbo non esses usus
 'libenter'? nos videlicet invitum te quaestum facere
 putaremus. Ac 'de consilii sententia'! Praeclarum
 recitari consilium, iudices, audistis; utrum vobis con-
 silium tandem praetoris recitari videbatur, cum audie-
 35 batis nomina, an praedonis improbiissimi societas

atque comitatus? En foederum interpretes, societatis 55
 pactores, religionis auctores! Numquam in Sicilia
 frumentum publice est emptum, quin Mamertinis pro
 portione imperaretur, antequam hoc delectum prae-
 5 clarumque consilium iste dedit, ut ab his nummos
 acciperet ac sui similis esset. Itaque tantum valuit
 istius decreti auctoritas, quantum debuit eius hominis,
 qui, a quibus frumentum emere debuisset, iis decre-
 tum vendidisset. Nam statim L. Metellus ut isti suc-
 10 cessit, ex C. Sacerdotis et ex Sex. Peducaei instituto
 ac litteris frumentum Mamertinis imperavit. Tum 22
 illi intellexerunt se id, quod a malo auctore emissent, 56
 diutius optinere non posse. Age porro, tu, qui tam (22)
 religiosum existimari te voluisti interpretem foederum, (56)
 15 cur Tauromenitanis frumentum, cur Netinis imperasti?
 quarum civitatum utraque foederata est. Ac Netini
 quidem sibi non defuerunt ac, simul pronuntiasti
 libenter te Mamertinis remittere, te adierunt et eandem
 suam causam foederis esse docuerunt. Tu aliter de-
 20 cernere eadem in causa non potuisti; pronuntias Ne-
 tinos frumentum dare non debere et ab his tamen
 exigis. Cedo mihi eiusdem praetoris litteras et rerum
 decretarum et frumenti imperati. LITTERAE RERUM
 DECRETARUM. Quid potius in hac tanta et tam turpi
 25 inconstantia suspicari possumus, iudices, quam id,
 quod necesse est, aut isti a Netinis pecuniam, cum
 posceret, non datam, aut id esse actum, ut intel-
 lerent Mamertini bene se apud istum tam multa
 pretia ac munera conlocasse, cum idem alii iuris ex
 30 eadem causa non obtinerent?

Hic mihi etiam audebit mentionem facere Mamer- 57
 tinae laudationis! in qua quam multa sint volnera,
 quis est vestrum, iudices, quin intellegat? Primum
 [ut] in iudiciis qui decem laudatores dare non potest,
 35 honestius est ei nullum dare quam illum quasi legiti-
 mum numerum consuetudinis non explere. Tot in
 Sicilia civitates sunt, quibus tu per triennium prae-

fuisti; arguunt ceterae, paucae et parvae et metu repressae silent, una laudat. Hoc quid est nisi intelligere, quid habeat utilitatis vera laudatio, sed tamen ita provinciae praefuisse, ut hac utilitate necessario
 58 sit carendum? Deinde, quod alio loco antea dixi,⁵ quae est ista tandem laudatio, quocius laudationis legati et principes et publice tibi navem aedificatam et privatim se ipsos abs te spoliatos expilatosque esse dixerunt? Postremo quid aliud isti faciunt, cum te soli ex Sicilia laudant, nisi testimonio nobis sunt
 10 omnia te sibi esse largitum, quae tu de re publica nostra detraxeris? Quae colonia est in Italia tam bono iure, quod tam immune municipium, quod per hosce annos tam commoda vacatione omnium rerum sit usum quam Mamertina civitas? Per triennium
 15 soli, ex foedere quod debuerunt, non dederunt, soli isto praetore omnium rerum immunes fuerunt, soli in istius imperio ea condicione vixerunt, ut populo Romano nihil darent, Verri nihil negarent.

23 Verum ut ad classem, quo ex loco sum digressus,²⁰
 59 revertar, accepisti a Mamertinis navem contra leges, remisisti contra foedera. Ita in una civitate bis improbus fuisti, cum et remisisti, quod non oportebat, et accepisti, quod non licebat. Exigere te oportuit navem, quae contra praedones, non quae cum praeda
 25 navigaret, quae defenderet, ne provincia spoliaretur, non quae provinciae spolia portaret. Mamertini tibi et urbem, quo furta undique deportares, et navem, in qua exportares, praebuerunt; illud tibi oppidum receptaculum praedae fuit, illi homines testes custo-
 30 desque furtorum, illi tibi et locum furtis et furtorum vehiculum comparaverunt. Itaque ne tum quidem, cum classem avaritia ac nequitia tua perdidisti, Mamertinis navem imperare ausus es; quo tempore in tanta inopia navium tantaque calamitate provinciae,
 35 etiamsi precario essent rogandi, tamen ab iis impetraretur. Reprimebat enim tibi et imperandi vim et

rogandi conatum praeclara illa non populo Romano reddita biremis, sed praetori donata cybaea. Ea fuit merces imperii, auxilii, iuris, consuetudinis, foederis.

Habetis unius civitatis firmum auxilium amissum
 5 ac venditum pretio; cognoscite nunc novam praedandi rationem ab hoc primum excogitatam. Sumptum
 24 omnem in classem frumento, stipendio ceterisque rebus suo quaeque nauarcho civitas semper dare solebat. Is neque, ut accusaretur a nautis, committere audebat
 10 et civibus suis rationes referre debebat et in illo omni negotio non modo labore, sed etiam periculo suo versabatur. Erat hoc, ut dico, factitatum semper, nec solum in Sicilia, sed in omnibus provinciis, etiam in sociorum et Latinorum stipendio ac sumptu, tum
 15 cum illorum auxiliis uti solebamus; Verres post imperium constitutum primus imperavit, ut ea pecunia omnis a civitatibus sibi adnumeraretur, ut is eam pecuniam tractaret, quem ipse praefecisset. Cui potest
 61 esse dubium, quam ob rem et omnium consuetudinem veterem primus immutaris et tantam utilitatem per
 20 alios tractandae pecuniae neglexeris et tantam difficultatem cum crimine, molestiam cum suspitione susceperis? Deinde alii quaestus instituuntur, ex uno genere navali videte quam multi! accipere a civitatibus
 25 pecuniam, ne nautas darent, pretio certo missos facere nautas, missorum omne stipendium lucrari, reliquis, quod deberet, non dare — haec omnia ex civitatum testimoniis cognoscite. Recita. TESTIMONIA CIVITATUM.
 25 Huncine hominem, hancine inpudentiam, iudices, hanc
 62 audaciam! civitatibus pro numero militum pecuniarum summas describere, certum pretium, sescenos nummos, nautarum missionis constituere! quos qui dederat, commeatum totius aestatis abstulerat, iste, quod eius
 35 nautae nomine pro stipendio frumentoque acceperat, lucrabatur. Ita quaestus duplex unius missionis fiebat. Atque haec homo amentissimus in tanto praedonum impetu tantoque periculo provinciae sic palam faciebat,

ut et ipsi praedones scirent et tota provincia testis esset.

- 63 Cum propter istius hanc avaritiam nomine classis esset in Sicilia, re quidem vera naves inanes, quae praedam praetori, non quae praedonibus metum adferrent, tamen, cum P. Caesetius et P. Tadius decem navibus suis semiplenis navigarent, navem quandam piratarum praeda refertam non ceperunt, sed abduxerunt onere suo plane captam atque depressam. Erat ea navis plena iuventutis formosissimae, plena argenti 10 facti atque signati, multa cum stragula veste. Haec una navis a classe nostra non capta est, sed inventa ad Megaridem, qui locus est non longe a Syracusis. Quod ubi isti nuntiatum est, tametsi in acta cum mulierculis iacebat ebrius, erexit se tamen et statim 15 quaestori legatoque suo custodes misit compluris, ut omnia sibi integra quam primum exhiberentur. Appellitur navis Syracusas; exspectatur ab omnibus supplicium. Iste quasi praeda sibi advecta, non praedonibus captis, si qui senes ac deformes erant, eos 20 in hostium numero ducit; qui aliquid formae, aetatis artificiique habebant, abducit omnis, non nullos scribis, filio cohortique distribuit, symphonicos homines sex quidam amico suo Romam muneri misit. Nox illa tota in exinaniunda nave consumitur. Archipiratam 25 ipsum videt nemo, de quo supplicium sumi oportuit. Hodie omnes sic habent (quid eius sit, vos coniectura adsequi debetis), istum clam a piratis hoc archipiratam pecuniam accepisse. — Coniectura est. — 26 Iudex esse bonus nemo potest, qui suspicione certa non 65 movetur. Hominem nostis, consuetudinem omnium tenetis, qui ducem praedonum aut hostium ceperit, quam libenter eum palam ante oculos omnium esse patiatur. Hominem in tanto conventu Syracusis vidi neminem, iudices, qui archipiratam captum sese 35 disse diceret, cum omnes, ut mos est, ut solet fieri, concurrerent, quaererent, videre cuperent. Quid ac-

- cidit, cur tanto opere iste homo occultaretur, ut eum ne casu quidem quisquam adspicere posset? Homines maritimi Syracusis, qui saepe istius ducis nomen audissent, saepe timuissent, cum eius cruciatu atque 5 supplicio pascere oculos animumque exsaturare vellent, potestas adspiciendi nemini facta est. Unus pluris 66 praedonum duces vivos cepit P. Servilius quam omnes antea. Ecquando igitur isto fructu quisquam caruit, ut videre piratam captum non liceret? At contra, 10 quacumque iter fecit, hoc iucundissimum spectaculum omnibus victorum captorumque hostium praebebat, itaque ei concursus fiebant undique, ut non modo ex iis oppidis, qua ducebantur, sed etiam ex finitimis visendi causa convenirent. Ipse autem triumphus 15 quam ob rem omnium triumphorum gratissimus populo Romano fuit et iucundissimus? Quia nihil est victoria dulcius, nullum est autem testimonium victoriae certius quam, quos saepe metueris, eos te victos ad supplicium duci videre. Hoc tu quam ob 67 20 rem non fecisti? quam ob rem ita pirata iste occultatus est, quasi eum aspici nefas esset? quam ob rem supplicium non sumpsisti? quam ob causam hominem reservasti? eequem se in Sicilia antea captum archipiratam, qui non securi percussus sit? Unum cedo 25 auctorem tui facti, unius profer exemplum. Vivum tu archipiratam servabas — quo? Per triumphum, credo, quem ante currum tuum duceres; neque enim quicquam erat reliquum, nisi uti classe populi Romani pulcherrima amissa provinciaque lacerata triumphus tibi navalis decerneretur. 30

Age porro, custodiri ducem praedonum novo more 27 quam securi feriri omnium exemplo magis placuit. 68 Quae sunt istae custodiae? apud quos homines, quem ad modum est adservatus? Lautumias Syracusanas 35 omnes audistis, plerique nostis. Opus est ingens, magnificum, regum ac tyrannorum; totum est e saxo in mirandam altitudinem depresso et multorum operis

penitus exciso; nihil tam clausum ad exitum, nihil tam saeptum undique, nihil tam tutum ad custodiam nec fieri nec cogitari potest. In has lautumias, si qui publice custodiendi sunt, etiam ex ceteris oppidis 69 Siciliae deduci imperantur. Eo quod multos captivos 5 civis Romanos coniecerat, quod eodem ceteros piratas condi imperarat, intellexit, si hunc subditivum archipiratam in eandem custodiam dedisset, fore ut a multis in lautumiis verus ille dux quaereretur. Itaque hominem huic optimae tutissimaeque custodiae non 10 audet committere, denique Syracusas totas timet, amendat hominem — quo? Lilybaeum fortasse? Video; tamen homines maritimos non plane reformidat. Minime, iudices. Panhormum igitur? Audio; quamquam Syracusis, quoniam in Syracusano captus erat, 15 maxime, si minus supplicio adfici, at custodiri oportebat. Ne Panhormum quidem. Quo igitur? quo putatis? Ad homines a piratarum metu et suspicione alienissimos, a navigando rebusque maritimis remotissimos, ad Centuripinos, homines maxime mediteraneos, summos aratores, qui nomen numquam timuissent maritimi praedonis, unum te praetore horruissent Apronium, terrestrem archipiratam. Et ut quivis facile perspiceret id ab isto actum esse, ut ille suppositus facile et libenter se illum, qui non erat, esse 25 simularet, imperat Centuripinis, ut is victu ceterisque rebus quam liberalissime commodissimeque adhiberetur.

28 Interea Syracusani, homines periti et humani, qui
71 non modo ea, quae perspicua essent, videre, verum 30 etiam occulta suspicari possent, habebant rationem omnes cotidie piratarum, qui securi ferirentur; quam multos esse deberet, ex ipso navigio, quod erat captum, et ex remorum numero coniciebant. Iste, quod omnis, qui artificii aliquid habuerant aut formae, 35 [removebat atque] abduxerat, reliquos si, ut consuetudo est, universos ad palum alligasset, clamorem

populi fore suspicabatur, cum tanto plures abducti essent quam relict; propter hanc causam cum instituisset alios alio tempore producere, tamen in tanto conventu nemo erat, quin rationem numerumque haberet et reliquos non desideraret solum, sed etiam posceret et flagitaret. Cum magnus numerus deesset, 72 tum iste homo nefarius in eorum locum, quos domum suam de piratis abduxerat, substituere et subponere coepit cives Romanos, quos in carcerem antea coniecerat; quorum alios Sertorianos milites fuisse insimulabat et ex Hispania fugientis ad Siciliam adpulsos esse dicebat, alios, qui a praedonibus erant capti, cum mercaturas facerent aut aliquam ob causam navigarent, sua voluntate cum piratis fuisse arguebat. 15 Itaque alii cives Romani, ne cognoscerentur, capitibus obvolutis e carcere ad palum atque ad necem rapiabantur, alii, cum a multis civibus Romanis cognoscerentur, ab omnibus defenderentur, securi feriebantur. Quorum ego de acerbissima morte crudelissimoque 20 cruciatu dicam, cum eum locum tractare coepero, et ita dicam, ut, si me in ea querimonia, quam sum habiturus de istius crudelitate et de civium Romanorum indignissima morte, non modo vires, verum etiam vita deficiat, id mihi praeclarum et iucundum 25 putem. Haec igitur est gesta res, haec victoria praeclara; myoparone piratico capto dux liberatus, symphoniaci Romam missi, formosi homines et adulescentes et artifices domum abducti, in eorum locum et ad eorum numerum cives Romani hostilem in modum 30 cruciati et necati, omnis vestis ablata, omne aurum et argentum ablatum et aversum.

At quem ad modum ipse se induit priore actione! 29 Qui tot dies tacuisset, repente in M. Anni, hominis splendidissimi, testimonio, cum is civem Romanum 35 dixisset, archipiratam negasset securi esse percussum, exsiluit conscientia sceleris et furore ex maleficiis concepto excitatus, dixit se, quod sciret sibi crimini

datum iri pecuniam accepisse neque de vero archipirata sumpsisse supplicium, ideo se securi non percussisse; domi esse apud sese archipiratas dixit duos.

- 74 O clementiam populi Romani seu potius patientiam miram ac singularem! Civem Romanum securi esse percussus M. Annius, eques Romanus, dicit, taces; archipiratam negat, fateris. Fit gemitus omnium et clamor, cum tamen a praesenti supplicio tuo continuit populus Romanus se et repressit et salutis suae rationem iudicium severitati reservavit. Quid? 10 sciebas tibi crimini datum iri? quam ob rem sciebas, quam ob rem etiam suspicabare? Inimicum habebas neminem; si haberes, tamen non ita vixeras, ut metum iudicii propositum habere deberes. An te, id quod fieri solet, conscientia timidum suspiciosumque faciebat? Qui igitur, cum esses cum imperio, iam tum crimen et iudicium horrueris, cum tot testibus coarguere, potes de damnatione dubitare? Verum si crimen 15 hoc metuebas, ne quis suppositum abs te esse diceret, qui pro archipirata securi feriretur, utrum tandem tibi ad defensionem firmitus fore putasti, in iudicio coactu atque efflagitatu meo producere ad ignotos tanto post eum, quem archipiratam esse diceres, an recenti re Syracusis apud notos inspectante Sicilia paene tota securi ferire? Vide, quid intersit, utrum 20 faciendum fuerit; in illo reprehensio nulla esset, hic defensio nulla est. Itaque illud semper omnes fecerunt, hoc quis ante te, quis praeter te fecerit, quaero. Piratam vivom tenuisti. Quem ad finem? Dum cum imperio fuisti. Quam ob causam, quo exemplo, cur tam diu? cur, inquam, civibus Romanis, quos piratae ceperant, securi statim percussis ipsis piratis lucis 25 usuram tam diuturnam dedisti? Verum esto, sit tibi illud liberum omne tempus, quoad cum imperio fuisti; etiamne privatus, etiamne reus, etiamne paene damnatus hostium duces privata in domo retinuisti? Unum, alterum mensem, prope annum denique domi tuae

- piratae, a quo tempore capti sunt, quoad per me licitum est, fuerunt, hoc est quoad per M. Glabrimonem licitum est, qui postulante me produci atque in carcerem condi imperavit. Quod est huiusce rei ius, quae 30 consuetudo, quod exemplum? Hostem acerrimum atque infestissimum populi Romani seu potius communem hostem gentium nationumque omnium quisquam omnium mortalium privatus intra moenia domi suae retinere poterit? Quid? si pridie, quam a me tu coactus 77 es confiteri civibus Romanis securi percussis praedonum ducem vivere, habitare apud te, si, inquam, pridie domo tua profugisset, si aliquam manum contra rem publicam facere potuisset, quid diceres? 'Apud me habitavit, mecum fuit; ego illum ad iudicium 15 meum, quo facilius crimen inimicorum diluere possem, vivum atque incolumem reservavi.' Itane vero? tu tua pericula communi periculo defendes? tu supplicia, quae debentur hostibus victis, ad tuum, non ad rei publicae tempus conferes? populi Romani hostis privati hominis custodiis adservabitur? At etiam qui 20 triumphant eoque diutius vivos hostium duces reservant, ut his per triumphum ductis pulcherrimum spectaculum fructumque victoriae populus Romanus percipere possit, tamen, cum de foro in Capitolium 25 currus flectere incipiunt, illos duci in carcerem iubent, idemque dies et victoribus imperii et victis vitae finem facit. Et nunc cuiquam credo esse dubium, quin tu id commissurus non fueris, praesertim cum statuisses, ut ais, tibi causam esse dicendam, ut ille archipirata 30 non potius securi feriretur, quam, quod erat ante oculos positum, tuo periculo viveret! Si enim esset mortuus, tu, qui crimen ais te metuisse, quaero, cui probares? cum constaret istum Syracusis a nullo visum esse archipiratam, ab omnibus desideratum, 35 cum dubitaret nemo, quin abs te pecunia liberatus esset, cum volgo loquerentur suppositum in eius locum, quem pro illo probare velles, cum tu te

fassus esses id crimen tanto ante metuisse, si eum
 79 diceres esse mortuum, quis te audiret? Nunc quom
 vivum nescio quem istum producis, tamen te derideri
 vides; quid? si aufugisset, si vincla rupisset ita, ut
 Nico, ille nobilissimus pirata, fecit, quem P. Servilius
 5 qua felicitate ceperat, eadem recuperavit, quid diceres?
 Verum hoc erat: si ille semel verus pirata securi
 percussus esset, pecuniam illam non haberes; si hic
 falsus esset mortuus aut profugisset, non esset diffi-
 cile alium in suppositi locum supponere. Plura dixi,
 10 quam volui, de illo archipirata et tamen ea, quae
 certissima sunt huius criminis argumenta, praetermisi.
 Volo enim esse totum mihi crimen hoc integrum; est
 certus locus, certa lex, certum tribunal, quo hoc re-
 servetur.

31
 80 Hac tanta praeda auctus, mancipiis, argento, veste
 locupletatus nihilo diligentior ad classem ornandam,
 milites revocandos alendosque esse coepit, cum ea
 res non solum provinciae salutis, verum etiam ipsi
 praedae posset esse. Nam aestate summa, quo tem-
 20 pore ceteri praetores obire provinciam et concursare
 consuerunt aut etiam in tanto praedonum metu et
 periculo ipsi navigare, eo tempore ad luxuriam libi-
 dinesque suas domo sua regia [quae regis Hieronis
 fuit, qua praetores uti solent] contentus non fuit,
 25 tabernacula, quem ad modum consuerat temporibus
 aestivis, quod antea demonstravi, carbaseis intenta
 velis conlocari iussit in litore, quod est litus in Insula
 Syracusis post Arethusae fontem propter ipsum in-
 troitum atque ostium portus amoene sane et ab ar-
 30 bitris remoto loco. Hic dies aestivos praetor populi
 Romani custos defensorque provinciae sic vixit, ut
 muliebria cotidie convivia essent, vir accumberet nemo
 praeter ipsum et praetextatum filium ([tam]etsi recte
 sine exceptione dixeram virum, cum isti essent, ne-
 35 minem fuisse); non numquam etiam libertus Timar-
 chides adhibebatur, mulieres autem nuptae nobiles

praeter unam mimi Isidori filiam, quam iste propter
 amorem ab Rhodio tibicine abduxerat. Erat Pipa
 quaedam, uxor Aeschrionis Syracusani, de qua muliere
 plurimi versus, qui in istius cupiditatem facti sunt,
 5 tota Sicilia percelebrantur; erat Nice, facie eximia, 82
 ut praedicatur, uxor Cleomeni Syracusani. Hanc
 [Cleomenes] vir amabat, verum tamen huius libidini
 adversari nec poterat nec audebat et simul ab isto
 donis beneficiisque multis devinciebatur. Illo autem
 10 tempore iste, tametsi ea est hominis inpudentia, quam
 nostis, ipse tamen cum vir esset Syracusis, uxorem
 eius parum poterat animo soluto ac libero tot in
 acta dies secum habere. Itaque excogitat rem singu-
 larem; naves, quibus legatus praefuerat, Cleomeni
 15 tradit, classi populi Romani Cleomenem Syracusanum
 praeesse iubet atque imperare. Hoc eo facit, ut ille
 non solum abesset a domo, dum navigaret, sed etiam
 libenter cum magno honore beneficioque abesset, ipse
 autem remoto atque ablegato viro non liberius quam
 20 antea (quis enim umquam istius libidini opstitit?),
 sed paulo solutiore tamen animo secum illam haberet,
 si non tamquam virum, sed tamquam aemulum re-
 movisset.

Accipit navis sociorum atque amicorum Cleo- 83
 25 menes Syracusanus. Quid primum aut accusum aut 32
 querar? Siculone homini legati, quaestoris, praetoris
 denique potestatem, honorem, auctoritatem dari? Si
 te impediabat ista conviviorum mulierumque occupatio,
 ubi quaestores, ubi legati, [ubi ternis denariis aestu-
 30 matum frumentum, ubi muli, ubi tabernacula, ubi
 tot tantaque ornamenta magistratibus et legatis a
 senatu populoque Romano permissa et data,] denique
 ubi praefecti, ubi tribuni tui? Si civis Romanus dignus
 isto negotio nemo fuit, quid civitates, quae in ami-
 35 citia fideque populi Romani perpetuo manserant? ubi
 Segestana, ubi Centuripina civitas? quae cum officiis,
 fide, vetustate, tum etiam cognitione populi Romani

84 nomen attingunt. O di immortales! quid? si harum ipsarum civitatum militibus, navibus, nauarchis Syracusanus Cleomenes iussus est imperare, non omnis honos ab isto dignitatis, aequitatis officiique sublatus est? Ecquod in Sicilia bellum gessimus, quin Centuripinis sociis, Syracusanis hostibus uteremur? Atque haec ego ad memoriam vetustatis, non ad contumeliam civitatis referri volo. Itaque ille vir clarissimus summusque imperator, M. Marcellus, cuius virtute captae, misericordia conservatae sunt Syracusae, habitare in ea parte urbis, quae in Insula est, Syracusanum neminem voluit; hodie, inquam, Syracusanum in ea parte habitare non licet; est enim locus, quem vel pauci possint defendere. Committere igitur eum non fidelissimis hominibus noluit, simul quod ab illa parte urbis navibus aditus ex alto est. Quam ob rem, qui nostros exercitus saepe excluserant, iis claustra loci 85 committenda non existimavit. Vide, quid intersit inter tuam libidinem maiorumque auctoritatem, inter amorem furoremque tuum et illorum consilium atque prudentiam. Illi aditum litoris Syracusanis ademerunt, tu imperium maritimum concessisti; illi habitare in eo loco Syracusanum, qua naves accedere possent, noluerunt, tu classi et navibus Syracusanum praeesse voluisti; quibus illi urbis suae partem ademerunt, iis tu nostri imperii partem dedisti et, quorum sociorum opera Syracusani nobis dicto audientes sunt, eos Syracusano dicto audientes esse iussisti.

33 86 Egreditur in Centuripina quadriremi Cleomenes e portu; sequitur Segestana navis, Tyndaritana, Herbitensis, Heracliensis, Apolloniensis, Haluntina, praeclara classis specie, sed inops et infirma propter dimissionem propugnatorum atque remigum. Tam diu in imperio suo classem iste praetor diligens vidit, quam diu convivium eius flagitiosissimum praeter- 35 vecta est; ipse autem, qui visus multis diebus non esset, tum se tamen in conspectum nautis paulisper

dedit. Stetit soleatus praetor populi Romani cum pallio purpureo tunicaque talari muliercula nixus in litore. Iam hoc istum vestitu Siculi civesque Romani permulti saepe viderant. Posteaquam paulum provecta 87 5 classis est et Pachynum quinto die denique adpulsa, nautae coacti fame radices palmarum agrestium, quarum erat in illis locis, sicuti in magna parte Siciliae, multitudo, colligebant et iis miseri perditique alebantur; Cleomenes autem, qui alterum se Verrem 10 cum luxurie ac nequitia, tum etiam imperio putaret, similiter totos dies in litore tabernaculo posito perpotabat. Ecce autem repente ebrio Cleomene, esurienti- 34 bus ceteris muniatur piratarum esse navis in portu Odysseae; nam ita is locus nominatur; nostra autem 15 classis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem, quod erat terrestre praesidium non re, sed nomine, speravit iis militibus, quos ex eo loco deduxisset, explere se numerum nautarum et remigum posse. Reperta est eadem istius hominis avarissimi ratio in praesidiis, 20 quae in classibus; nam erant perpauci reliqui, ceteri dimissi. Princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina 88 malum erigi, vela fieri, praecidi ancoras imperavit et simul, ut se ceteri sequerentur, signum dari iussit. Haec Centuripina navis erat incredibili celeritate velis; 25 nam scire isto praetore nemo poterat, quid quaeque navis remis facere posset; etsi in hac quadriremi propter honorem et gratiam Cleomenis minime multi remiges et milites deerant. Evolarat iam e conspectu fere fugiens quadriremis, cum etiam tum ceterae 30 naves uno in loco moliebantur. Erat animus in reliquis; quamquam erant pauci, quoquo modo res se habebat, pugnare tamen se velle clamabant et, quod reliquum vitae viriumque fames fecerat, id ferro potissimum reddere volebant. Quodsi Cleomenes non 35 tanto ante fugisset, aliqua tamen ad resistendum ratio fuisset. Erat enim sola illa navis constrata et ita magna, ut propugnaculo ceteris posset esse, quae si

in praedonum pugna versaretur, urbis instar habere inter illos piraticos myoparones videretur; sed tum inopes relictī ab duce praefectoque classis eundem necessario cursum tenere coeperunt. Helorum versus, ut ipse Cleomenes, ita ceteri navigabant, neque ii tam praedonum impetum fugiebant, quam imperatorem sequebantur. Tum, ut quisque in fuga postremus, ita in periculo princeps erat; postremam enim quamque navem piratae primam adoriebantur. Ita prima Haluntinorum navis capitur, quōi praeerat Haluntinus homo nobilis, Phylarchus, quem ab illis praedonibus Locrenses postea publice redemerunt; ex quo vos priore actione iurato rem omnem causamque cognostis. Deinde Apolloniensis navis capitur, et eius praefectus Anthropinus occiditur. Haec dum aguntur, interea Cleomenes iam ad Helori litus pervenerat; iam sese in terram e navi eiecerat quadrirememque fluctuantem in salo reliquerat. Reliqui praefecti navium, cum in terram imperator exisset, cum ipsi neque repugnare neque mari effugere ullo modo possent, adpulsis ad Helorum navibus Cleomenem persecuti sunt. Tum praedonum dux Heracleo repente praeter spem non sua virtute, sed istius avaritia nequitiaeque victor classem pulcherrimam populi Romani in litus expulsam et eiectam, cum primum invesperasceret, inflammari incendique iussit. O tempus miserum atque acerbum provinciae Siciliae! o casum illum multis innocentibus calamitosum atque funestum! o istius nequitiam ac turpitudinem singularem! Una atque eadem nox erat, qua praetor amoris turpissimi flamma, classis populi Romani praedonum incendio conflagrabat. Adfertur nocte intempesta gravis huiusce mali nuntius Syracusas; curritur ad praetorium, quo istum ex illo praeclaro convivio reducerant paulo ante mulieres cum cantu atque symphonia. Cleomenes, quamquam nox erat, tamen in publico esse non audet; includit se domi; neque aderat uxor, quae consolari

hominem in malis posset. Huius autem praeclari imperatoris ita erat severa domi disciplina, ut in re tanta et tam gravi nuntio nemo admitteretur, nemo esset, qui auderet aut dormientem excitare aut interpellare vigilantem. Iam vero re ab omnibus cognita concursabat urbe tota maxima multitudo. Non enim, sicut erat antea semper consuetudo, praedonum adventum significabat ignis e specula sublatus aut tumulto, sed flamma ex ipso incendio navium et calamitatem acceptam et periculum reliquum nuntiabat. Cum praetor quaereretur et constaret neminem ei nuntiasse, fit ad domum eius cum clamore concursus atque impetus. Tum iste excitatus audit rem omnem ex Timarchide, sagum sumit (lucebat iam fere), pro- cedit in medium vini, somni, stupri plenus. Excipitur ab omnibus eius modi clamore, ut ei Lampsaceni periculi similitudo versaretur ante oculos; hoc etiam maius hoc videbatur, quod in odio simili multitudo hominum haec erat maxuma. Tum istius acta commemorabatur, tum flagitiosa illa convivia, tum appellabantur a multitudine mulieres nominatim, tum quaerebant ex isto palam, tot dies continuos, per quos numquam visus esset, ubi fuisset, quid egisset, tum imperator ab isto praepositus Cleomenes flagitabatur, neque quicquam propius est factum, quam ut illud Uticense exemplum de Hadriano transferretur Syracusas, ut duo sepulchra duorum praetorum inproborum duabus in provinciis constituerentur. Verum habita est a multitudine ratio temporis, habita tumultus, habita etiam dignitatis existimationisque communis, quod is est conventus Syracusis civium Romanorum, ut non modo illa provincia, verum etiam hac re publica dignissimus existimetur. Confirmant ipsi se, cum hic etiam tum semisomnus stupeat, arma capiunt, totum forum atque Insulam, quae est urbis magna pars, complent. Unam illam noctem solam praedones ad Helorum commorati, cum fumantis etiam nostras

naves reliquissent, accedere incipiunt [ad] Syracusas; qui videlicet saepe audissent nihil esse pulchrius quam Syracusarum moenia ac portus, statuerant se, si ea Verre praetore non vidissent, numquam esse visuros. Ac primo ad illa aestiva praetoris accedunt ipsam illam ad partem litoris, ubi iste per eos dies tabernaculis positis castra luxuriae conlocarat. Quem posteaquam inanem locum offenderunt et praetorem commosse ex eo loco castra senserunt, statim sine ullo metu in ipsum portum penetrare coeperunt. Cum in portum dico, iudices, (explanandum est enim diligentius eorum causa, qui locum ignorant) in urbem dico atque in urbis intumam partem venisse piratas. Non enim portu illud oppidum clauditur, sed urbe portus ipse cingitur et continetur, ut non adluantur mari moenia extrema, sed ipse influat in urbis sinum portus. Hic te praetore Heracleo pirata cum quattuor myoparonibus parvis ad arbitrium suum navigavit. Pro di immortales! piraticus myoparo, cum imperii populi Romani nomen ac fasces essent Syracusis, usque ad forum Syracusanorum et ad omnis crepidines urbis accessit, quo neque Carthaginensium gloriosissimae classes, cum mari plurimum poterant, multis bellis saepe conatae umquam adspirare potuerunt neque populi Romani invicta ante te praetorem gloria illa navalis umquam tot Punicis Siciliensibusque bellis penetrare potuit; qui locus eius modi est, ut ante Syracusani in moenibus suis, in urbe, in foro hostem armatum ac victorem quam in portu ullam hostium navem viderint. Hic te praetore praedonum naviculae pervagatae sunt, quo Atheniensium classis sola post hominum memoriam CCC navibus vi ac multitudine invasit; quae in eo ipso portu loci ipsius [portusque] natura victa atque superata est. Hic primum opes illius civitatis comminutae depressaeque sunt, in hoc portu Atheniensium nobilitatis, imperii, gloriae naufragium factum existimatur. Eone pirata penetravit,

quo simulatque adisset, non modo a latere, sed etiam a tergo magnam partem urbis relinqueret? Insulam totam praetervectus est, quae est urbs Syracusis suo nomine ac moenibus, quo in loco maiores, ut ante dixi, Syracusanum habitare vetuerunt, quod, qui illam partem urbis tenerent, in eorum potestatem portum futurum intellegebant. At quem ad modum est pervagatus! Radices palmarum agrestium, quas in nostris navibus invenerant, iactabant, ut omnes istius improbitatem et calamitatem Siciliae possent cognoscere. Siculosne milites, aratorumne liberos, quorum patres tantum labore suo frumenti exarabant, ut populo Romano totique Italiae suppeditare possent, eosne in insula Cereris natos, ubi primum fruges inventae esse dicuntur, eo cibo esse usos, a quo maiores eorum ceteros quoque frugibus inventis removerunt! Te praetore Siculi milites palmarum stirpibus, piratae Siculo frumento alebantur! O spectaculum miserum atque acerbum! ludibrio esse urbis gloriam, populi Romani nomen, hominum conventum atque multitudinem piratico myoparoni! in portu Syracusano de classe populi Romani triumphum agere piratam, cum praetoris inertissimi nequissimique oculos praedonum remi respergerent!

Posteaquam e portu piratae non metu aliquo affecti, sed satietate exierunt, tum coeperunt quaerere homines causam illius tantae calamitatis. Dicere omnes et palam disputare minime esse mirandum, si remigibus militibusque dimissis, reliquis egestate et fame perditis, praetore tot dies cum mulierculis perpotante tanta ignominia et calamitas esset accepta. Haec autem istius vituperatio atque infamia confirmabatur eorum sermone, qui a suis civitatibus illis navibus praepositi fuerant. Qui ex illo numero reliqui Syracusas classe amissa refugerant, dicebant, quot ex sua quisque nave missos sciret esse. Res erat clara, neque solum argumentis, sed etiam certis testibus

39 istius audacia tenebatur. Homo certior fit agi nihil
in foro et conventu toto die nisi hoc, quaeri ex nauarchis,
quem ad modum classis sit amissa; illos respondere
et docere unum quemque, missione remigum, fame
reliquorum, Cleomenis timore et fuga. Quod postea- 5
quam iste cognovit, hanc rationem habere coepit.
Causam sibi dicendam esse statuerat iam ante, quam
hoc usu venit, ita ut ipsum priore actione dicere
audistis. Videbat illis nauarchis testibus tantum hoc
crimen sustinere se nullo modo posse. Consilium 10
102 capit primo stultum, verum tamen clemens. Nauarchos
ad se vocari iubet; veniunt. Accusat eos, quod eius
modi de se sermones habuerint; rogat, ut in sua quis-
que dicat navi se tantum habuisse nautarum, quantum
oportuerit, neque quemquam esse dimissum. Illi enim 15
vero se ostendunt, quod vellet, esse facturos. Iste
non procrastinat, advocat amicos statim; quaerit ex
iis singillatim, quot quisque nautas habuerit; re-
spondit unus quisque, ut erat praeceptum; iste in
tabulas refert, obsignat signis amicorum providens 20
homo, ut contra hoc crimen, si quando opus esset,
103 hac videlicet testificatione uteretur. Derisum esse credo
hominem amentem a suis consiliariis et admonitum
hasce ei tabulas nihil profuturas, etiam plus ex nimia
praetoris diligentia suspicionis in eo crimine futurum. 25
Iam iste erat hac stultitia multis in rebus usus, ut
publice quoque, quae vellet, in litteras civitatum
[tolli et] referri iuberet; quae omnia nunc intellegit
sibi nihil prodesse, posteaquam certis litteris, testibus
40 auctoritatibusque vincitur. Ubi hoc videt, illorum 30
confessionem, testificationem suam, tabellas sibi nullo
adiumento futuras, init consilium non inprobi prae-
toris (nam id quidem esset ferendum), sed inopportuni
atque amentis tyranni; statuit, si hoc crimen extenuari
vellet (nam omnino tolli posse non arbitratur), 35
nauarchos omnis, testis sui sceleris, vita esse pri-
104 vandos. Occurrebat illa ratio: 'Quid Cleomene fiet?

poterone animum advertere in eos, quos dicto audientes
esse iussi, missum facere eum, quoi potestatem im-
periumque permisi? poterone eos afficere supplicio,
qui Cleomenen secuti sunt, ignoscere Cleomeni, qui
5 secum fugere et se consequi iussit? poterone esse in
eos vehemens, qui navis non modo inanes habuerunt,
sed etiam apertas, in eum dissolutus, qui solus ha-
buerit constratam navem et minus exinanitam? Pereat
Cleomenes una! Ubi fides, ubi execrationes, ubi
10 dexterarum complexusque, ubi illud contubernium mulie-
bris militiae in illo delicatissimo litore? Fieri nullo
modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Vocat Cleo- 105
menen, dicit ei se statuisse animum advertere in
omnis nauarchos; ita sui periculi rationes ferre ac
15 postulare. 'Tibi uni parcam et potius istius culpa
crimen vituperationemque inconstantiae suscipiam
quam aut in te sim crudelis aut tot tam gravis testis
vivos incolumesque esse patiar.' Agit gratias Cleo-
menes, adprobat consilium, dicit ita fieri oportere,
20 admonet tamen illud, quod istum fugerat, in Phala-
crum, Centuripinum nauarchum, non posse animadverti,
propterea quod secum una fuisset in Centuripina
quadriremi. Quid ergo? iste homo ex eius modi civi-
tate, adulescens nobilissimus, testis relinquetur? 'In
25 praesentia', inquit Cleomenes, 'quoniam ita necesse
est; sed post aliquid videbimus, ne iste nobis opstare
possit.'

Haec posteaquam acta et constituta sunt, procedit 41
iste repente e praetorio inflammatus scelere, furore, cru- 106
delitate; in forum venit, nauarchos [ad se] vocari iubet.
Qui nihil metuerent, nihil suspicarentur, statim accu-
runt. Iste hominibus miseris innocentibus inici catenas
imperat. Implorare illi fidem praetoris et, qua re id
faceret, rogare. Tum iste hoc causae dicit, quod
30 classem praedonibus prodidissent. Fit clamor et ad-
miratio populi tantam esse in homine inpudentiam
atque audaciam, ut aut aliis causam calamitatis ad-

tribueret, quae omnis propter avaritiam ipsius accidis-
 set, aut, cum ipse praedonum socius arbitraretur,
 aliis prodicionis crimen inferret; deinde hoc quinto
 decimo die crimen esse natum, postquam classis esset
 107 amissa. Cum haec ita fierent, quaerebatur, ubi esset
 Cleomenes, non quo illum ipsum, cuiusmodi est, quis-
 quam supplicio propter illud incommodum dignum
 putaret; nam quid Cleomenes facere potuit? (non enim
 possum quemquam insimulare falso) quid, inquam,
 magno opere potuit Cleomenes facere istius avaritia
 10 navibus exinanitis? Atque eum vident sedere ad latus
 praetoris et ad aurem familiariter, ut solitus erat,
 insurrare. Tum vero omnibus indignissimum visum
 est homines honestissimos electos e suis civitatibus
 in ferrum atque in vincla coniectos, Cleomenem propter
 15 flagitiorum ac turpitudinum societatem familiarissimum
 108 esse praetori. Apponitur eis tamen accusator Naevius
 Turpio quidam, qui C. Sacerdote praetore iniuriarum
 damnatus est, homo bene adpositus ad istius audaciam,
 quem iste in decumis, in rebus capitalibus, in omni
 20 calumnia praecursorem habere solebat et emissarium.
 42 Veniunt Syracusas parentes propinque misero-
 rum adulescentium hoc repentino calamitatis suae
 nuntio commoti; vinetos aspiciunt catenis liberos suos,
 cum istius avaritiae poenam collo et cervicibus suis
 25 sustinerent; adsunt, defendunt, proclamant, fidem tuam,
 quae nusquam erat neque umquam fuerat, inplorant.
 Pater aderat Dexo Tyndaritanus, homo nobilissimus,
 hospes tuus. Cuius tu domi fueras, quem hospitem
 appellaras, eum quom illa auctoritate miseria videres
 30 perditum, non te eius lacrumae, non senectus, non
 hospitii ius atque nomen a scelere aliquam ad partem
 109 humanitatis revocare potuit? Sed quid ego hospitii
 iura in hac inmani belua commemoro? Qui Sthenium
 Thermitanum, hospitem suum, cuius domum per ho-
 spitium exhausit et exinanivit, absentem in reos ret-
 tulerit, causa indicta capite damnarit, ab eo nunc

hospitiorum iura atque officia quaeramus? Cum ho-
 minene crudeli nobis res est an cum fera atque in-
 mani belua? Te patris lacrumae de innocentis filii
 periculo non movebant; cum patrem domi reliquisses,
 5 filium tecum haberes, te neque praesens filius de
 liberum caritate neque absens pater de indulgentia
 patria commonebat? Catenas habebat hospes tuus
 110 Aristeus, Dexonis filius. Quid ita? 'Prodiderat classem.'
 Quod ob praemium? 'Deseruerat.' Quid Cleomenes?
 10 'Ignavos fuerat.' At eum tu ob virtutem corona ante
 donaras. 'Dimiserat nautas.' At ab omnibus tu mer-
 cedem missionis acceperas. Alter parens ex altera
 parte erat Herbitensis Eubulida, homo domi suae
 clarus et nobilis; qui quia Cleomenem in defendendo
 15 filio laeserat, nudus paene est destitutus. Quid erat
 autem, quod quisquam diceret aut defenderet? 'Cle-
 omenem nominare non licet.' At causa cogit. 'Moriere,
 si appellaris'; numquam enim iste quoquam est medio-
 criter minatus. At remiges non erant. 'Praetorem
 20 tu accuses? frange cervices.' Si neque praetorem
 neque praetoris aemulum appellari licebit, cum in
 his duobus tota causa sit, quid futurum est?

Dicit etiam causam Heraclius Segestanus, homo
 43 domi suae nobilissimo loco natus. Audite, ut vestra
 111 humanitas postulat, iudices; audietis enim de magnis
 incommodis iniuriisque sociorum. Hunc scitote fuisse
 Heraclium in ea causa, qui propter gravem morbum
 oculorum tum non navigavit et iussu eius, qui
 potestatem habuit, in commeatu Syracusis reman-
 30 serit. Is certe neque classem prodidit neque metu
 perterritus fugit neque exercitum deseruit; etenim tum
 esset hoc animadvertendum, cum classis Syracusis
 proficiscebatur. Is tamen in eadem causa fuit, quasi
 esset in aliquo manifesto scelere deprehensus, in quem
 35 ne falsi quidem causa conferri criminis potuit. Fuit
 112 in illis nauarchis Heracliensis quidam Furius (nam
 habent illi non nulla huiusce modi Latina nomina),

homo, quam diu vixit, non domi suae solum, post mortem tota Sicilia clarus et nobilis. In quo homine tantum animi fuit, non solum ut istum libere laederet (nam id quidem, quoniam moriundum videbat, sine periculo se facere intellegebat), verum morte proposita, cum lacrimans in carcere mater noctes diesque ad- sideret, defensionem causae suae scripsit; quam nunc nemo est in Sicilia quin habeat, quin legat, quin tui sceleris et crudelitatis ex illa oratione commonefiat. In qua docet, quot a civitate sua nautas acceperit, 10 quot et quanti quemque dimiserit, quot secum habuerit; item de ceteris navibus dicit; quae cum apud te diceret, virgis oculi verberabantur. Ille morte proposita facile dolorem corporis patiebatur; clamabat, id quod scriptum reliquit: facinus esse indignum plus in- pudicissimae mulieris apud te de Cleomenis salute *savia* quam de sua vita lacrimas matris 15 113 valere. Deinde etiam illud video esse dictum, quod, si recte vos populus Romanus cognovit, non falso ille de vobis iam in morte ipsa praedicavit: non 20 posse Verrem testis interficiendo ius extinguere; graviolem apud sapientis iudices se fore ab inferis testem, quam si vivos in iudicium produceretur; tum avaritiae solum, si viveret, nunc, cum ita esset necatus, sceleris, 25 audaciae, crudelitatis testem fore. Iam illa praeclara: non testium modo catervas, cum tua res ageretur, sed ab dis manibus innocentium Poenas scelerumque Furias in tuum iudicium esse venturas; sese ideo leviolem suum casum 30 fingere, quod iam ante aciem securium tuarum Sextique tui carnificis voltum et manum vidisset, cum in conventu civium Romanorum 114 iussu tuo securi cives Romani ferirentur. Ne multa, iudices, libertate, quam vos sociis dedistis, hac ille 35 in acerbissimo supplicio miserrimae servitutis abusus est. 44 Condemnat omnis de consilii sententia; tamen neque

iste in tanta re tot hominum T. Vettium ad se accessit, quaestorem suum, cuius consilio uteretur, neque P. Cervium, talem virum, legatum, qui quia legatus isto praetore in Sicilia fuit, primus ab isto iudex 5 reiectus est, sed de latronum, hoc est de comitum suorum sententia condemnat omnis. Hic cuncti Siculi, 115 fidelissimi atque antiquissimi socii, plurimis adfecti beneficiis a maioribus nostris, graviter commoventur et de suis periculis fortunisque omnibus pertimescunt; 10 indigne ferunt illam clementiam mansuetudinemque nostri imperii in tantam crudelitatem inhumanitatemque esse conversam, condemnari tot homines uno tempore nullo crimine, defensionem suorum furtorum praetorem inprobum ex indignissima morte innocentium quaerere. Nihil addi iam videtur, iudices, ad 15 hanc improbitatem, amentiam crudelitatemque posse, et recte nihil videtur. Nam si cum aliorum improbitate certet, longe omnes multumque superabit; secum 116 ipse certat, id agit, ut semper superius suum facinus 20 novo scelere vincat. Phalacrum Centuripinum dixeram exceptum esse a Cleomene, quod in eius quadriremi Cleomenes vectus esset; tamen, quia pertimuerat adolescens, quod eandem suam causam videbat esse quam illorum, qui innocentes peribant, accedit ad 25 hominem Timarchides; a securi negat esse ei periculum, virgis ne caederetur, monet, ut caveat. Ne multa, ipsum dicere adolescentem audistis se ob hunc metum pecuniam Timarchidi numerasse. Levia sunt haec in hoc reo. 117 Metum virgarum nauarchus, homo nobilissimus suae 30 civitatis, pretio redemit; humanum est. Alius, ne condemnaretur, pecuniam dedit; usitatum est. Non volt populus Romanus obsoletis criminibus accusari Verrem, nova postulat, inaudita desiderat; non de praetore Siciliae, sed de nefario tyranno fieri iudicium arbitrat. 35 Includuntur in carcerem condemnati; supplicium 45 constituitur in illos, sumitur de miseris parentibus nauarchorum; prohibentur adire ad filios, prohibentur

118 liberis suis cibum vestitumque ferre. Patres hi, quos videtis, iacebant in limine, matresque miserae pernoctabant ad ostium carceris ab extremo conspectu liberum exclusae; quae nihil aliud orabant, nisi ut filiorum suorum postremum spiritum ore excipere liceret. Aderat ianitor carceris, carnifex praetoris, mors terrorque sociorum et civium Romanorum, lictor Sextius, cui ex omni gemitu doloreque certa merces comparabatur. 'Ut adeas, tantum dabis, ut cibum tibi [vestitumque] intro ferre liceat, tantum.' Nemo recusabat. 'Quid? ut uno ictu securis adferam mortem filio tuo, quid dabis? ne diu crucietur, ne saepius feriat, ne cum sensu doloris aliquo spiritus auferatur?' Etiam ob hanc causam pecunia [lictori] datur. O magnum atque intolerandum dolorem! o gravem acerbamque fortunam! Non vitam liberum, sed mortis celeritatem pretio redimere cogeantur parentes. Atque ipsi etiam adulescentes cum Sextio suo de plaga et de uno illo ictu loquebantur, idque postremum parentis suos liberi orabant, ut levandi cruciatus sui causa lictori pecunia daretur. Multi et graves dolores inventi parentibus et propinquis, multi; verum tamen mors sit extremum. Non erit. Estne aliquid, ultra quo crudelitas progredi possit? Reperitur; nam illorum, cum erunt securi percussi ac necati, corpora feris obiciuntur. Hoc si luctuosum est parentibus, redimant pretio sepeliendi potestatem. Onasum Segestanum, hominem nobilem, dicere audistis se ob sepulturam Heraclii nauarchi pecuniam Timarchidi numerasse. Ne hoc possis dicere: 'Patres enim veniunt amissis filiis irati', vir primarius, homo nobilissimus, dicit, neque de filio dicit. Iam hoc quis tum fuit Syracusis quin audierit, quin sciat, has Timarchidi pactiones sepulturae cum vivis etiam illis esse factas? Non palam cum Timarchide loquebantur, non omnes omnium propinqui adhibebantur, non palam vivorum funera locabantur?

Quibus omnibus rebus actis atque aecisis producuntur e carcere, deligantur. Quis tam fuit illo tempore ferreus, quis tam inhumanus praeter unum te, qui non illorum aetate, nobilitate, miseria commoveretur? ecquis fuit, quin lacrumaret, quin ita calamitatem illam putaret illorum, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune arbitraretur? Feriuntur securi. Laetaris tu in omnium gemitu et triumphas; testes avaritiae tuae gaudes esse sublato. Errabas, Verres, et vehementer errabas, cum te maculas furtorum et flagitiorum tuorum sociorum innocentium sanguine eluere arbitrabare; praeceps amentia ferebare, qui te existimares avaritiae volnera crudelitatis remediis posse sanare. Etenim quamquam illi sunt mortui sceleris tui testes, tamen eorum propinqui neque tibi neque illis desunt, tamen ex ipso illo numero nauarchorum aliqui vivunt et adsunt, quos, ut mihi videtur, ad illorum innocentium poenas fortuna et ad hanc causam reservavit. Adest Phylarchus, qui quia cum Cleomene non fugit, oppressus a praedonibus et captus est; cui calamitas salutis fuit; qui nisi captus a piratis esset, in hunc praedonem sociorum incidisset. Dicit is pro testimonio de missione nautarum, de fame, de Cleomenis fuga. Adest Centuripinus Phalacrus in amplissima civitate amplissimo loco natus; eadem dicit, nulla in re discrepat.

Per deos immortalis! quo tandem animo sedetis, iudices, aut haec quem ad modum auditis? Utrum ego desipio et plus, quam satis est, doleo tanta calamitate miseriaque sociorum, an vos quoque hic acerbissimus innocentium cruciatus et maeror pari sensu doloris adficit? Ego enim cum Herbitensem, cum Heracliensem securi percussus esse dico, versatur mihi ante oculos indignitas calamitatis. Eorumne populi civis, eorum agrorum alumnos, ex quibus maxima vis frumenti quotannis plebi Romanae illo-

rum operis ac laboribus quaeritur, qui a parentibus spe nostri imperii nostraeque aequitatis suscepti educatique sunt, ad C. Verris nefariam inmanitatem et
 124 ad eius funestam securem esse servatos? Quom mihi Tyndaritani illius venit in mentem, quom Segestani,⁵ tum iura simul civitatum atque officia considero. Quas urbes P. Africanus etiam ornandas esse spoliis hostium arbitratus est, eas C. Verres non solum illis ornamentis, sed etiam viris nobilissimis nefario scelere privavit. En, quod Tyndaritani libenter praedicent:¹⁰ 'Nos in septemdecim populis Siciliae numeramur, nos semper omnibus Punicis Siciliensibusque bellis amicitiam fidemque populi Romani secuti sumus, a nobis [omnia] populo Romano semper et belli adiumenta et pacis or-¹⁵ namenta ministrata sunt.' Multum vero haec iis iura profuerunt in istius imperio ac potestate! Vestros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit, at nunc navem contra praedones paene inanem Cleomenes ducit; vobiscum Africanus hostium spolia et praemia²⁰ laudis communicavit, at nunc † per me spoliati nave a praedonibus abducta ipsi in hostium loco numeroque ducimini. Quid vero? illa Segestanorum non solum litteris tradita neque commemorata verbis, sed multis officiis illorum usurpata et comprobata cognatio quos²⁵ tandem fructus huiusce necessitudinis in istius imperio tulit? Nempe hoc iure fuit, iudices, ut ex sinu patriae nobilissimus adolescens [et ex complexu matris ereptus innocens filius] istius carnifici Sextio dederetur. Cui civitati maiores nostri maximos agros atque optimos³⁰ concesserunt, quam immunem esse voluerunt, haec apud te cognationis, fidelitatis, vetustatis, auctoritatis ne hoc quidem iuris optinuit, ut unius honestissimi atque innocentissimi civis mortem ac sanguinem deprecaretur.
 48 Quo confugient socii? quem inplorabunt? qua spe³⁵
 126 denique, ut vivere velint, tenebuntur, si vos eos deseretis? Ad senatum[ne] venient? Quid? ut de Verre

supplicium sumat? Non est usitatum, non [est] senatorium. Ad populum Romanum confugient? Facilis est populi causa; legem enim se sociorum causa iussisse et ei vos legi custodes ac vindices praeposuisse⁵ dicet. Hic locus igitur est unus, quo perfugiant, hic portus, haec arx, haec ara sociorum; quo quidem nunc non ita confugiunt, ut antea in suis repetundis rebus solebant. Non argentum, non aurum, non vestem, non mancipia repetunt, non ornamenta, quae¹⁰ ex urbibus fanisque erepta sunt; metuunt homines imperiti, ne iam haec populus Romanus concedat et ita fieri velit. Patimur enim multos iam annos et silemus, cum videamus ad paucos homines omnes omnium nationum pecunias pervenisse. Quod eo magis¹⁵ ferre animo aequo et concedere videmur, quia nemo istorum dissimulat, nemo laborat, ut obscura sua cupiditas esse videatur. In urbe nostra pulcherrima¹²⁷ atque ornatissima quod signum, quae tabula picta est, quae non ab hostibus victis capta atque deportata sit? at istorum villae sociorum fidelissimorum plurimis et pulcherrimis spoliis ornatae refertaeque sunt. Ubi pecunias exterarum nationum esse arbitramini, quae nunc omnes egent, cum Athenas, Pergamum, Cyzicum, Miletum, Chium, Samum, totam denique²⁵ Asiam, Achaïam, Graeciam, Siciliam tam in paucis villis inclusas esse videatis? Sed haec, ut dico, omnia iam socii vestri relinquunt et neglegunt, iudices. Ne publice a populo Romano spoliarentur, officiis ac fide providerunt; paucorum cupiditati tum, cum obsistere³⁰ non poterant, tamen sufficere aliquo modo poterant; nunc vero iam adempta est non modo resistendi, verum etiam suppeditandi facultas. Itaque res suas neglegunt; pecunias, quo nomine iudicium hoc appellatur, non repetunt, relinquunt; hoc iam ornatu ad³⁵ vos confugiunt. Aspicite, aspicite, iudices, squalorem¹²⁸ sordesque sociorum!

Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo atque 49

veste domu sua tota expilata mentionem tuorum fur-
torum non facit; sese ipsum abs te repetit, nihil
amplius; totum enim tua libidine et scelere ex sua
patria, in qua multis virtutibus ac beneficiis princeps
fuit, sustulisti. Dexo hic, quem videtis, non quae 5
publice Tyndaride, non quae privatim sibi eripuisti,
sed unicum miser abs te filium optimum atque inno-
centissimum flagitat; non ex litibus aestimatis tuis
pecuniam domum, sed ex tua calamitate cineri atque
ossibus filii sui solacium volt aliquod reportare. Hic 10
tam grandis natu Eubulida hoc tantum exacta aetate
laboris itinerisque suscepit, non ut aliquid de suis
bonis recuperaret, sed ut, quibus oculis cruentas cer-
vices filii sui viderat, isdem te condemnatum videret.

129 Si per L. Metellum licitum esset, iudices, matres 15
illorum miserorum sororesque veniebant; quarum una,
cum ego ad Heracleam noctu accederem, cum omni-
bus matronis eius civitatis et cum multis facibus mihi
obviam venit, et ita me suam salutem appellans, te
suum carnificem nominans, filii nomen inplorans mihi 20
ad pedes misera iacuit, quasi ego eius excitare ab
inferis filium possem. Faciebant hoc itidem ceteris
in civitatibus grandes natu matres et item parvi liberi
miserorum; quorum utrumque aetas laborem et indu-
striam meam, fidem et misericordiam vestram requi- 25
rebant. Itaque ad me, iudices, hanc querimoniam praeter
ceteras Sicilia detulit; lacrumis ego huc, non gloria
inductus accessi, ne falsa damnatio, ne carcer, ne
catenae, ne verbera, ne secures, ne cruciatus sociorum,
ne sanguis innocentium, ne denique etiam exsanguium 30
corpora mortuorum, ne maeror parentum ac propin-
quorum magistratibus nostris quaestui posset esse.
Hunc ego si metum Siciliae damnatione istius per
vestram fidem et veritatem dieicero, iudices, satis
officio meo, satis illorum voluntati, qui a me hoc 35
petiverunt, factum esse arbitror.

50
131 Quapropter, si quem forte inveneris, qui hoc navale

crimen conetur defendere, is ita defendat, illa com-
munia, quae ad causam nihil pertinent, praetermittat,
me culpa fortunam adsignare, calamitatem crimini
dare, me amissionem classis obicere, cum multi viri
5 fortes in communi incertoque periculo belli et terra
et mari saepe offenderint. Nullam tibi obicio fortu-
nam, nihil est, quod ceterorum res minus commode
gestas proferas, nihil est, quod multorum naufragia
fortunae colligas. Ego navis inanis fuisse dico, remiges
10 nautasque dimissos, reliquos stirpibus vixisse palma-
rum; praefuisse classi populi Romani Siculum, per-
petuo sociis atque amicis Syracusanum; te illo tempore
ipso superioribusque diebus omnibus in litore cum
mulierculis perpotasse dico; harum rerum omnium
15 auctores testesque produco. Num tibi insultare in 132
calamitate, num intercludere perfugia fortunae, num
casus bellicos exprobrare aut obicere videor? tametsi
solent ii fortunam sibi obici nolle, qui se fortunae
commiserunt, qui in eius periculis sunt ac varietate
20 versati. Istius quidem calamitatis tuae fortuna parti-
ceps non fuit. Homines enim in proeliis, non in con-
viviis belli fortunam periclitari solent; in illa autem
calamitate non Martem fuisse communem, sed Venerem
possumus dicere. Quodsi fortunam tibi obici non
25 oportet, cur tu fortunae illorum innocentium veniam
ac locum non dedisti? Etiam illud praecidas licet, 133
te, quod supplicium more maiorum sumpseris securi-
que percusseris, idcirco a me in crimen et [in] invidiam
vocari. Non in supplicio crimen meum vertitur; non
30 ego securi nego quemquam feriri debere, non ego
metum ex re militari, non severitatem imperii, non
poenam flagitii tolli dico oportere; fateor non modo
in socios, sed etiam in civis militesque nostros per-
saepe esse severe ac vehementer vindicatum. Quare 51
35 haec quoque praetermittas licet. Ego culpam non in
nauarchis, sed in te fuisse demonstro, te pretio re-
miges militesque dimisisse arguo. Hoc nauarchi reli-

qui dicunt, hoc Netinorum foederata civitas publice dicit, hoc Amestratini, hoc Herbitenses, hoc Hennenses, Agyrinenses, Tyndaritani publice dicunt, tuus denique testis, tuus imperator, tuus aemulus, tuus hospes Cleomenes hoc dicit, sese in terram esse egressum, ut Pachyno e terrestri praesidio milites colligeret, quos in navibus collocaret; quod certe non fecisset, si suum numerum naves haberent; ea est enim ratio instructarum ornatarumque navium, ut non modo
 134 plures, sed ne singuli quidem possint accedere. Dico 10
 praeterea illos ipsos reliquos nautas fame atque inopia rerum omnium confectos fuisse ac perditos, dico aut omnis extra culpam fuisse aut, si uni adtribuenda culpa sit, in eo maximam fuisse, qui optimam navem, plurimos nautas haberet, summum imperium optineret, 15
 aut, si omnes in culpa fuerint, non oportuisse Cleomenem constitui spectatorem illorum mortis atque cruciatus, dico etiam in ipso supplicio mercedem lacrimarum, mercedem volneris atque plagae, mercedem
 135 funeris ac sepulturae constitui nefas fuisse. Quapropter, 20
 si mihi respondere voles, haec dicito, classem instructam atque ornatam fuisse, nullum propugnatorem afuisse, nullum vacuum tractum esse remum, rem frumentariam esse suppeditatam; mentiri nauarchos, mentiri tot tam graves civitates, mentiri etiam Si- 25
 ciliam totam; proditum esse te a Cleomene, qui se dixerit exisse in terram, ut Pachyno deduceret milites; animum illis, non copias defuisse; Cleomenem acerrume pugnans ab iis relictum esse atque desertum; nummum ob sepulturam datum nemini. Quae si dices, 30
 tenebere; sin alia dices, ea, quae a me dicta sunt, non refutabis.

52 Hic tu etiam dicere audebis: 'Est in iudiciis
 136 ille familiaris meus, est paternus amicus ille.' Non, ut quisque maxime est, quicum tibi aliquid sit, 35
 ita te in huiusce modi crimine maxime eius pudet? 'Paternus amicus est.' Ipse pater si iudicaret, per

deos immortalis! quid facere posset? Cum tibi haec diceret: 'Tu in provincia populi Romani praetor, cum tibi maritimum bellum esset administrandum, Mamer-
 tinis, ex foedere quam deberent, navem per triennium
 5 remisisti, tibi apud eosdem privata navis oneraria maxima publice est aedificata, tu a civitatibus pecunias classis nomine coëgisti, tu pretio remiges dimisisti, tu, navis cum esset ab quaestore et ab legato capta
 praedonum, archipiratam ab oculis omnium removisti,
 10 tu, qui cives Romani esse dicerentur, qui a multis cognoscerentur, securi ferire potuisti, tu tuam domum piratas abducere, tu in iudicium archipiratam domo
 producere ausus es, tu in provincia tam splendida, tu 137
 apud socios fidelissimos, cives Romanos honestissimos,
 15 in metu periculoque provinciae dies continuos complures in litore conviviisque iacuisti, te per eos dies nemo tuae domi convenire, nemo in foro videre potuit, tu sociorum atque amicorum ad ea convivia matres
 familias adhibuisti, tu inter eius modi mulieres prae-
 20 textatum tuum filium, nepotem meum, collocavisti, ut aetati maxime lubricae atque incertae exempla nequitiae parentis vita praeberet, tu praetor in provincia cum tunica pallioque purpureo visus es, tu
 propter amorem libidinemque tuam imperium navium
 25 legato populi Romani ademisti, Syracusano tradidisti, tui milites in provincia Sicilia frugibus frumentoque caruerunt, tua luxurie atque avaritia classis populi
 Romani a praedonibus capta et incensa est; post 138
 Syracusas conditas quem in portum numquam hostis
 30 accesserat, in eo te praetore primum piratae navigaverunt; neque haec tot et tanta dedecora dissimulatione tua neque oblivione hominum ac taciturnitate tegere
 voluisti, sed etiam navium praefectos sine ulla causa de complexu parentum suorum, hospitum tuorum, ad
 35 mortem cruciatumque rapuisti; neque te in parentum luctu atque lacrimis mei nominis commemoratio mitigavit; tibi hominum innocentium sanguis non modo

53 voluptati, sed etiam quaestui fuit! — haec si tibi
tuus parens diceret, posses ab eo veniam petere,
posses, ut tibi ignosceret, postulare?
139 Satis est factum Siculis, satis officio ac necessi-
tudini, satis promisso nostro ac recepto. Reliqua est
ea causa, iudices, quae iam non recepta, sed innata,
neque delata ad me, sed in animo sensuque meo
penitus adfixa atque insita est; quae non ad sociorum
salutem, sed ad civium Romanorum, hoc est ad unius
cuiusque nostrum, vitam et sanguinem pertinet. In
qua nolite a me, quasi dubium sit aliquid, argumenta,
iudices, expectare; omnia, quae dicam, sic erunt in-
lustria, ut ad ea probanda totam Siciliam testem ad-
hibere possim. Furor enim quidam sceleris et audaciae
comes istius effrenatum animum infortunamque na-
turam tanta oppressit amentia, ut numquam dubitaret
in conventu palam supplicia, quae in convictos male-
ficii servos constituta sunt, ea in civis Romanos ex-
140 promere. Virgis quam multos ceciderit, quid ego
commemorem? Tantum brevissime, iudices, dico:
Nullum fuit omnino civitatis isto praetore in hoc
genere discrimen. Itaque iam consuetudine ad corpora
civium Romanorum etiam sine istius nutu ferebatur
manus ipsa lictoris.
54 Num potes hoc negare, Verres, in foro Lilybaei
maximo conventu C. Servilium, civem Romanum e
conventu Panhormitano, veterem negotiatorem, ad
tribunal ante pedes tuos ad terram virgis et verberi-
bus abiectum? Aude hoc primum negare, si potes;
nemo Lilybaei fuit, quin viderit, nemo in Sicilia, quin
audierit. Plagis confectum dico a lictoribus tuis civem
141 Romanum ante oculos tuos concidisse. At quam ob
causam, di immortales! tametsi iniuriam facio com-
muni causae et iuri civitatis; quasi enim ulla possit
esse causa, cur hoc cuiquam civi Romano iure accidat,
ita quaero, quae in Servilio causa fuerit. Ignoscite
in hoc uno, iudices; in ceteris enim non magnopere

causas requiram. Locutus erat liberius de istius im-
probitate atque nequitia. Quod isti simulac renun-
tium est, hominem iubet Lilybaeum vadimonium
Venerio servo promittere. Promittit; Lilybaeum veni-
5 tur. Cogere eum coepit, cum ageret nemo, nemo
postularet, sponsionem † milium nummum facere cum
lictore suo, NI FURTIS QUAESTUM FACERET. Recupera-
tores se de cohorte sua dicebat daturum. Servilius
et recusare et deprecari, ne iniquis iudicibus nullo
10 adversario iudicium capitis in se constitueretur. Haec
cum maxime loqueretur, sex lictores circumstant
valentissimi et ad pulsandos verberandosque homines
exercitatissimi, caedunt acerrume virgis; denique proxi-
mus lictor, de quo iam saepe dixi, Sextius, converso
15 bacillo oculos misero tundere vehementissime coepit.
Itaque ille, cum sanguis os oculosque complisset,
concidit, cum illi nihilo minus iacenti latera tun-
derent, ut aliquando spondere se diceret. Sic ille
affectus illum tum pro mortuo sublatus perbrevis
20 postea est mortuus. Iste autem homo Venerius ad-
fluens omni lepore ac venustate de bonis illius in
aede Veneris argenteum Cupidinem posuit. Sic etiam
fortunis hominum abutebatur ad nocturna vota cupi-
ditatum suarum.
25 Nam quid ego de ceteris civium Romanorum sup-
pliciiis singillatim potius quam generatim atque uni-
verse loquar? Carcer ille, qui est a crudelissimo
tyranno Dionysio factus Syracusis, quae lautumiae
vocantur, in istius imperio domicilium civium Roma-
30 norum fuit. Ut quisque istius animum aut oculos
offenderat, in lautumias statim coniciebatur. Indi-
gnum hoc video videri omnibus, iudices, et id iam
priore actione, cum haec testes dicerent, intellexi.
Retineri enim putatis oportere iura libertatis non
35 modo hic, ubi tribuni plebis sunt, ubi ceteri magi-
stratus, ubi forum plenum iudiciorum, ubi senatus
auctoritas, ubi existimatio populi Romani et frequentia,

sed, ubicumque terrarum et gentium violatam ius civium Romanorum sit, statuitis id pertinere ad com-
 144 munem causam libertatis et dignitatis. In externorum hominum maleficorum sceleratorumque, in praedonum hostiumque custodias tu tantum numerum civium 5 Romanorum includere ausus es? Numquamne tibi iudicii, numquam contionis, numquam huius tantae frequentiae, quae nunc te animo iniquissimo infestissimoque intuetur, venit in mentem? numquam tibi populi Romani absentis dignitas, numquam species ipsa 10 huiusce multitudinis in oculis animoque versata est? numquam te in horum conspectum rediturum, numquam in forum populi Romani venturum, numquam sub legum et iudiciorum potestatem casurum esse duxisti? 15

56 At quae erat ista libido crudelitatis exercendae, 145 quae tot scelerum suscipiendorum causa? Nulla, iudices, praeter praedandi novam singularemque rationem. Nam ut illi, quos a poetis accepimus, qui sinus quosdam obsedis maritimos aut aliqua promunturia aut 20 praerupta saxa tenuisse dicuntur, ut eos, qui essent adpulsi navigiis, interficere possent, sic iste in omnia maria infestus ex omnibus Siciliae partibus imminebat. Quaecumque navis ex Asia, quae ex Syria, quae Tyro, quae Alexandria venerat, statim certis indicibus et 25 custodibus tenebatur; vectores omnes in lautumias coniciebantur, onera atque merces in praetoriam domum deferebantur. Versabatur in Sicilia longo intervallo alter non Dionysius ille nec Phalaris (tulit enim illa quondam insula multos et crudelis tyrannos), sed 30 quoddam novum monstrum ex vetere illa inmanitate, 146 quae in isdem locis versata esse dicitur (non enim Charybdim tam infestam neque Scyllam nautis quam istum in eodem freto fuisse arbitror), hoc etiam iste infestior, quod multo se pluribus et inmanioribus 35 canibus succinxerat, Cyclops alter multo inportunior; hic enim totam insulam obsidebat, ille Aetnam solam

et eam Siciliae partem tenuisse dicitur. At quae causa tum subiciebatur ab ipso, iudices, huius tam nefariae crudelitatis? Eadem, quae nunc in defensione commemorabitur. Quicumque accesserant ad Siciliam 5 paulo pleniores, eos Sertorianos milites esse atque a Dianio fugere dicebat. Illi ad deprecandum periculum proferebant alii purpuram Tyriam, tus alii atque odores vestemque linream, gemmas alii et margaritas, vina non nulli Graeca venalisque Asiaticos, ut intel- 10 geretur ex mercibus, quibus ex locis navigarent. Non providerant eas ipsas sibi causas esse periculi, quibus argumentis se ad salutem uti arbitrabantur. Iste enim haec eos ex piratarum societate adeptos esse dicebat; ipsos in lautumias abduci imperabat, navis 15 eorum atque onera diligenter adservanda curabat. His 57 institutis cum completus iam mercatorum carcer esset, tum illa fiebant, quae L. Suetium, equitem Romanum, lectissimum virum, dicere audistis, et quae ceteros audietis. Cervices in carcere frangebantur in- 20 dignissime civium Romanorum, ut iam illa vox et inploratio: 'Civis Romanus sum', quae saepe multis in ultimis terris opem inter barbaros et salutem tulit, ea mortem illis acerbiorum et supplicium maturius ferret. Quid est, Verres? quid ad haec cogitas re- 25 spondere? num mentiri me, num fingere aliquid, num augere crimen? num quid horum dicere istis defensoribus tuis audes? Cedo mihi, quaeso, ex ipsius sinu litteras Syracusanorum, quas iste ad arbitrium suum confectas esse arbitratur, cedo rationem carceris, 30 quae diligentissime conficitur, quo quisque die datus in custodiam, quo mortuus, quo necatus sit. LITTERAE SYRACUSANORUM. Videtis cives Romanos gregatim 148 coniectos in lautumias, videtis indignissimo in loco coacervatam multitudinem vestrorum civium. Quaerite 35 nunc vestigia, quibus exitus eorum ex illo loco compareant. Nulla sunt. Omnesne mortui? Si ita posset defendere, tamen fides huic defensioni non haberetur.

Sed scriptum extat in isdem litteris, quod iste homo barbarus ac dissolutus neque attendere umquam neque intellegere potuit: *ἐδικαιώθησαν*, inquit, hoc est, ut Siculi locuntur, supplicio adfecti ac necati sunt. Si qui rex, si qua civitas exterarum gentium, si qua natio fecisset aliquid in civis Romanos eius modi, nonne publice vindicarem, nonne bello persequeremur? possemus hanc iniuriam ignominiamque nominis Romani inultam in-punitamque dimittere? Quot bella maiores nostros et quanta suscepisse arbitramini, quod cives Romani iniuria adfecti, quod navicularii retenti, quod mercatores spoliati dicerentur? At ego iam retentos non queror, spoliatos ferendum puto; navibus, mancipiis, mercibus ademptis in vincla mercatores esse coniectos et in vinclis cives Romanos necatos esse arguo. Si haec apud Scythas dicerem, non hic in tanta multitudine civium Romanorum, non apud senatores, lectissimos civitatis, non in foro populi Romani de tot et tam acerbis suppliciis civium Romanorum, tamen animos etiam barbarorum hominum permoverem. Tanta enim huius imperii amplitudo, tanta nominis Romani dignitas est apud omnes nationes, ut ista in nostros homines crudelitas nemini concessa esse videatur. Nunc tibi ego ullam salutem, ullum perfugium putem, cum te implicatum severitate iudicum, circum-
 151 retitum frequentia populi Romani esse videam? Si mehercule, id quod fieri non posse intellego, ex his te laqueis exueris ac te aliqua via ac ratione explicaris, in illas tibi maiores plagas incidendum est, in quibus te ab eodem me superiore ex loco confici et concidi necesse est. Cui si etiam id, quod defendit, velim concedere, tamen ipsa illa falsa defensio non minus esse ei perniciosa quam mea vera accusatio debeat.

Quid enim defendit? Ex Hispania fugientes se excepisse et supplicio adfecisse dicit. Quis tibi id per-

misit? quo iure fecisti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit? Forum plenum et basilicas istorum hominum videmus, et animo aequo videmus. Civilis enim dissensionis et seu amentiae seu fati seu calamitatis non est iste molestus exitus, in quo reliquos saltem civis incolumis licet conservare. Verres, ille vetus proditor consulis, translator quaesturae, aversor pecuniae publicae, tantum sibi auctoritatis in re publica suscepit, ut, quibus hominibus per senatum, per populum Romanum, per omnes magistratus, in foro, in suffragiis, in hac urbe, in re publica versari liceret, iis omnibus mortem acerbam crudelemque proponeret, si fortuna eos ad aliquam partem Siciliae detulisset. Ad Cn. Pompeium, clarissimum virum et fortissimum, permulti occiso Perperna ex illo Sertoriano numero militum confugerunt. Quem non ille summo cum studio salvum incolumemque servavit? cui civi supplici non illa dextera invicta fidem porrexit et spem salutis ostendit? Itane vero? quibus fuit portus apud eum, quem contra arma tulerant, iis apud te, cuius nullum in re publica momentum umquam fuit, mors et cruciatus erat constitutus? Vide, quam commodam defensionem excogitaris! Malo mehercule id, quod tu defendis, his iudicibus populoque Romano quam id, quod ego insimulo, probari, malo, inquam, te isti generi hominum quam mercatoribus et naviculariis inimicum atque infestum putari. Meum enim crimen avaritiae te nimiae coarguit, tua defensio furoris cuiusdam et immanitatis et inauditae crudelitatis et paene novae proscriptionis. Sed non licet me isto tanto bono, iudices, uti, non licet. Adsunt enim Puteoli toti; frequentissimi venerunt ad hoc iudicium mercatores, homines locupletes atque honesti, qui partim socios suos, partim libertos, partim conlibertos spoliatos in vincla coniectos, partim in vinclis necatos, partim securi percussos esse dicunt. Hic vide quam me sis usurus aequo. Cum ego P. Granium testem

produxero, qui suos libertos abs te securi percussos esse dicat, qui abs te navem suam mercesque repetat, refellito, si poteris; meum testem deseram, tibi favebo, te, inquam, adiuvabo; ostendito illos cum Sertorio fuisse, ab Dianio fugientis ad Siciliam esse delatos. 5 Nihil est, quod te malletm probare; nullum enim facinus, quod maiore supplicio dignum sit, reperiri 155 neque proferri potest. Reducam iterum equitem Romanum, L. Flavium, si voles, quoniam priore actione, ut patroni tui dictitant, nova quadam sapientia, ut omnes intellegunt, conscientia tua atque auctoritate meorum testium testem nullum interrogasti. Interrogetur Flavius, si voles, quinam fuerit L. Herennius, is quem ille argentariam Lepti fecisse dicit; qui cum amplius centum civis Romanos haberet ex conventu 15 Syracusano, qui eum non solum cognoscerent, sed etiam lacrimantes ac te implorantes defenderent, tamen inspectantibus omnibus Syracusanis securi percussus est. Hunc quoque testem meum refelli et illum Herennium Sertorianum fuisse abs te demonstrari et 20 probari volo.

60 Quid de illa multitudine dicemus eorum, qui capi-
156 tibus involutis in piratarum captivorum numero producebantur, ut securi ferirentur? Quae ista nova diligentia, quam ob causam abs te excogitata? an te 25 L. Flavi ceterorumque de L. Herennio vociferatio commovebat? an M. Anni, gravissimi atque honestissimi viri, summa auctoritas paulo diligentiore timidiorumque fecerat? qui nuper pro testimonio non advenam nescio quem nec alienum, sed eum civem Ro- 30 manum, qui omnibus in illo conventu notus, qui Syracusis natus esset, abs te securi percussus esse 157 dixit. Post hanc illorum vociferationem, post hanc communem famam atque querimoniam non mitior in supplicio, sed diligentior esse coepit; capitibus involutis civis Romanos ad necem producere instituit; quos tamen ideo necabat palam, quod homines in

conventu, id quod antea dixi, nimium diligenter praedonum numerum requirebant. Haecine plebi Romanae te praetore est constituta condicio, haec negotii gerendi spes, hoc capitis vitaeque discrimen? Parumne multa 5 mercatoribus sunt necessario pericula subeunda fortunae, nisi etiam hae formidines ab nostris magistratibus atque in nostris provinciis impendebunt? Ad eam rem fuit haec suburbana ac fidelis Sicilia plena optimorum sociorum honestissimorumque civium, quae 10 civis Romanos omnis suis ipsa sedibus libentissime semper accepit, ut, qui usque ex ultima Syria atque Aegypto navigarent, qui apud barbaros propter togae nomen in honore aliquo fuissent, qui ex praedonum insidiis, qui ex tempestatum periculis profugissent, in 15 Sicilia securi ferirentur, cum se iam domum venisse arbitrarentur?

Nam quid ego de P. Gavio, Consano munice, 61
dicam, iudices, aut qua vi vocis, qua gravitate ver- 158
borum, quo dolore animi dicam? tametsi dolor me
20 non deficit; ut cetera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo suppetant, magis laborandum est. Quod crimen eius modi est, ut, cum primum ad me delatum est, usurum me illo non putarem; tametsi enim verissimum esse intellegebam, tamen credibile fore 25 non arbitrabar. Coactus lacrumis omnium civium Romanorum, qui in Sicilia negotiantur, adductus Valentinorum, hominum honestissimorum, omniumque Reginorum testimoniis multorumque equitum Romanorum, qui casu tum Messanae fuerunt, dedi tantum 30 priore actione testium, res ut nemini dubia esse posset. Quid nunc agam? Cum iam tot horas de uno genere 159 ac de istius nefaria crudelitate dicam, cum prope omnem vim verborum eius modi, quae scelere istius digna sint, aliis in rebus consumpserim neque hoc 55 providerim, ut varietate criminum vos adtentos tene- rem, quem ad modum de tanta re dicam? Opinor, unus modus atque una ratio est; rem in medio ponam;

quae tantum habet ipsa gravitatis, ut neque mea,
 quae nulla est, neque cuiusquam ad inflammandos
 160 vestros animos eloquentia requiratur. Gavius hic,
 quem dico, Consanus, cum in illo numero civium
 Romanorum ab isto in vincla coniectus esset et nescio 5
 qua ratione clam e lautumiis profugisset Messanam-
 que venisset, qui tam prope iam Italiam et moenia
 Reginorum, civium Romanorum, videret et ex illo
 metu mortis ac tenebris quasi luce libertatis et odore
 aliquo legum recreatus revixisset, loqui Messanae et 10
 queri coepit se civem Romanum in vincla coniectum,
 sibi recta iter esse Romam, Verri se praesto ad-
 62 venienti futurum. Non intellegebat miser nihil inter-
 esse, utrum haec Messanae an apud istum in prae-
 torio loqueretur; nam, ut antea vos docui, hanc sibi 15
 iste urbem delegerat, quam haberet adiutricem sce-
 lerum, furtorum receptricem, flagitiorum omnium
 consciam. Itaque ad magistratum Mamertinum statim
 deducitur Gavius, eoque ipso die casu Messanam
 Verres venit. Res ad eum defertur, esse civem Ro- 20
 manum, qui se Syracusis in lautumiis fuisse quere-
 retur; quem iam ingredientem in navem et Verri nimis
 atrociter minitantem ab se retractum esse et adser-
 161 vatum, ut ipse in eum statueret, quod videretur. Agit
 hominibus gratias et eorum benivolentiam erga se 25
 diligentiamque conlaudat. Ipse inflammatus scelere
 et furore in forum venit; ardebant oculi, toto ex ore
 crudelitas eminebat. Expectabant omnes, quo tandem
 progressurus aut quidnam acturus esset, cum repente
 hominem proripi atque in foro medio nudari ac deli- 30
 gari et virgas expediri iubet. Clamabat ille miser
 se civem esse Romanum, municipem Consanum; me-
 ruisse cum L. Raecio, splendidissimo equite Romano,
 qui Panhormi negotiaretur, ex quo haec Verres scire
 posset. Tum iste, se comperisse eum speculandi causa 35
 in Siciliam a ducibus fugitivorum esse missum; quous
 rei neque index neque vestigium aliquod neque su-

spicio cuiquam esset ulla; deinde iubet undique ho-
 minem vehementissime verberari. Caedebatur virgis 162
 in medio foro Messanae civis Romanus, iudices, cum
 interea nullus gemitus, nulla vox alia illius miseri
 5 inter dolorem crepitumque plagarum audiebatur nisi
 haec: 'Civis Romanus sum.' Hac se commemo-
 ratione civitatis omnia verbera depulsurum crucia-
 tumque a corpore deiecturum arbitrabatur; is non
 modo hoc non perfecit, ut virgarum vim deprecaretur,
 10 sed, cum imploraret saepius usurparetque nomen
 civitatis, crux, crux, inquam, infelici et aerumnoso,
 qui numquam istam pestem viderat, comparabatur.

O nomen dulce libertatis! o ius eximium nostrae 63
 civitatis! o lex Porcia legesque Semproniae! o graviter 163
 15 desiderata et aliquando reddita plebi Romanae tribu-
 nicia potestas! Hucine tandem haec omnia reciderunt,
 ut civis Romanus in provincia populi Romani in
 oppido foederatorum ab eo, qui beneficio populi Ro-
 mani fasces et secures haberet, deligatus in foro
 20 virgis caederetur? Quid? cum ignes ardentesque
 laminae ceterique cruciatus admovebantur, si te
 illius acerba imploratio et vox miserabilis non in-
 hibebat, ne civium quidem Romanorum, qui tum ad-
 erant, fletu et gemitu maximo commovebare? In
 25 crucem tu agere ausus es quemquam, qui se civem
 Romanum esse diceret? Nolui tam vehementer agere
 hoc prima actione, iudices, nolui; vidistis enim, ut
 animi multitudinis in istum dolore et odio et com-
 munis periculi metu concitarentur. Statui egomet
 30 mihi tum modum orationi meae et C. Numitorio, equiti
 Romano, primo homini, testi meo, et M. Glabrio-
 nem, id quod sapientissime fecit, facere laetatus sum,
 ut repente consilium in medio testimonio dimitteret.
 Etenim verebatur, ne populus Romanus ab isto eas
 35 poenas vi repetisse videretur, quas veritus esset ne
 iste legibus ac vestro iudicio non esset persoluturus.
 Nunc, quoniam [iam] exploratum est omnibus, quo loco 164

causa tua sit, et quid de te futurum sit, sic tecum agam. Gavius istum, quem repentinum speculatorem fuisse dicis, ostendam in lautumias Syracusis a te esse coniectum, neque id solum ex litteris ostendam Syracusanorum, ne possis dicere me, quia sit aliquis in litteris Gavius, hoc fingere et eligere nomen, ut hunc illum esse possim dicere, sed ad arbitrium tuum testis dabo, qui istum ipsum Syracusis abs te in lautumias coniectum esse dicant. Producam etiam Consanos municipes illius ac necessarios, qui te nunc sero doceant, iudices non sero, illum P. Gavius, quem tu in crucem egisti, civem Romanum et municipem Consanum, non speculatorem fugitivorum fuisse.

64 Cum haec omnia, quae polliceor, cumulate † tuis
165 proximis plana fecero, tum istuc ipsum tenebo, quod abs te mihi datur; eo contentum me esse dicam. Quid enim nuper tu ipse, cum populi Romani clamore atque impetu perturbatus exsiluisti, quid, inquam, locutus es? Illum, quod moram supplicio quaereret, ideo clamitasse se esse civem Romanum, sed speculatorem fuisse. Iam mei testes veri sunt. Quid enim dicit aliud C. Numitorius, quid M. et P. Cottii, nobilissimi homines ex agro Tauromenitano, quid Q. Luceius, qui argentariam Regi maximam fecit, quid ceteri? Adhuc enim testes ex eo genere a me sunt dati, non qui novisse Gavius, sed se vidisse dicerent, cum is, qui se civem Romanum esse clamaret, in crucem ageretur. Hoc tu, Verres, idem dicis, hoc tu confiteris, illum clamitasse se civem esse Romanum; apud te nomen civitatis ne tantum quidem valuisse, ut dubitationem aliquam, ut crudelissimi taeterrimique supplicii aliquam parvam moram saltem 166 posset adferre. Hoc teneo, hic haereo, iudices, hoc sum contentus uno, omitto ac neglego cetera; sua confessione induatur ac iuguletur necesse est. Qui esset, ignorabas, speculatorem esse suspicabare; non quaero, qua suspicione, tua te accuso oratione: civem

Romanum se esse dicebat. Si tu apud Persas aut in extrema India deprensus, Verres, ad supplicium ducerere, quid aliud clamitares, nisi te civem esse Romanum? et, si tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atque ultimis gentibus positos nobile et illustre apud omnes nomen civitatis tuae profuisset, ille, quisquis erat, quem tu in crucem rapiebas, qui tibi esset ignotus, cum civem se Romanum esse diceret, apud te praetorem si non effugium, ne moram quidem mortis mentione atque usurpatione civitatis assequi potuit? Homines tenues obscuro loco nati navigant, adeunt ad ea loca, quae numquam antea viderunt, ubi neque noti esse iis, quo venerunt, neque semper cum cognitoribus esse possunt. Hac una tamen fiducia civitatis non modo apud nostros magistratus, qui et legum et existimationis periculo continentur, neque apud cives solum Romanos, qui et sermonis et iuris et multarum rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrantur, sed, quocumque venerint, hanc sibi rem praesidio sperant [esse] futuram. Tolle hanc spem, tolle hoc praesidium civibus Romanis, constitue nihil esse opis in hac voce: 'Civis Romanus sum', posse impune praetorem aut alium quemlibet supplicium, quod velit, in eum constituere, qui se civem Romanum esse dicat, quod, qui sit, ignoret: iam omnes provincias, iam omnia regna, iam omnes liberas civitates, iam omnem orbem terrarum, qui semper nostris hominibus maxime patuit, civibus Romanis ista defensione praecluseris. Quid? si L. Raecium, equitem Romanum, qui tum in Sicilia erat, nominabat, etiamne id magnum fuit, Panhormum litteras mittere? Asservasses hominem custodiis Mamertinorum tuorum, vinctum clausum habuisses, dum Panhormo Raecius veniret; cognosceret hominem, aliquid de summo supplicio remitteres; si ignoraret, tum, si ita tibi videretur, hoc iuris in omnes constitueres, ut, qui neque tibi notus esset neque cogni-

torem locupletem daret, quamvis civis Romanus esset, in crucem tolleretur.

66 Sed quid ego plura de Gavio? quasi tu Gavio tum
169 fueris infestus ac non nomini, generi, iuri civium hostis. Non illi, inquam, homini, sed causae communi libertatis inimicus fuisti. Quid enim attinuit, cum Mamertini more atque instituto suo crucem fixissent post urbem in via Pompeia, te iubere in ea parte figere, quae ad fretum spectaret, et hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnibus audientibus 10 dixisti palam, te idcirco illum locum deligere, ut ille, quoniam se civem Romanum esse diceret, ex cruce Italiam cernere ac domum suam prospicere posset? Itaque illa crux sola, iudices, post conditam Messanam illo in loco fixa est. Italiae conspectus ad eam rem 15 ab isto delectus est, ut ille in dolore cruciatuque moriens perangusto fretu divisa servitutis ac libertatis iura cognosceret, Italia autem alumnum suum servitutis extremo summoque supplicio affixum videret. 170 Facinus est vincire civem Romanum, scelus verberare, prope parricidium necare; quid dicam in crucem tollere? Verbo satis digno tam nefaria res appellari nullo modo potest. Non fuit his omnibus iste contentus; 'spectet', inquit, 'patriam; in conspectu legum libertatisque moriatur.' Non tu hoc loco Gavium, 25 non unum hominem nescio quem [civem Romanum], sed communem libertatis et civitatis causam in illum cruciatum et crucem egisti. Iam vero videte hominis audaciam! Nonne eum graviter tulisse arbitramini, quod illam civibus Romanis crucem non posset in 30 foro, non in comitio, non in rostris defigere? Quod enim his locis in provincia sua celebritate simillimum, regione proximum potuit, elegit; monumentum sceleris audaciaeque suae voluit esse in conspectu Italiae, vestibulo Siciliae, praetervectione omnium, qui ultro 35 citroque navigarent.

67 Si haec non ad cives Romanos, non ad aliquos
171

amicos nostrae civitatis, non ad eos, qui populi Romani nomen audissent, denique si non ad homines, verum ad bestias, aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa et ad 5 scopulos haec conqueri ac deplorare vellem, tamen omnia muta atque inanima tanta et tam indigna rerum acerbitate commoverentur. Nunc vero cum loquar apud senatores populi Romani, legum et iudiciorum et iuris auctores, timere non debeo, ne non unus iste 10 civis Romanus illa cruce dignus, ceteri omnes simili periculo indignissimi iudicentur. Paulo ante, iudices, 172 lacrimas in morte misera atque indigna nauarchorum non tenebamus et recte ac merito sociorum innocentium miseria commovebamur; quid nunc in nostro 15 sanguine tandem facere debemus? Nam civium Romanorum omnium sanguis coniunctus existumandus est, quoniam et salutis omnium ratio et veritas postulat. Omnes hoc loco cives Romani, et qui adsunt et qui ubique sunt, vestram severitatem desiderant, vestram 20 fidem inplorant, vestrum auxilium requirunt; omnia sua iura, commoda, auxilia, totam denique libertatem in vestris sententiis versari arbitrantur. A me tametsi 173 satis habent, tamen, si res aliter acciderit, plus habebunt fortasse, quam postulant. Nam si qua vis 25 istum de vestra severitate eripuerit, id quod neque metuo, iudices, neque ullo modo fieri posse video; sed si in hoc me ratio fefellerit, Siculi causam suam perisse querentur et mecum pariter moleste ferent, populus quidem Romanus brevi, quoniam mihi potestatem apud se agendi dedit, ius suum me agente 30 suis suffragiis ante Kal. Februarias recuperabit. Ac si de mea gloria atque amplitudine quaeritis, iudices, non est alienum meis rationibus istum mihi ex hoc iudicio ereptum ad illud populi Romani iudicium reservari. Splendida est illa causa, probabilis mihi et 35 facilis, populo grata atque iucunda; denique, si videor hic, id quod ego non quaesivi, de uno isto

voluisse crescere, isto absoluto, quod sine multorum scelere fieri non potest, de multis mihi crescere licebit.

- 68 Sed mehercule vestra reiue publicae causa, iudices, nolo in hoc delecto consilio tantum flagitii esse commissum, nolo eos iudices, quos ego probarim atque 5 delegerim, sic in hac urbe notatos isto absoluto ambulare, ut non cera, sed caeno obliti esse videantur.
- 174 Quam ob rem te quoque, Hortensi, si qui monendi locus ex hoc loco est, moneo, videas etiam atque etiam et consideres, quid agas, quo progrediare, quem 10 hominem et qua ratione defendas. Neque de illo tibi quicquam praefinio, quo minus ingenio mecum atque omni dicendi facultate contendas; cetera si qua putas te occultius extra iudicium, quae ad iudicium pertineant, facere posse, si quid artificio, consilio, potentia, 15 gratia, copiis istius moliri cogitas, magno opere censeo desistas et illa, quae temptata iam et coepta sunt ab isto, a me autem peruestigata et cognita, moneo ut exstinguas et longius progredi ne sinas. Magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio, maiore, quam 20 175 putas. Quod enim te liberatum iam existimationis metu, defunctum honoribus designatum consulem cogites, mihi crede, ornamenta ista et beneficia populi Romani non minore negotio retinentur quam comparantur. Tulit haec civitas, quoad potuit, quoad ne- 25 cesse fuit, regiam istam vestram dominationem in iudiciis et in omni re publica, tulit; sed, quo die populo Romano tribuni plebi restituti sunt, omnia ista vobis, si forte nondum intellegitis, adempta atque erepta sunt. Omnium nunc oculi coniecti sunt hoc 30 ipso tempore in unum quemque nostrum, qua fide ego accusem, qua religione hi indicent, qua tu ratione 176 defendas. De omnibus nobis, si qui tantulum de recta regione deflexerit, non illa tacita existimatio, quam antea contemnere solebatis, sed vehemens ac liberum 35 (176) populi Romani iudicium consequetur. Nulla tibi, Quinte, cum isto cognitio, nulla necessitudo; quibus

- excusationibus antea nimium in aliquo iudicio studium tuum defendere solebas, earum habere in hoc homine nullam potes. Quae iste in provincia palam dictitabat, cum ea, quae faciebat, tua se fiducia facere dicebat, 5 ea ne vera putentur, tibi maxime est providendum. Ego mei rationem iam officii confido esse omnibus 69 iniquissimis meis persolutam; nam istum paucis horis 177 primae actionis omnium mortalium sententiis condemnavi. Reliquum iudicium iam non de mea fide, 10 quae perspecta est, nec de istius vita, quae damnata est, sed de iudicibus et, vere ut dicam, de te futurum est. At quo tempore futurum est? (nam id maxime providendum est; etenim cum omnibus in rebus, tum in re publica permagni momenti est ratio atque in- 15 clinatio temporum) Nempe eo, cum populus Romanus aliud genus hominum atque alium ordinem ad res indicandas requirit, nempe lege de iudiciis iudicibusque novis promulgata; quam non is promulgavit, quo nomine proscriptam videtis, sed hic reus, 20 hic, inquam, sua spe atque opinione, quam de vobis habet, legem illam scribendam promulgandamque curavit. Itaque, cum primo agere coepimus, lex non 178 erat promulgata; cum iste vestra severitate permotus multa signa dederat, quam ob rem responsurus non 25 videretur, mentio de lege nulla fiebat; posteaquam iste recreari et confirmari visus est, lex statim promulgata est. Cui legi cum vestra dignitas vehementer adversetur, istius spes falsa et insignis impudentia maxime suffragatur. Hic si quid erit commissum 30 a quoquam vestrum, quod reprehendatur, aut populus Romanus iudicabit de eo homine, quem iam ante iudiciis indignum putarit, aut ei, qui propter offensionem iudiciorum de veteribus iudicibus lege nova 70 novi iudices erunt constituti. Mihi porro, ut ego non 179 dicam, quis omnium mortalium non intellegit quam longe progredi sit necesse? Potero silere, Hortensi, potero dissimulare, cum tantum res publica volnus

acceperit, ut expilatae provinciae, vexati socii, di immortales spoliati, cives Romani cruciati et necati inpune me actore esse videantur? potero ego hoc onus tantum aut in hoc iudicio deponere aut tacitus sustinere? Non agitanda res erit, non in medium proferenda, non populi Romani fides inploranda, non omnes, qui tanto se scelere obstrinxerunt, ut aut fidem suam corrumpi paterentur aut iudicium corrumperent, in discrimen aut iudicium vocandi? 180 Quæret aliquis fortasse: 'Tantumne igitur laborem, tantas inimicitias tot hominum suscepturus es?' Non studio quidem hercule ullo neque voluntate; sed non idem licet mihi, quod iis, qui nobili genere nati sunt, quibus omnia populi Romani beneficia dormientibus deferuntur; longe alia mihi lege in hac civitate et 15 conditione vivendum est. Venit mihi in mentem M. Catonis, hominis sapientissimi et vigilantissimi; qui cum se virtute, non genere, populo Romano commendari putaret, cum ipse sui generis initium ac nominis ab se gigni et propagari vellet, hominum potentissimorum suscepit inimicitias et maximis laboribus suis usque ad summam senectutem summa cum gloria 181 vixit. Postea Q. Pompeius humili atque obscuro loco natus nonne plurimis inimicitiis maximisque suis periculis ac laboribus amplissimos honores est adeptus? 25 Modo C. Fimbriam, C. Marium, C. Caelium vidimus non mediocribus inimicitiis ac laboribus contendere, ut ad istos honores pervenirent, ad quos vos per ludum et per negligentiam pervenistis. Haec eadem est nostrae rationis regio et via, horum nos hominum 30 71 sectam atque instituta persequimur. Videmus, quanta sit in invidia quantoque in odio apud quosdam nobilis homines novorum hominum virtus et industria; si tantulum oculos deiecerimus, praesto esse insidias; si ullum locum aperuerimus suspicioni aut crimini, accipiendum statim voinus esse; semper nobis vigilan- 35 182 dum, semper laborandum videmus. Inimicitiae sunt,

subeantur; labor, suscipiatur; etenim tacitae magis et occultae inimicitiae timendae sunt quam indictae atque apertae. Hominum nobilium non fere quisquam nostrae industriae favet; nullis nostris officiis benivolentiam 5 illorum allicere possumus; quasi natura et genere diiuncti sint, ita dissident a nobis animo ac voluntate. Quare quid habent eorum inimicitiae periculi, quorum animos iam ante habueris inimicos et invidos, quam 10 183 ullas inimicitias susceperis? Quam ob rem mihi, iudices, optatum illud est, in hoc reo finem accusandi facere, cum et populo Romano satis factum et receptum officium Siculis, necessariis meis, erit persolutum; deliberatum autem est, si res opinionem meam, quam de vobis habeo, fefellerit, non modo eos persequi, ad quos maximè culpa corrupti iudicii, sed etiam 15 illos, ad quos conscientiae contagio pertinebit. Proinde, si qui sunt, qui in hoc reo aut potentes aut audaces aut artifices ad corrumpendum iudicium velint esse, ita sint parati, ut disceptante populo Romano mecum 20 sibi rem videant futuram; et, si me in hoc reo, quem mihi inimicum Siculi dederunt, satis vehementem, satis perseverantem, satis vigilantem esse cognorunt, existiment in iis hominibus, quorum ego inimicitias populi Romani salutis causa suscepero, multo gravio- 25 rem atque acriorem futurum.

Nunc te, Iuppiter optime maxime, quoniam iste 72 donum regale dignum tuo pulcherrimo templo, dignum 184 Capitolio atque ista arce omnium nationum, dignum regio munere, tibi factum ab regibus, tibi dictum atque promissum per nefarium scelus de manibus regis extorsit, cuiusque sanctissimum et pulcherrimum simulacrum Syracusis sustulit, teque, Iuno regina, cuius duo fana duabus in insulis posita sociorum, Melitae et Sami, sanctissima et antiquissima simili 30 scelere idem iste omnibus donis ornamentisque nudavit, teque, Minerva, quam item duobus in clarissimis et religiosissimis templis expilavit, Athenis, cum

auri grande pondus, Syracusis, cum omnia praeter
 185 tectum et parietes abstulit, teque, Latona et Apollo
 et Diana, quorum iste Deli non fanum, sed, ut ho-
 minum opinio et religio fert, sedem antiquam divi-
 numque domicilium nocturno latrocinio atque impetu 5
 compilavit; etiam te, Apollo, quem iste Chio sustulit,
 teque etiam atque etiam, Diana, quam Pergae spo-
 liavit, cuius simulacrum sanctissimum Segestae bis
 apud Segestanos consecratum, semel ipsorum religione,
 iterum P. Africani victoria, tollendum asportandum- 10
 que curavit, teque, Mercuri, quem Verres in domo et
 in privata aliqua palaestra posuit, P. Africanus in
 urbe sociorum et in gymnasio Tyndaritanorum iuven-
 186 tutis illorum custodem ac praesidem voluit esse, teque,
 Hercules, quem iste Agrigenti nocte intempesta ser- 15
 vorum instructa et comparata manu convellere ex
 tuis sedibus atque auferre conatus est, teque, sanc-
 tissima mater Idaea, quam apud Enguinos augustissimo
 et religiosissimo in templo sic spoliata reliquit, ut
 nunc nomen modo Africani et vestigia violatae reli- 20
 gionis maneant, monumenta victoriae fanique orna-
 menta non exstent, vosque, omnium rerum forensium,
 consiliorum maximorum, legum iudiciorumque arbitri
 et testes celeberrimo in loco populi Romani locati,
 Castor et Pollux, quorum e templo quaestum iste 25
 sibi et praedam improbissimam comparavit, omnesque
 di, qui vehiculis tensarum sollemnis coetus ludorum
 initis, quorum iter iste ad suum quaestum, non ad
 religionum dignitatem faciendum exigendumque curavit,
 187 teque, Ceres et Libera, quarum sacra, sicut opiniones 30
 hominum ac religiones ferunt, longe maximis atque
 occultissimis caerimoniis continentur, a quibus initia
 vitae atque victus, morum, legum, mansuetudinis, hu-
 manitatis hominibus et civitatibus data ac dispertita
 esse dicuntur, quarum sacra populus Romanus a 35
 Graecis adscita et accepta tanta religione et publice
 et privatim tuetur, non ut ab illis huc allata, sed

ut ceteris hinc tradita esse videantur, quae ab isto
 uno sic polluta ac violata sunt, ut simulacrum Cereris
 unum, quod a viro non modo tangi, sed ne aspi-
 quidem fas fuit, e sacrario Catina convellendum aufe-
 5 rendumque curaverit, alterum autem Henna ex sua
 sede ac domo sustulerit, quod erat tale, ut homines,
 cum viderent, aut ipsam videre se Cererem aut
 effigiem Cereris non humana manu factam, sed de
 caelo lapsam arbitrarentur: vos etiam atque etiam 188
 10 inploro et appello, sanctissimae deae, quae illos Hen-
 nensis lacus lucosque incolitis cunctaeque Siciliae,
 quae mihi defendenda tradita est, praesidetis, a quibus
 inventis frugibus et in orbem terrarum distributis
 omnes gentes ac nationes vestri religione numinis
 15 continentur; ceteros item deos deasque omnes inploro
 et obtestor, quorum templis et religionibus iste ne-
 fario quodam furore et audacia instinctus bellum sacri-
 legum semper impiumque habuit indictum, ut, si in
 hoc reo atque in hac causa omnia mea consilia ad
 20 salutem sociorum, dignitatem rei publicae, fidem
 meam spectaverunt, si nullam ad rem nisi ad officium
 et virtutem omnes meae curae, vigiliae cogitationesque
 elaborarunt, quae mea mens in suscipienda causa
 fuit, fides in agenda, eadem vestra sit in iudicanda;
 25 deinde uti C. Verrem, si eius omnia sunt inaudita et 189
 singularia facinora sceleris, audaciae, perfidiae, libi-
 dinis, avaritiae, crudelitatis, dignus exitus eius modi
 vita atque factis vestro iudicio consequatur, utique
 res publica meaque fides una hac accusatione mea
 30 contenta sit mihiq; posthac bonos potius defendere
 liceat quam improbos accusare necesse sit.

ut ceteris hinc traditis esse videbantur, quae ab iato
quo sic pollata ac violata sunt et similitudinum ceteris
vixit, quod a vito non modo tangit, sed ne rapit
quidem hinc tunc a sacris Catina convellendum ante
remanebant curavit, alterum autem Henu ex suo
sede ac domo sustulit, quod erat tale, ut homines
cum viderent, aut ipsam videre ac Ceterum aut
etiam ceteris non humanis manibus factum, sed de
caelo lapsum arbitrantur: vos etiam atque etiam
in implo et appello, sanctissimas deae, quae illos Hen
nensis lucas incosque innotis quatuordecim Siciliis
quae mihi delenda tradita est, quibus a quibus
ingentis fragilis et in orbem terrarum distribuit
omnes gentes ac nationes vestri regione numinis
et continentur: ceteris itaque deorum omnes implo
et obtestor, quorum fides et religio hinc de
latro prodeum fore et a sacris hinc bellum sacre
legem semper impugnetur, ut in
hoc quoque in hac causa mea consilia ad
etiam sociorum, dignitatem rei publice, libe
mam spectaverunt, et nullum in ad officium
et viderent omnes meae curae, vigiliis, meditationibus
elaborant, quae me in adhibenda causae
fuit, libe in agenda, et in adhibenda
a deinde ut C. Verrem et eius omnes sunt mandata et
stipulari facinorae sceleris, audaciae, perfidiae, libe
hinc, avaritiae, crudelitatis, dignis exitus eius modi
vita atque factis vestro iudicio conseruatur, utique
res publice meaque libe hinc hac occasione mea
et contentum sit minime posthac bonos potius defendere
hinc quam improbos accusare necesse sit.

Dzial

Znak

M. in w.

498

Historici Graeci minores ed. Din- dorf. 2 voll.	8.25	M. 2	Onosander ed. Koechly	1.20	M. 2
Historicorum Rom. roll. ed. Peter Homeri Ilias, kplt 1 Band mit Einleitung von Sengbusch.	4.50		Ovidii opera ed. Merkel. 3 voll.	2.90	
— ed. Hentze. 2 voll.	2.25		— tristia	—45	
— Odyssea, kplt. 1 Band mit Einleitung von Sengbusch.	2.25		— fasti	—60	
— carmina, I. 1 (Ilias I).	—75		— met. delectus ed. Merkel	—60	
— I. 2 (Ilias II).	—75		— metamorphoseon ed. Polle	—60	
— II. 1 (Odyssea I).	—75		Panegyrici latini XII ed. Baehrens	3.60	
— II. 2 (Odyssea II).	—75		Pausanias ed. Schubart. 2 voll.	3.60	
Horatius ed. Müller. Ed. maior	1.—		Persius ed. Hermann	—30	
— Ed. minor	—75		Phaedrus ed. Müller	—30	
Hygini Grammatici liber ed. Gemoll	—75		Philodemi de musica librorum ed. Kenke	1.50	
Hymni Homerici ed. Baumeister	—75		Philostratus ed. Kayser. 2 voll.	8.25	
Hyperides ed. Blafs. Ed. II	1.35		Pindarus ed. Christ	1.—	
Iliadis carmina ed. Koechly	3.—		Plato ed. Hermann et Wohlrab. 6 voll. 10.50		
Incerti auctoris lib. de Constantino Magno ed. Heydenreich	—60		[Auch in 15 einzelnen Heften.]		
Josephus, Flavius, ed. Bekker. 6 voll.	12.60		Plautus ed. Fleckelsen. Vol. I. II. 2.70		
Isaeus ed. Scheibe	1.20		— einzelne Stücke	—45	
Isocrates ed. Benseler et Blafs. 2 voll.	2.70		Plini epistolae ed. Keil	1.20	
Iuliani imp. op. ed. Hertlein. 2 voll.	6.75		— natur. historia ed. Jan. 6 voll. 13.20		
Iurisprud. anteiust. reliquiae ed. Huschke. Editio IV.	6.75		Plinius et Gargilius Mart. ed. Rose	2.70	
— Indices ed. Fabricius	1.80		Plotinus ed. Volkmann. 2 voll.	9.—	
— Suppl. Bruchstücke a. Schriften röm. Juristen. Von Huschke	—75		Plutarchus ed. Sintenis. 5 voll.	8.40	
Iustiniani inst. ed. Huschke	1.—		[Auch in 14 einzelnen Heften.]		
— Novellae ed. Zachariae. 2 voll.	10.50		— moralia ed. Hercher. Vol. I. 1.80		
Iustinus ed. Jeep. Editio maior	2.70		Poetae latini min. ed. Baehrens. 5 voll. 15.90		
— Editio minor	—90		Polemon ed. Hinck	1.—	
Iuvenalis ed. Hermann	—45		Polyaenus ed. Woelfflin.	4.50	
Iuvenius, libri evangelior. IIII ed. Carolus Marold.	1.80		Polybius ed. Dindorf. 4 voll.	11.70	
Livius ed. Weissenborn. 6 voll.	6.—		Pomponii Melae de chorographia libri tres rec. Frick.	1.20	
Vol. I—III auch in Heften	—60		Porphyron ed. Meyer	4.20	
Vol. I pars I lib. I—III			Porphyrii op. sel. ed. Nauck. Ed. II.		
— pars II lib. IV—VI			Proclus ed. Friedlein.	6.75	
Vol. II pars I lib. VII—X			Propertius ed. Müller	—60	
— pars II lib. XXI—XXIII			Quintilian ed. Bonnell. 2 voll.	2.40	
Vol. III pars I lib. XXIV—XXVI			— lib. X ed. Halm	—30	
— pars II lib. XXVII—XXX			— declamationes ed. Ritter	4.80	
Fernor einzeln: lib. I et II	—45		Quintus Smyrnaeus ed. Koechly	1.50	
Lucian ed. Jacobitz. 3 voll.	6.30		Rerum naturalium script. Graeci ed. Keller. Vol. I	2.70	
— Auch in 6 partes, à pars	1.05		Rhetores Graeci ed. Spengel. 3 voll.	9.—	
Lucetius ed. Bernays	1.50		Ruhnkenii elogium Hemsterhusii ed. Frey	—45	
Lycophron ed. Kinkel	1.80		Rutilius Namatianus ed. Müller	—75	
Lycurgus ed. Scheibe	—60		Sallustius ed. Dietsch. Ed. IV.	—45	
Lydus ed. Wachsmuth	2.70		Script. histor. Augustae. 2 voll.	7.50	
Lysias ed. Scheibe	1.20		Script. metrici Graeci ed. Westphal. Vol. I	2.70	
Macrobius ed. Eysenhardt	5.40		Seneca ed. Haase. 3 voll.	7.80	
Manethon ed. Koechly	1.50		— tragoediae ed. Peiper et Richter	4.50	
Martialis ed. Schneidewin	1.50		Seneca rhetor ed. Kieffling	4.50	
— ed. Gilbert	2.40		Simeo Sethus ed. Langkavel	1.80	
Martianus Capella ed. Eysenhardt	4.50		Sophocles ed. Dindorf-Mekler. Ed. VI	1.50	
Maximus et Ammon. ed. Ludwich.	1.80		— einzelne Stücke	—30	
Metrolog. script. ed. Hultsch. 2 voll.	5.10		Soranus ed. Rose.	4.80	
Minucius Felix ed. Baehrens	1.35		Statius Vol. I Silvae ed. Baehrens	1.80	
Muretus ed. Frey. Vol I et II.	2.40		— Vol. II Fasc. I. Achilleis ed. Kohlmann.	—75	
Nicephori opuscula historica ed. de Boor.	3.30		— Vol. II Fasc. II. Thebais ed. Kohlmann.	4.80	
Nicomachus ed. Hoche	1.80		Stobaei florilegium ed. Meineke. 4 voll.	9.60	
Nonnus ed. Koechly. 2 voll.	4.50		Stobaei eclogae ed. Meineke. 2 voll.	6.—	
— paraphrasis ed. Scheindler	4.50		Strabo ed. Meineke. 3 voll.	6.—	
			Suetonius ed. Roth.	1.50	

Tacitus ed. <i>Halm</i> . 2 voll.	<i>M.</i> 3. 2.40	Valerius Maximus ed. <i>Halm</i>	<i>M.</i> 3. 3.75
Vol. I. auch in 2 Fasc.:		Vegetius ed. <i>Lang</i> . Ed. II.	3.90
I. Annales, lib. I—VI.	—75	Velleius Paterculus ed. <i>Haase</i>	—60
II. „ „ lib. XI—XVII.	—75	— ed. <i>Halm</i>	1.—
— Germania, Agricola et dialo-		Vergili opera ed. <i>Ribbeck</i>	1.35
gus ed. <i>Halm</i>	—45	— Bucolica et Georgica.	—45
Terentius ed. <i>Fleckeisen</i>	1.20	— Aenels	—90
Testamentum, novum, Graece ed.		Xenophontis expeditio ed. <i>Hug</i>	—75
<i>Buttmann</i>	2.25	Xenoph. expeditio ed. <i>Hug</i> . Ed. maior	1.20
Themistius ed. <i>Spengel</i> . 2 voll.	6.—	— ed. <i>Dindorf</i>	—75
Theodorus Prodomus ed. <i>Hercher</i>	—50	— historia Gr. ed. <i>Dindorf</i>	—90
Theon Smyrnaeus ed. <i>Hiller</i>	3.—	— institutio Cyri ed. <i>Hug</i>	
Theophrastus ed. <i>Wimmer</i> . 3 voll.	6.60	Ed. maior	1.20
Theophrasti char. ed. <i>Fojs</i>	1.20	— Ed. minor.	—90
Tibullus ed. <i>Müller</i>	—30	— ed. <i>Dindorf</i>	—90
Tibullus ed. <i>Müller</i>	—30	— commentarii.	—45
Ulpius ed. <i>Huschke</i> . Ed. II.	—75	— scripta minora	—90
Valerius Flaccus ed. <i>Baehrens</i>	1.50	Zonarus ed. <i>Dindorf</i> . 6 vol.	19.50

Verlag von B. G. Teubner in Leipzig.

Griechisches Schulwörterbuch. 2 Bände. gr. Lex.-8. geh.

I. Griechisch-Deutsch. Von G. E. Benseler. 7. Aufl. Von G. Autenrieth. 1882. geh. 6 *M.* 75 *℔*.

II. Deutsch-Griechisch. Von K. Schenkl. 4. Aufl. 1884. geh. 9 *M.*

Lateinisches Schulwörterbuch. Von F. A. Heinichen.

2 Bde. 4. Aufl. Von A. Draeger. gr. Lex.-8. geh.

I. Lateinisch-Deutsch. 1881. 6 *M.* II. Deutsch-Lateinisch. 1883. 5 *M.*

Wörterbuch zu den Homerischen Gedichten. Von

G. Autenrieth. Vierte Auflage. gr. 8. 1883. geh. 3 *M.*

Wörterbuch zu Xenophons Anabasis. Von F. Vollbrecht.

5. Aufl. gr. 8. 1882. geh. 1 *M.* 80 *℔*.

Wörterbuch zu Xenophons Hellenica. Von C. Thiemann.

gr. 8. 1883. geh. 1 *M.* 50 *℔*.

Schulwörterbuch zu C. J. Cäsar. Von Dr. H. Ebeling.

Dritte Auflage, von Dr. A. Draeger. gr. 8. geh. 1 *M.*

Wörterbuch zu den Lebensbeschreibungen des Cornelius Nepos.

Von H. Haacke. 8. Aufl. 8. 1884. geh. 1 *M.* Mit dem Texte des Nepos 1 *M.* 20 *℔*.

Wörterbuch zu Ovids Metamorphosen. Von J. Siebelis.

Vierte Auflage, von Fr. Polle. gr. 8. 1885. geh. 2 *M.* 70 *℔*.

Wörterbuch zu den Fabeln des Phädrus. Von A. Schaubach.

2. Aufl. 8. 1877. geh. 60 *℔*. Mit dem Texte des Phädrus 90 *℔*.

Wörterbuch zu Siebelis' tirocinium poeticum. Von

A. Schaubach. 6. Aufl. gr. 8. 1882. geh. 45 *℔*.

